

**ИНТЕГРИРАНОСТ НА
БЪЛГАРСКИТЕ
ОБЩИНИ В
ИНФОРМАЦИОННОТО
ОБЩЕСТВО**

Оля ХАРИЗАНОВА ЖЕЛЮ ВЛАДИМИРОВ ЙОРДАН БОТЕВ

ИНТЕГРИРАНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ОБЩИНИ В ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Стопански факултет

София, 2010

Доколко българските общини са интегрирани в информационното общество чрез предлагането и поддържането на електронни услуги за физически и юридически лица? Дали общините вече са в състояние да изпълняват ролята на активни актьори на обществото чрез инициативи за преодоляване на дигиталното неравенство, повишаване качеството на информационното обслужване и на електронното правителство? Това са само част от въпросите, на които авторите на книгата се опитват да намерят отговори. Те се основават на данни, получени от три източника: (1) емпирично изследване на тема „Анкетно проучване и анализ за използването на съвременни информационни и комуникационни технологии за по-добро управление в общините – капацитет, проблеми и препоръки“, възложено от Министерството на регионалното развитие и благоустройството на Република България и реализирано в периода август–декември 2008 г.; (2) наблюдение „Местни органи на управление в Република България“ на Национален статистически институт (към 31.03.2009 г.); (3) Различни публикации и официални документи през периода 2001–2010.

Авторски екип

Оля Харизанова (научен редактор; Въведение; Политики на ЕС за развитие на електронното правителство и приобщаване на общините към информационното общество; Информационно и комуникационно състояние на общините в България; Изводи и препоръки)

Желю Владимиров (Политики на ЕС за развитие на електронното правителство и приобщаване на общините към информационното общество; Информационно и комуникационно състояние на общините в България; Изводи и препоръки)

Йордан Ботев (Структура, правомощия и планиране на развитието на общините в Република България)

© Оля Борисова Харизанова, Желю Дечев Владимиров, Йордан Стойчев Ботев

ISBN 978-954-9399-11-0

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Стопански факултет

Цитатите в текста са без редакторска намеса.

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение / 7

Структура, правомощия и планиране на развитието на общините в Република България / 11

- Историческо развитие на общинското самоуправление / 13
- Структура на общината / 15
- Общински план за развитие / 22

Политика на Европейския съюз за развитие на Електронното правителство и приобщаване на общините към информационното общество / 24

- От традиционно към електронно управление / 24
- Публичните услуги в политиките на Европейския съюз / 27
- Развитие на публичните онлайн услуги в Европейския съюз / 29
- Обзор на развитието на е-правителството в България / 30
- Интернет активност в България / 37
- Зависимост на разпространението на онлайн публичните услуги от проникването на информационните и комуникационните технологии / 45
- Състояние на е-общините в България / 50
- Проблеми на е-правителството и е-общините в България / 57

Информационно и комуникационно състояние на общините в България / 60

- Организация и функциониране на изследваните общини / 64
- Персонал на изследваните общини / 70
- Услуги за физически и юридически лица / 75
- Техническо и технологично оборудване / 79
- Охрана и сигурност / 88
- Приходи и разходи за осигуряване, поддържане и прилагане на ИКТ в общините / 89
- ИКТ-състояние на изследваните общини според категорията / 91
- Обобщени данни за ИКТ-състоянието на изследваните общини / 96

Изводи и препоръки / 101

Приложения / 106

- Приложение 1. Обобщени данни за ИКТ-състоянието на изследваните общини (2008) / 107
- Приложение 2. Данни на Националния статистически институт за ИКТ-състоянието на общините в България (2009) / 124

Integration of Bulgarian municipalities in the information society (Summary) / 135

Използвани съкращения в текста

ЕК – Европейска комисия	ИКТ – информационни и комуникационни технологии
ЕС – Европейски съюз	ИТ – информационни технологии
Е-община – електронна община	ИКТ-практики – прилагане на информационни и комуникационни технологии
Е-правителство – електронно правителство	ИО – информационно общество
Е-управление – електронно управление	ИМО – информационно мрежово общество
Е-услуги – електронни услуги	КРМ – компютризирано работно място

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ И ФИГУРИТЕ

Таблицы в текста

- Таблица 1. Списък на 20 основни (индикативни) публични услуги за инициативата е-Европа / 28
Таблица 2. Ранг листа на ООН „Развитие на е-правителството 2010“ (топ 10 на страните в Европа) / 39
Таблица 3. Ранг листа на ООН „Развитие на е-правителството 2010“ (топ 10 на страните в Източна Европа) / 41
Таблица 4. Развитие на е-правителството в България през 2010 г. / 45
Таблица 5. Обобщени данни за темп на развитие на е-правителството по региони през 2010 г. / 46
Таблица 6. Дейности, за които се използва главно интернет / 48
Таблица 7. Списък на общините с официален уебсайт (август 2010) / 56
Таблица 8. Индикатори за ИКТ-състояние и е-услуги на общините в България / 61
Таблица 9. Разпределение на изследваните общини според областта / 62
Таблица 10. Категория на изследваните общини / 63
Таблица 11. Общини с попълнени анкетни карти и обхванати от проучването към 16.12.2008 г. / 63
Таблица 12. Население на България по пол и местоживееене / 67
Таблица 13. Механично движение на населението по област и пол през 2009 г. / 67
Таблица 14. Брой на населението в някои градове – общински центрове, обхванати от проучването през 2008 г. / 68
Таблица 15. Заети лица по щат в общинските и кметските администрации / 70
Таблица 16. Достъпни онлайн услуги, предлагани от общините според категорията / 77
Таблица 17. Осигуреност с компютърна техника по категория на общината / 80
Таблица 18. Разпределение на компютризираните работни места по категория на общината / 81
Таблица 19. Компютри в общинската администрация, свързани с интернет според категорията на общините / 82
Таблица 20. Общини и кметства с LAN и екстранет според категорията на общините / 82
Таблица 21. Приходи и разходи за ИКТ на общините / 90
Таблица 22. Разпределение на изследваните общини според категорията / 92
Таблица 23. Персонал на изследваните общини (общо и по категории) / 92
Таблица 24. Умения за работа с компютър на персонала в общините според категорията / 93
Таблица 25. Технологични условия и онлайн услуги в общините по категория / 93
Таблица 26. Онлайн услуги, предлагани от изследваните общини / 95

Таблицы в Приложение 1

- Таблица 27. ИКТ-състояние и е-услуги на изследваните общини / 107
Таблица 28. ИКТ-състояние на общините от първа категория / 109
Таблица 29. ИКТ-състояние на общините от втора категория / 111
Таблица 30. ИКТ-състояние на общините от трета категория / 113
Таблица 31. ИКТ-състояние на общините от четвърта категория / 115
Таблица 32. ИКТ-състояние на общините от пета категория / 117
Таблица 33. Самооценка за налична онлайн услуга, предлагана от общината / 119
Таблица 34. Оценка за налична онлайн услуга, предлагана от общината по категория (2008 г.) / 120
Таблица 35. Електронни адреси на изследваните общини, изписани в анкетните карти (2008 г.) / 121

Таблицы в Приложение 2

- Таблица 36. Компютърна и софтуерна осигуреност на общините, използване на сайта им в интернет и на интернет, към 31.03.2009 г. по статистически зони, статистически райони и по области и общини / 124

Фигури в текста

- Фигура 1. Относителен дял на домакинствата, които имат достъп до компютър и интернет въщи / 41
Фигура 2. Относителен дял на лицата между 16 и 74 години, които регулярно използват интернет (всеки ден или поне веднъж седмично) / 42
Фигура 3. Относителен дял на лицата между 16 и 74 години, които регулярно използват интернет (всеки ден или поне веднъж седмично) през 2009 г. / 42
Фигура 4. Относителен дял на лицата между 16 и 74 години, които са купували стоки/услуги по интернет и са използвали услугите на електронното правителство през последните 3 месеца (2009) / 43
Фигура 5. Относителен дял на предприятията, които имат достъп до интернет и широколентова връзка / 44
Фигура 6. Относителен дял на предприятията, които са използвали услугите на електронното правителство / 44
Фигура 7. Относителен дял на предприятията, които са осъществили покупки и продажби по интернет (е-търговия), изчислени на база брой предприятия, които използват интернет / 45
Фигура 8. Достъп до компютър на домакинствата и лицата на възраст между 16–74 години през периода 2004–2009 / 46
Фигура 9. Достъп до интернет на домакинствата и лицата на възраст между 16–74 години през периода 2004–2009 / 47
Фигура 10. Категория на изследваните общини (брой, процент) / 66
Фигура 11. Тип населено място на общинския център (брой, процент) / 66
Фигура 12. Разпределение на населението от проучените общини по тип населено място / 67
Фигура 13. Разпределение на служителите в общата администрация по придобито образование / 73
Фигура 14. Дял на служителите в общинската администрация с базова компютърна грамотност / 74
Фигура 15. Разпределение на проучените общини относно предлагането на онлайн услуги / 76
Фигура 16. Разпределение на наличните компютри по общини, кметства и съставни кметства / 79
Фигура 17. Разпределение на проучените общини относно дела на компютрите с връзка към интернет / 82
Фигура 18. Дял на общините с имейл адрес и адрес на уебсайт / 84
Фигура 19. Дял на персонала със служебен имейл / 84
Фигура 20. Разпределение на проучените общини относно наличие на уебсайт / 85

ВЪВЕДЕНИЕ

По въпросите за състоянието и развитието на съвременните комуникационни мрежи и интернет, за ефектите от тяхното разпространение върху обществото и всеки отделен човек е писано от не един автор. Част от публикациите са значими постижения, анализиращи новите измерения на информационното общество, както и ефектите от разрастването му. Някои от тях съдържат детайлно описание по конкретен проблем, а други – общ преглед по тематиката. Въпреки това, все още не са достатъчни публикациите, които на достъпен за неспециалиста или масовия читател език да представят необятната теоретична и приложна материя, свързана по някакъв начин с т. нар. нови технологии в публичната администрация. В крайна сметка желаещият да се запознае с функциите и дейността на тази администрация попада в лабиринт от сложни термини и концепции.

От друга страна, наблюденията върху съвременното развитие на новите, най-вече информационните технологии все по-категорично потвърждават, че то влияе както върху обществото като цяло, така и върху всеки отделен потребител. Общините, в ролята на специализирани организации за административно управление на територията и обслужване на населението, също са повлияни от това развитие. Може да се каже, че те са изправени пред редица предизвикателства на новото време, част от които са свързани и с приобщаването им към информационното общество (ИО).

Като катализатор на необходимите трансформации в публичната администрация се очертава промяната в обществената среда на политическо, икономическо и културно ниво, в обмена на информация. В същото време съвременната комуникационна и информационна среда предоставя редица позитивни възможности за развитие, но поражда и нови проблеми, включително нови разделения. Всъщност, през последните едно-две десетилетия стана очевидно, че с всяко следващо постижение техниката се намесва във и става част от неочаквани до създаването ѝ области на човешкото съществуване, като заменя стария и създава нов стил на живот, нови предметни сфери и нови ценности. Нещо повече, практиката от последните 20-ина години дава основание да се направи заключението, че съвременното развитие и разпространение на информационните и комуникационните технологии (ИКТ) се отличава не само с изключителни темпове – то създава условия за периодично технологично обновяване и възможност за изграждане на т. нар. информационно мрежово общество (ИМО). Това общество влияе върху всеки отделен човек – върху неговото битие и поведение. То влияе обаче и върху организациите с обществен или частен интерес, върху политиките за управление на социални и икономически процеси, допринася за създаването на нова институционална среда на държавно и регионално равнище. Ефектите са свързани с виртуализиране на икономически, политически, научни или друг прояви, виртуализиране на социални институти, следването на норми и изпълняването на роли. По-

ради това в ЕС, както и правителствата в отделните страни разработват програми и планове за необходимите трансформации в новите условия на ИКТ-среда. Например в доклад за ЕК от декември 2008 г. с название "Value for citizens: A vision of public governance in 2020" се отбелязва следното: „Публичният сектор се насочва и ще се развива в нова ера, в която предоставянето на обществени услуги ще бъде ориентирано към създаването на обществени ценности и овластяването на потребителя. Тази трансформация е част от историческото развитие, което има собствени принципи и рационалност, но която се основава на информационните и комуникационните технологии (ИКТ). Всъщност, двете са тясно свързани и повлияни една от друга. Днес ИКТ са приоритетна област в която и да е публичен сектор или държавното управление, независимо дали става дума за повишаване ефективността на някакви административни процеси или осигуряване на висока ефективност на услугите за гражданите и бизнеса. Напредъкът ще се споделя от всички участници в обществения живот: гражданите, бизнеса, организациите и неформалните групи. Той е резултат от всички решения за разпределение на ресурсите, които се вземат в обществото от заинтересованите страни. Общественият напредък обхваща всички ресурси – съоръжения, услуги и информация – които се споделят от всеки отделен човек и са на разположение на всички. Следователно оптимизирането на обществените ценности изисква от правителствата максимизиране на ползите, които могат да бъдат получени от споделянето на ресурси между всички заинтересовани страни в обществото. (...) За да получат тези облаги, правителствата в Европа ще трябва да работят заедно за създаване на нова среда, която ще се отличава със следните характеристики: (1) напълно съгласувана държавна администрация и мрежова управленска структура; (2) отзивчивост към нуждите на потребителите и стремеж към приобщаване на гражданите; (3) по-отворени, съучастващи и демократични правителства; (4) нови форми на оценяване и подобряване на правителствените показатели.“¹

В друг доклад от ноември 2009 г., предназначен за ЕК, е посочено също, че: „Технологията вече не е за забавление. Тя е начин на мислене и ресурс за администрацията, както и на гражданите (...). През последното десетилетие публичният сектор инвестира сериозно в технологии. Време е той да се възползва от тези инвестиции. От лидерите и вземащите решения се изискват доказателства, че направените инвестиции са били мъдри. (...) Време е цифровите активи, които са били създадени, да се използват и за добавяне на стойност. Време е за доставка.“²

Ако горните констатации са факт (а те са), тогава каква е ролята на общините в един свят, който изгражда ИМО, но и зависи от постиженията му? Едва ли може да се постави под съмнение фактът, че развитието на ИМО влияе и върху ролята, и върху организационната структура, и върху дейността на общините у

¹ Botterman, M., J. Millard, E. Horlings, C. Van Oranje, M. Van Deelen, K. Pedersen. *Value for citizens: A vision of public governance in 2020*. (A Report for the European Commission.) Rotterdam, December 2008. p. 7. <<http://europa.eu>>

² Smarter, Faster, Better eGovernment: 8th eGovernment Benchmark Measurement | November 2009. (EU eGovernment benchmarking.) Prepared by CAPGEMINI, RAND EUROPE, IDC, SOGETI, DTI for European Commission, <http://ec.europa.eu/information_society/europe/i2010/docs/benchmarking/egov_benchmark_2009.pdf; 21.07.2010>.

нас. Тези организации са провокирани, но и зависими от непрекъснатото усъвършенстване на технологиите. Досегашният опит очертава две взаимно свързани *тенденции* в техните практики: (а) развитието на технологиите е предпоставка за изграждане на нов модел община – електронна община (е-Община), която да е ключов агент на мрежовото общество; (б) в същото време новите средства за комуникация, за достъп до информационни ресурси и услуги са възможност традиционните модели за общини да се трансформират и да се превърнат в порти към електронното правителство (е-правителство).

Като част от обществената система, общините не могат да останат извън тенденциите за технологично обновление. Нещо повече, те вече се възприемат от хората като своеобразен център, предоставящ информация и услуги без ограничения за място и време, без ограничения за тип и носител, с възможен избор на източник. Не са малко гражданите, които очакват съвременната община да е медиатор между тях и държавата, при това чрез новите средства за комуникация. Подобни твърдения се основават и на концептуалната рамка на Организацията на обединените нации (ООН)³, според която е-правителствените програми са вградени в парадигмата на човешкото и социалното развитие. Е-правителството в този контекст обхваща възможностите и желанието на публичния сектор за усъвършенстване на ИКТ и за подобряване на услугите за гражданите чрез знания и информация. От друга страна, капацитетът на електронното управление (е-управление) спомага за подобряване на финансовите и инфраструктурните постижения, както и на човешкия капитал, законовите, административните и системните възможности на съответната държава. Желанието на част от правителствата за предоставяне на информация и знания чрез технологиите за е-управление и за овластяване на гражданите е свидетелство за ангажираността им. Нещо повече, развитието на е-управлението вече се възприема като функция на държавата, а не само като готовност на дадена страна за включване в информационното общество. От съществено значение в тази посока са развитостта на технологичните и телекомуникационните инфраструктури, нивото на развитост на човешкия ресурс, наред с други фактори. Малко вероятно е обаче инициативите за електронно правителство да допринесат за развитието, ако те са достъпни само за някои прослойки, за привилегирани слоеве или са половинчати. Тогава, с какви проблеми е свързано удовлетворяването на тези очаквания? Как точно общините да се адаптират към новите измерения на информационното общество и на каква цена? Какви последици могат да се очакват във вътрешните процеси на общините и тяхната дейност?

Настоящото издание е опит да се открият отговорите на някои от поставените по-горе въпроси. В началото е идентифициран обектът на изследването като е описана структурата, правомощията и планирането на развитието на общините в България. Чрез преглед на европейската политика за електронното правителст-

³ Вж.: E-Government Survey 2010: Leveraging e-government at a time of financial and economic crisis. United Nations, New York, 2010.

во и приобщаването на местните органи за управление към информационното общество, във втора глава са идентифицирани общите условия, спрямо които се съотнася ИКТ-развитието на общините. В трета глава е разкрито информационното и комуникационното състояние на българските общини, тяхната степен на интегрираност в информационното общество у нас. За целта са анализирани както публично достъпни официални документи, резултати от различни проучвания в периода 2001–2010, данни от националната статистика, така и данни от собствено, единствено по рода си до момента и проведено в края на 2008 г. проучване за състоянието и проблемите при използването на съвременни ИКТ от местната власт в нашата страна⁴.

⁴ Отчетният доклад е публикуван през 2009 г. и е достъпен на адрес <<http://www.mrrb.government.bg/index.php?lang=bg&do=atums&type=69&id=6>; 20.08.2010>.

СТРУКТУРА, ПРАВОМОЩИЯ И ПЛАНИРАНЕ НА РАЗВИТИЕТО НА ОБЩИНИТЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Общината е основната административно-териториална единица (АТЕ), в която се осъществява местното самоуправление (чл. 136, ал. 1 от Конституцията).

Територията на общината е съвкупност от териториите на землищата на населените места, включени в нея. Наименованието на общината е наименованието на населеното място, което е административният ѝ център.

Общината е юридическо лице. Тя има право на своя собственост (общинска собственост – публична и частна), която следва да се използва в интерес на териториалната общност.

Общината има самостоятелен бюджет. Постоянните финансови източници се определят със закони, а държавата чрез средства от държавния бюджет подпомага нейната дейност.

Управлението на общината, което е преди всичко властническа юридическа дейност, е свързано с издаването на административни актове. Те са волеизявление на власт на органите на общината, извършвано въз основа и в изпълнение на закона. Административните актове, издавани от органите на общината, са:

(а) Индивидуални административни актове, издавани от овластени за това органи на общината, с които се създават права и задължения или се засягат права или законни интереси на граждани и юридически лица.

Към тях се отнасят и общите административни актове, с които се създават права и задължения или се засягат права и законни интереси на групи граждани и юридически лица, посочени в административния акт.

(б) Общи административни актове с нормативен характер.

С тези нормативни актове се създават общи правила за поведение. С тях се уреждат трайно група обществени отношения, а не отделни случаи и за конкретни лица. Нормативни актове могат да издават само органи, предвидени от Конституцията или от закон. Специализираното законодателство с отделни разпоредби оправомощава общинския съвет да издава нормативни актове за решаването на въпроси от местно значение.

Орган на изпълнителната власт в общината е кметът. Той се избира пряко от населението за срок от четири години по ред, определен със закон (Закон за местните избори, ЗМИ, обн. ДВ, бр. 66/1995 г.).

Орган на местното самоуправление е общинският съвет (ОС), който се избира от населението на съответната община за срок от четири години по ред, определен със същия закон (ЗМИ).

Чрез пряко избраните органи на общината (кмет и общински съвет) гражданите на общината участват непряко в определяне на политиката за нейното развитие и начина на решаване на местните дела. Те имат възможност да участват и пряко в управлението на общината чрез регламентирани законови форми –

референдум, гражданска инициатива и общо събрание на населението (Закон за пряко участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление, обн. ДВ, бр. 44 от 12 юни 2009 г.).

Контролната функция е елемент на всяко обществено управление. Издаването на административни актове, с които се дават задължителни нареждания на граждани и юридически лица не е достатъчно за постигане целите на местното самоуправление. Необходимо е извършване на действия по проверка на изпълнението на задълженията.

Законът предоставя правомощия на *общинския съвет* за:

- отмяна на актовете на кмета на общината, извършени в нарушение на решенията на общинския съвет;
- изискване на отчет от кмета на общината по прилагането на общинския бюджет, както и за изпълнение на другите решения на общинския съвет.

На *кмета на общината* са предоставени правомощия за:

- оспорване на решения на общинския съвет, когато сметне, че те противоречат на интересите на общината или нарушават законите;
- осъществяване на контрол по законосъобразността на актовете и действията на кметовете на кметства при изпълнение на техните правомощия, както и контрол по целесъобразността и законосъобразността на действията на кметовете на райони и кметовете на кметства при изпълнение на функциите им, които кметът на общината им е възложил;
- издаване на наказателни постановления за санкциониране на нарушителите на неговите заповеди, наредбите, приети от общинския съвет и разпоредбите на закона и подзаконовите нормативни актове, с които се установяват задължения за граждани и юридически лица, свързани с местното самоуправление.

Действията на *общинската администрация* във връзка с контролните правомощия са насочени към:

- установяване на нарушенията с необходимите доказателства относно характера на нарушението, лицето, което го е извършило; приемане на възражения по съответния акт;
- изготвяне на наказателно постановление за нарушението, установено със съставения акт, съответно на заповед за налагане на мерки за административната принуда, с подробни мотиви, обосноваващи законосъобразността на налаганата санкция съответно мярка за административна принуда;
- връчване на наказателно постановление;
- приемане на жалби, комплектуване и изпращане на органа, който по компетентност ще реши жалбата;
- извършване на действия по прилагане на влязлото в сила наказателно постановление, съответно заповед;
- предаване на събраната информация за съхранение и ползване;
- анализ, извършван периодично, на причините за допуснатото нарушение и изготвяне на мотивирано предложение за начините, по които те могат да бъдат избегнати.

В съответствие с чл. 36, ал. 2 от Закона за административно-териториалното устройство на Република България (ЗАТУРБ, обн. ДВ, бр. 63 от 1995 г.) *общините са категоризирани в пет категории* (групи), като Столичната община е самостоятелна (нулева) категория (зап. №РД-02-14-256/31.05.2004 на министъра на регионалното развитие и благоустройството, обн. ДВ, бр. 73 от 2004 г.). Тази категоризация е извършена, за да се използва при регламентиране на взаимоотношенията между държавата и местните власти, провеждане на политиката по устройство на територията и оценката на недвижимите имоти.

Съставни административно-териториални единици (САТЕ) в общината са кметствата и районите в големите градове с население над 100 хил. жители.

Кметствата се създават с решение на общинския съвет. Състоят се от едно или повече (съставни кметства) съседни населени места.

Районите в Столичната община, гр. Пловдив и гр. Варна се създават със специален закон (Закон за териториалното деление на Столичната община и големите градове, обн. ДВ, бр. 66 от 1995 г.), а в другите градове с население над 100 хил. жители могат да се създават по решение на съответния общински съвет.

Общините могат да се сдружават на доброволен принцип за решаване на общи въпроси и за постигане на цели от взаимен интерес. Те могат да създават национално сдружение и регионални сдружения (чл. 9, ал. 1 и ал. 2 от ЗМСМА).

Историческо развитие на общинското самоуправление

Още преди Освобождението от османско владичество българската община развива активна дейност като орган на местното самоуправление за превръщането на българските градове и села в центрове на интензивен духовен и културен живот. Тази дейност се изразява в създаването на читалища, построяването на църкви, откриването на училища и събиране на средства за тяхната издръжка. Тази дейност на общината изиграва съдбоносна роля за националното, духовното и политическото издигане на българския народ. Тя подхранва вярата му в борбата за национално освобождение.

Значителна е дейността на общинската управа за благоустрояването на населените места.

Съществен дял от многостранната дейност на общината съставляват събирането на данъците и правораздавателната компетентност. Чрез кмета и съвета на старейшините – общинския съвет, общината е участвала при уреждането на семейните и наследствените отношения на гражданите. Въпреки че правораздавателната функция се е проявявала само по определени от турската власт въпроси, то при разглеждането на маловажни правонарушения, прилагането на българското обичайно право изиграва важна роля за запазването на народностния облик и самобитност.

Традициите в общинското самоуправление се запазват и развиват след Освобождението. Децентрализирането на правомощия и функции се утвърждава с

издадените от временното руско управление (в периода 1877–1879) нормативни актове. С тях се създават възможности за общините да се произнасят при решаването на въпроси от административно-стопански характер.

Принципите за децентрализация и развитие на местното самоуправление са залегнали и в „Търновската конституция“.

Първоначално общинското управление се регламентира чрез издадените през 1879 г. от правителството „Привременни правила за общинското градско и селско управление“.

С приемането на „Закон за общините и за градското самоуправление“ (1882 г.) и „Закон за окръжните съвети“ се утвърждава принципът на назначаемост на кмета и на неговите помощници от централната власт измежду избраните членове на общинския съвет.

Началото в преустройството на общинското управление и самоуправлението се поставя по-късно с приемането на два закона: „Закон за градските общини“ и „Закон за селските общини“, които имат почти половинвековно приложение. Измененията засягат не само устройството на общината, но се разпростират и върху нейните правомощия.

В сферата на социалната политика на общината се правят промени в две насоки: (1) разширяване на гражданския контрол върху дейността на органите на местните власти; (2) финансово осигуряване на дейността на общините. Това става с приемането на „Закон за допитване на народа по общинските работи“. С него се определят решенията, които подлежат на одобрение от народа.

В търсенето на възможности за подобряването на финансовото положение на общините се предлага създаването на техни стопански предприятия („Закон за общинските стопански предприятия“, 1927 г.).

За развитие на малките общини и местното самоуправление спомага обсъждането от XXII обикновено народно събрание на „Законопроект за общините“ и други актове в тази връзка. В пакета от документи се установява стремежът на законодателя за подпомагане на малките и финансово по-слаби общини чрез т. нар. институт на сдружение на общините.

Намесата на държавната власт, както в конституирането, така и в дейността на общината до Втората световна война не позволява по-голямата част от новаторските идеи, залегнали в редицата законопроекти да се превърнат в реалност. Безспорни са обаче завоеванията по отношение на децентрализацията, доближаване на управлението до гражданите и повишаване на тяхната отговорност, с които се облекчава и дейността на централната власт.

През времето на тоталитарното комунистическо управление и плановото стопанство общината и нейните органи са изцяло зависими от централната държавна власт.

След демократичните промени през 1989 г. са възстановени приоритетите на демократичност и самоуправление в дейността на местните власти, залегнали в Конституцията на Република България (КРБ) от 1992 г.

Действащото българско законодателство провежда принципите, залегнали в Европейската харта за местното самоуправление (ЕХМС), ратифицирана от българския парламент със закон през 1995 г. С него се създават необходимите условия за дейността на местните власти в съответствие с практиката на другите страни от Европейския съюз.

Структура на общината

Органите на власт в общината са общинският съвет и кметът на общината.

Общинският съвет (ОС) е избран орган на местното самоуправление. Компетентността на ОС е определена основно със Закона за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА, обн. ДВ, бр. 77 от 1991 г.). Общинският съвет е колективен орган с обща компетентност. Той решава местните проблеми в различни сфери на обществения живот, освен тези които са от изключителна компетентност на други органи.

Предвид разпоредбите на чл. 20 от ЗМСМА може да се разграничат два вида компетенции на ОС:

- компетенции по определяне на политиката за изграждане и развитие на общината във връзка с осъществяването на дейностите, присъщи на общинското самоуправление (чл. 17 от ЗМСМА) и на други дейности, определени със закон;

- компетенции по определяне на общинската политика във връзка с осъществяването на дейности, извън обхвата на чл. 17 от ЗМСМА, които са децентрализирани или делегирани в съответствие с постановките на друг закон.

Основни правомощия на ОС, посочени в чл. 21, ал. 1 от ЗМСМА, в пряка връзка с развитието на общината са:

- създава постоянни и временни комисии и избира техните членове;
- одобрява общата численост и структурата на общинската администрация в общината, района и кметството по предложение на кмета на общината;
- избира и освобождава председателя на общинския съвет;
- приема и изменя годишния бюджет на общината, осъществява контрол и приема отчета за изпълнението му;
- определя размера на местните такси;
- приема решения за придобиване, управление и разпореждане с общинско имущество и определя конкретните правомощия на кмета на общината и кметовете на райони и кметства;

Наредбата за придобиване, управление и разпореждане с общинско имущество, която ОС приема на основание чл. 8, ал. 2 от Закона за общинската собственост (ЗОС, обн. ДВ, бр. 44/21.05.1996) трябва да създава предпоставки за теренно осигуряване за реализирането на проекти, включени в плановете за регионално развитие. Това се налага от постановките на чл. 24 от Закона за регионално развитие (ЗРР, обн. ДВ, бр. 50/30.05.2008), който създава възможности за тази цел да могат да се предоставят недвижими имоти и незавършени обекти на строителството – частна общинска собственост, както и да се учредява право на строеж или право на ползване върху такива имоти по реда на ЗОС.

Информацията за общинската собственост, за да бъде актуална и оперативно да може да се използва, е подходящо да бъде организирана в автоматизирана информацион-

на система (АИС), която да допълва статистическите данни, получавани от Националния статистически институт.

– приема решения за създаване, преобразуване и прекратяване на търговски дружества с общинско имущество и избира представителите на общината в техните органи;

Когато за реализирането на проектите и плановете за регионално развитие се учредява търговско дружество, общините могат да участват в него и с апортни вноски.

– приема решения за ползване на банкови кредити, за предоставяне на безлихвени заеми, както и решения за поемане на общински дълг чрез сключване на договори за заем или емитиране на общински ценни книжа и за издаване на общински гаранции при условия и по ред, определени със закон;

– приема решения за създаване и одобряване на устройствени планове и техни изменения за територията на общината или за части от нея при условията и по реда на Закона за устройство на територията;

ОС в рамките на предоставената му компетентност по Закона за устройството на територията (ЗУТ, обн. ДВ, бр. 1/02.01.2001) осъществява широк кръг от дейности от значение за развитието на общината (чл. 5, ал. 1 от ЗУТ).

– приема стратегии, прогнози, програми и планове за развитие на общината, които отразяват и европейските политики за развитие на местните общности;

Общинският план за развитие се приема от ОС по предложение на кмета на общината. С него се определят средносрочните цели и приоритети за развитие на общината в съответствие с областната стратегия за развитие (чл. 13, ал. ал. 1, 3 от ЗРР).

– определя изисквания за дейността на физическите и юридическите лица на територията на общината, които произтичат от екологичните, историческите, социалните и другите особености на населените места, както и от състоянието на инженерната и социалната инфраструктура;

– приема решения за създаване и за прекратяване на общински фондации и за управлението на дарено имущество;

– приема решения за участие на общината в сдружения на местни власти в страната и в чужбина, както и в други юридически лица с нестопанска цел и определя представителите на общината в тях;

– създава райони и кметства при условия и по ред, определени със закон;

– прави предложения за административно-териториални промени, засягащи територията и границите на общината;

– обсъжда и приема решения по предложения на кметове на райони и кметства по въпроси от своята компетентност;

– приема решения за произвеждане на референдуми и общи събрания на населението по въпроси от своята компетентност;

– решава и други въпроси от местно значение, които не са от изключителната компетентност на други органи, включително за обявяване на определен

ден за празничен и неприсъствен на територията на общината, района, кметството или населеното място по предложение на кмета на общината след съгласуване с областния управител.

Предпоставка за цялостно и взаимообвързано регламентиране на местната политика в различните направления, по които местните власти имат правомощия, е възможността общинският съвет да приема правилници, наредби, инструкции, решения, декларации и обръщения. Общинският съвет приема и правилник за организацията и дейността на общинския съвет, неговите комисии и взаимодействието му с общинската администрация.

Пълномощията на *общинския съветник* възникват от деня на полагане на клетва и се прекратяват с полагането на клетва от новоизбрания общински съветник.

Кметът на общината е едноличен орган на изпълнителната власт в общината (чл. 38, ал. 1 от ЗМСМА). Той се избира от населението за срок от 4 години, при условия и по ред, определени със ЗМИ. Компетентността му е определена основно със ЗМСМА (чл. 44, ал. 1), но той изпълнява и функции, възложени му от централните държавни органи със закон (чл. 44, ал. 4 от ЗМСМА). В своята дейност кметът на общината се ръководи от закона, актовете на общинския съвет и от интересите на населението.

При образуване на нова община, до провеждане на избор за кмет, областният управител назначава временен кмет, чийто правомощия се прекратяват с избирането на кмета.

Пълномощията на кмета на общината възникват от деня на полагане на клетва на първото заседание на общинския съвет и се прекратяват с полагането на клетва от новоизбрания кмет.

Правомощия на кмета на общината, които са пряко свързани с политиката по нейното развитие са:

- ръководи цялата изпълнителна дейност на общината;
- насочва и координира дейността на специализираните изпълнителни органи;
- организира изпълнението на общинския бюджет;
- организира изпълнението на дългосрочните програми;
- организира изпълнението на актовете на общинския съвет и внася в общинския съвет отчет за изпълнението им два пъти годишно;
- организира изпълнението на задачите, които произтичат от законите, от актовете на президента на републиката и на Министерския съвет;
- възлага или разрешава изработването на устройствени планове и техни изменения за територията на общината или за части от нея и одобрява определени устройствени планове при условията и по реда на ЗУТ, както и организира изпълнението им;
- изпълнява функциите на длъжностно лице по гражданско състояние;
- осигурява организационно-техническото обслужване на общинския съвет и участва в заседанията му с право на съвещателен глас;
- утвърждава устройствения правилник на общинската администрация.

Освен като упражнява правомощията си, определени със закон, кметът на общината може пряко да оказва влияние върху регионалното развитие чрез своето участие или на друг представител на общината в работата на областния съвет за регионално развитие (чл. 18, ал. 6 от ЗРР).

Общинската администрация подпомага общинския съвет и кмета на общината при упражняване на предоставените им правомощия в местното самоуправление. Тя осигурява технически тяхната дейност и извършва функции по административното обслужване на гражданите и юридическите лица. Общинската администрация е териториална администрация на изпълнителната власт и функционира в съответствие с разпоредбите на Закона за администрацията (ЗА, чл. 38, ал. 2, т. 2, обн. ДВ, бр. 130/05.11.1998).

Служителите в общинската администрация, в т.ч. и заместник-кметовете, се назначават от кмета на общината според условията на Кодекса на труда (КТ, обн. ДВ, бр. 26/01.04.1986). Кметовете на общини, райони и кметства имат всички права по трудово правоотношение освен тези, които противоречат или са несъвместими с тяхното правно положение.

От съществено значение за провеждане на общинската политика по устройството на територията са правомощията на **главния архитект на общината** и дейността на **общинския Експертен съвет по устройство на територията**. В регламентираните със ЗУТ случаи (одобряване на проекти, издаване на разрешение за строеж и др.) главният архитект на общината осъществява правомощията си като индивидуален административен орган в общината. Общинският експертен съвет по устройство на територията извършва консултативна и експертна дейност във връзка с провеждането на политиката по устройството на територията.

Секретарят на общината, лице с висше образование, се назначава от кмета на общината. Секретарят на общината организира и отговаря за (чл. 43, ал. 3 от ЗМСМА):

- дейността на общинската администрация, условията на работа на служителите и информационно-техническото обезпечаване на дейността им;
- деловодното обслужване, документооборота и общинския архив;
- дейността на звената по гражданска регистрация и административно обслужване;
- разгласяването и обнародването на актовете на общинския съвет и на кмета на общината;
- работата с молбите, жалбите, сигналите и предложенията на гражданите и юридическите лица;
- поддържането в актуално състояние на избирателните списъци в общината, организационно-техническата подготовка и произвеждането на изборите и местните референдуми.

Секретарят на общината изпълнява и други функции, възложени му от кмета на общината, със закон или с друг нормативен акт. Той трябва да осигури приемственост между ръководните екипи в общината след провеждането на местни избори.

Кметът на район или кметство има следните правомощия, пряко свързани с развитието на съответната териториална общност:

- изпълнява бюджета на общината в частта му за района или кметството;
- организира провеждането на благоустройствени, комунални и други мероприятия;
- отговаря за стопанисването на определени от общинския съвет обекти на общинската собственост;
- приема мерки за подобряване и възстановяване на околната среда и организира охраната на полските имоти;
- води регистрите на населението и за гражданското състояние и изпраща актуализационни съобщения до ЕСГРАОН;
- осигурява извършването на административни услуги на физически и юридически лица;
- организира изпълнението на актовете на общинския съвет и на кмета на общината, отнасящи се до територията и гражданите на района или кметството;
- изпълнява функции, възложени му от кмета на общината.

На кметовете на райони и кметства могат да бъдат възлагани и други функции със закон или друг нормативен акт, както и с правилника по чл. 21, ал. 3 от ЗМСМА в зависимост от конкретните особености на общината, районите или кметствата.

Кметът на район или кметство назначава и освобождава служителите от общинската администрация в района или кметството, които подпомагат неговата дейност, в съответствие с утвърдената от ОС численост и структура.

Дейностите на общинската администрация за подпомагане и осигуряване реализацията на правомощията на общинския съвет и на кмета на общината, както и извършването на административни услуги на граждани и юридически лица, се изразяват в:

- проучвания на разнообразни факти и обстоятелства и изготвяне на доклад за резултатите от проучванията;
- създаване и събиране на информация;
- изразяване на становища по различни въпроси, свързани с местното самоуправление;
- изготвяне на предложения и проекти за решаването на проблеми от местно значение;
- осъществяване на комуникацията на общината с гражданите и юридическите лица (приемане на заявления, жалби, предложения и съобщаване на решенията по тях);
- изготвяне на проекти за административни актове (индивидуални, общи и нормативни);
- осъществяване на разнообразни материално-технически и технологични действия (определяне разположението на терена на имотни граници, премахване на сгради и съоръжения, прекратяване достъпа до тях, когато съществува опасност за здравето и живота на гражданите).

Извършването на толкова разнообразни по характер и обем дейности изисква изграждането на ефективна структура на общинската администрация.

Законът за администрацията (ЗА, чл. 5, ал. 1, обн. ДВ, бр. 130/05.11.1998) установява организационните дирекции, към които могат да се създават отдели и сектори. Същият закон разграничава:

а) специализирана администрация, включваща звената, които подпомагат и осигуряват осъществяването на правомощията на общинския съвет и на кмета на общината. Наименованието на звената и техния брой се определят от общинския съвет с устройствения правилник на администрацията;

б) обща администрация, включваща звената, които осигуряват технически дейността на органите на общинската власт и звената на специализираната администрация, както и дейността по административното обслужване на граждани и юридически лица.

Разнообразието в броя и наименованията на звената в общинската администрация и групирането на функциите в тях зависи от специфичните особености на общината и делегираните правомощия на нейните органи.

Обхватът на местното самоуправление и правомощията на местните власти е определен цялостно с **Европейската харта за местното самоуправление** (ЕХМС, Конгрес на местните и регионални власти в Европа, Страсбург, 15.10.1985 г., ратифицирана от Народното събрание със закон през 1995 г., обн. ДВ, бр. 28/28.03.1995), включва и следните принципи (чл. 4, т. 2 и т. 3):

– местните власти трябва да разполагат със свобода да проявяват своя инициатива по всеки въпрос, който не е изключен от тяхната компетентност или не е предоставен на друга власт;

– обществените задължения трябва да се възлагат за изпълнение на онези власти, които са най-близко до гражданите, а това са именно общинските власти.

Практически интерес представляват правомощията на местните власти при т.нар. споделени с държавата компетенции, каквито са образованието, здравеопазването и др. В този случай водещ критерий следва да бъде не само ясното разграничаване на правомощията, но и равностойното разпределение на правата и отговорностите. Правата и отговорностите са две взаимосвързани страни на правомощията.

Посочените правомощия на органите на местната власт и длъжностните лица в нея обуславят тяхната съществена значимост при планиране на развитието на общината и провеждането на регионалната политика и устройството на територията. Съчетаването на държавните с местните интереси е от важно значение за ефективността, за която допринася и активността на гражданите и техните сдружения.

Информационното осигуряване на управлението на общината обхваща дейностите по съставянето и събирането на информация за факти и обстоятелства, които имат значение за приемане на управленски решения от общинските власти, както и нейното преработване, съхранение, условия и ред за ползване. Информацията се отнася до факти и обстоятелства, засягащи населението, тери-

торията и дейността на общинските власти, както и дейността на регионалните и централните държавни власти.

Общинската администрация съставя информационни масиви, като:

- протоколи от заседания на колективните общински органи;
- документи, с които се оформят индивидуалните, общите и нормативните актове, издавани от органите на общината (решения, заповеди, разрешения, правилници, наредби и др.);
- актове за доказване на общинска собственост и вещни права върху недвижими имоти и отразяване върху тях на извършените промени;
- актове за раждане, сключване на брак, смърт и др.;
- документи, в които са изразени и обособени експертни становища, предложения по въпроси от местно значение (справки, доклади, проекти и др.);
- списъци (избирателни, за социално слаби граждани, за нуждаещи се от жилище и др.);
- счетоводни документи за придобиване, разходване и съхраняване на парични средства и движими вещи, придобиване и експлоатация на недвижими имоти и разпореждане с тях;
- съставяне на статистически отчети;
- документи във връзка с трудовоправното положение на служителите;
- документи за извършени съобщения, уведомления до граждани и юридически лица за открито производство за издаване на индивидуален административен акт, за издадения такъв и др.;
- регистри за вписване на входящата в общината документация (заявления, молби, жалби, предложения и др.);
- регистри за вписване на изходяща от общината документация (писма, заповеди, предписания, покани, съобщения и др.);
- регистри за населението, за гражданското състояние, за земеделската и горската техника и др.

Администрацията осигурява обработването на информацията и създаването на специализирани информационни системи (СИС) във вид, удобен за ползване от органите на общинските власти: (1) систематизиране и класиране на информацията; (2) съставяне на карти, диаграми, схеми, таблици и др.

Администрацията осигурява съхраняването на информацията по начин, създаващ възможност за лесно ползване и гарантиране опазването на информационните фондове.

Информацията, която се създава от администрацията, е предназначена основно за нуждите на общинското управление, но тя е публична и може да бъде ползвана и от централните и регионалните органи на държавните власти, гражданите и юридическите лица, доколкото не съставлява държавна тайна.

Общинският съвет определя в кои случаи ползването на информацията става срещу заплащане.

За нуждите на общинското управление се ползват и данните от *националните информационни системи* – Единната система за гражданска регистрация и

административно обслужване на населението (ЕСГРАОН) и Информационната система на кадастъра (ИСК), както и *информационните системи на отделните министерства и ведомства.*

Общински план за развитие

Общинските планове за развитие (ОПР) са средносрочни планови документи, изготвяни за период от седем години (2007–2013), които осигуряват развитието на общината. Сроковете за изготвяне на плана се обвързват с циклите на държавната политика – изготвяне на тригодишна бюджетна прогноза, както и на бюджетните планове на Европейския съюз.

Връзките на ОПР със стратегическите планови и програмни документи на местно, регионално и национално ниво могат да се разгледат в два аспекта:

- нормативни – регламентирани от действащата законова база;
- технологични – продиктувани от самата технология на разработването им.

Тези връзки са валидни както при разработването на ОПР, така и по отношение на актуализацията му.

Съгласно ЗРР Общинските планове за развитие са в основата на плановия и програмния процес. Те се разработват в съответствие със специфичните дългосрочни цели и приоритетите за развитие на областта и районите за целенасочено въздействие, изведени в Областната стратегия, като се отчита спецификата на съответната община.

Принципите при разработване на общинския план за развитие (ОПР) са:

- партньорство, публичност и прозрачност при осъществяване на планирането, програмирането, финансирането, наблюдението и оценката;
- концентрация на ресурсите за постигане целите на местното развитие;
- допълване на финансирането от национални публични източници при съвместно финансиране с други източници;
- междуведомствена координация на дейността на компетентните органи в процеса на планирането и програмирането, ресурсното осигуряване, реализацията, наблюдението и оценката;
- съгласуваност с другите структуроопределящи политики, инструменти и действия на национално и регионално равнище.

Структурата и съдържанието на ОПР включва:

- увод;
- анализ на ситуацията (SWOT);
- стратегическа част;
- описание на съвместните дейности и проекти, които допринасят за постигане на целите на развитието на съседни общини;
- индикативна финансова таблица;
- ред и начин за осигуряване на информация и публичност на плана.

Процесът на разработване на плана трябва да обедини общността на местно ниво за решаването на актуалните проблеми за развитие и постигане на консенсус за социално-икономическите приоритети на развитието. Инициативата за раз-

работване на плана е на кмета на общината. Успехът на инициативата зависи и от това дали са осигурени необходимите средства за изготвяне на качествен план. За разработването на плана се създават работни групи, назначават се техните ръководители, които носят отговорност за изготвянето на плана в конкретната сфера. Работните групи се формират и назначават по инициатива на кмета на общината.

През периода след 2007 г. настъпват съществени промени в националното и европейското законодателство за регионално и местно развитие, съпътствани от промени в икономическото и социалното развитие на районите в общините, които рефлектират пряко върху общинския план за развитие (ОПР). Законът за регионално развитие (ЗРР) предвиждаше до 31 август 2009 г. да се актуализират стратегическите и плановите документи за регионално развитие – Национална стратегия за регионално развитие, регионални планове за развитие (РПР), областни стратегии за развитие (ОСР).

Промените в документите за стратегическо планиране на регионалното развитие на национално и регионално ниво определят необходимостта от актуализация на общинския план за развитие, за да се осигури съответствие между документите и се засили общата им стратегическа ориентация. С актуализацията на областните стратегии за развитие ще бъдат определени актуални стратегически насоки за актуализиране на целите и приоритетите на общинския план за развитие за периода до 2013 г.

Настъпилите промени налагат предприемане на действия от компетентните органи за актуализация на действащия общински план за развитие, за да се адаптира към промените и се засили неговата ефективност и ефикасност като документ за провеждане на политиката за развитие на общината.

ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕЛЕКТРОННОТО ПРАВИТЕЛСТВО И ПРИОБЩАВАНЕ НА ОБЩИНИТЕ КЪМ ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

От традиционно към електронно управление

В началото на XXI век вече е ясно, че в условията на глобална конкуренция и алтернативни комуникационни канали е необходима нова философия за общинско управление. Тази нова философия е основана на широко гражданско участие, политическа отговорност и прозрачност. Тя е отразена в политиките на ЕС, според които доброто управление е ефективно и справедливо, стимулира върховенството на закона и гарантира, че икономическите, политическите и социалните приоритети са определени чрез консенсус между общината и гражданските структури.

Използването на ИКТ в демократичната практика се възприема като нова възможност за прозрачност на институциите, за подобряване на комуникацията с държавните служби и за обогатяване на съдържанието и обхвата на диалога с тях. Всичко това обаче изисква радикална промяна и преход от традиционно към електронно взаимодействие, което, от своя страна, налага съществени трансформации във вътрешната работа на администрациите. Поради своята същност и реализирането на преход от линеен към мрежови модел организация, тези трансформации могат да бъдат сложни за управляване.

В края на 90-те години на XX век се появиха публикации, в които се защитава мнението, че сме свидетели на формирането на т. нар. мрежово общество, което поражда *нова парадигма* – информационно-технологична. Например според М. Кастелс⁵ технологиите вече не са достатъчни, за да дефинират модерното общество, а културните, икономическите и политическите фактори са свързани помежду си и образуват мрежова структура. Според него възниква един нов тип икономика – информационна, глобална и мрежова. Какво отличава мрежовото общество според Кастелс? Първо, това е проникващата сила на новите технологии, при което информацията е интегрална част от всяка човешка дейност (и колективното, и индивидуалното съществуване са пряко повлияни от новата технологична среда). Второ, всяка система или съвкупност от връзки, използващи новите информационни технологии, за да може да съществува, трябва да е изградена по правилата на една мрежова логика. В противен случай тя става маргинална и не се вписва в новата информационно-технологична парадигма. Трето, новата парадигма не еволюира към своето затваряне като система, а напротив – обединява отделните технологии и се развива към отваряне като мрежа с множество крайни точки. Отличава се с достъпност, адаптивност и откритост. Информационно-технологичната парадигма се изгражда около гъвкавостта (способността за преконфигуриране). Именно тази гъвкавост, заключава той, днес се оказва от жизнено важно значение за обществата, в които непрекъснатата промяна е по-скоро правило, отколкото изключение⁶. М. Кастелс подчертава, че „преобразувайки процесите за обработка на информация, новите информационни технологии оказват въздействие върху всички сфери на човешката дейност и правят възможно установяването на неограничен брой връзки между различните сфери, както и между елементите и субектите на всяка дейност. Възниква една

⁵ Manuel Castells (Мануел Кастелс, 1942) – социолог, авторитет в областта на философските проблеми на информационното общество. В ранглистата на *Social Sciences Citation Index* за най-цитирани учени в света в периода 2000–2006 той заема пета позиция.

⁶ Кастелс, М. (2004) Възходът на мрежовото общество. С., ЛиК, 82–150.

мрежова и дълбоко взаимозависима икономика, която с все по-голям успех прилага постигнатия напредък в областта на технологията, познанието и управлението за целите на самата технология, познание и управление“⁷.

Прилагането на съвременни ИКТ във всички сфери на икономиката, обществото и бита създаде феномена информационно общество (наричано още дигитално, цифрово, мрежово). С развитието му започнаха да се открояват и неговите съставни елементи: електронен бизнес (е-бизнес), електронна търговия (е-търговия), електронни услуги (е-услуги), електронно образование (е-образование), електронно здравеопазване (е-здравеопазване), електронно правителство (е-правителство) и др. В последно време към множеството елементи на информационното общество отделно се обособяват *механизмите, свързани с управлението на процесите* в него. Съвкупността от тези механизми се идентифицира като електронно управление (е-управление; *Electronic Governance*), а то, в зависимост от сферата на приложение, се подразделя на *публично* и *корпоративно*. В общия случай под е-управление се разбира съвкупността от стратегически и тактически мерки, политики и технологични решения, определящи рамката за развитие и функциониране на информационното общество, неговите структури и организации. Може да се каже, че е-управлението е усъвършенстване и надграждане на конвенционалните управленски технологии с цел оптимизация на процесите, подпомагане на персонала във всекидневната му дейност, повишаване на ефикасността и постигане на икономии на средства.

В тези условия предизвикателството пред администрациите е самите те да се адаптират и да направят нововъведения в своята дейност. В тази връзка първата крачка, която правителствата на държавите членки на ЕС вече са направили, се основава на осъзнатата необходимост от подобряването на достъпа, разпространението и използването на информацията и основни публични данни от общественения сектор чрез стимулиране на онлайн взаимодействието между граждани, фирми и правителство.

Амбицията на ЕС за напредък в развитието и разпространението на ИКТ-практиките в страните членки е описана в документите към инициативата i2010⁸. Тази инициатива бе замислена през 2005 г. като стратегическа рамка за политиките на ЕС в областта на информационното общество и медиите. Съдържа описание на общите политически усилия за насърчаване на отворена и конкурентоспособна цифрова икономика в цяла Европа и за първи път подчертава значението на ИКТ за подобряване на качеството на живот. Нейната крайна цел е да се завърши изграждането на единния пазар за продукти и услуги на ИКТ в полза на европейските потребители, предприятия и администрации.

Инициативата i2010 намери практическо приложение във всички държави членки чрез национални стратегии. Някои от тях представляват общи стратегии относно ИКТ, докато други се отнасят до политиката в по-специфични области като например широколеновия достъп, електронното приобщаване, електронното здравеопазване, електронното обучение и електронния бизнес. Националните стратегии са подложени на постоянно преобразоване и актуализиране като част от Лисабонския процес. Почти всички планове отразяват в голяма степен целите на стратегията i2010. По-новите стратегии обхващат и об-

⁷ Кастелс, М. (2004) Възходът на мрежовото общество. С., Лик, с. 83.

⁸ i2010 – A European Information Society for growth and employment, <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/index_en.htm; 08.09.2010>.

ласти извън споделяните от всички държави членки приоритети за ширококолов достъп, административни онлайн услуги и грамотност по отношение на цифровите технологии. Много от по-малките държави членки сега се стремят да достигнат нивото на водещите държави в европейски мащаб.

Стратегията i2010 вече е към своя край и ще бъде последвана от нова инициатива – “Digital Agenda for Europe (2010–2020)” – стратегията на Европа за една процъфтяваща цифрова икономика до 2020 г. Очаква се тя да очертае политики и действия, чрез които да се извлече максимална полза от дигиталната революция за всички. За постигането на тези цели, ЕК ще работи в тясно сътрудничество с националните правителства, организации и фирми.

Политиката за бъдещото развитие на е-управлението е залегнала в документа COM (2006) 173 final⁹ на ЕК, приет на 25.04.2006 г. и наречен „План за електронно управление до 2010 г.“ (i2010 eGovernment Action Plan: Accelerating eGovernment in Europe for the Benefit of All). В него е отбелязано следното: *„Държавите членки приемат приобщаващите цели на електронното управление – да гарантират, че до 2010 г. всички граждани, в това число и социално неравностойните групи, ще станат в максимална степен бенефициенти на електронното правителство, и Европейските публични администрации ще осигуряват обществена информация и услуги, които са по-лесно достъпни и приемани с все по-голямо доверие от обществото, чрез иновационната употреба на ИКТ, увеличаваща информираността за ползите от електронното управление, подобрените умения и поддръжката за всички потребители. И тук подобреният достъп до обществена информация чрез електронното правителство се разглежда от две страни – за гражданите се улеснява достъпът, а ползата за публичната администрация е повишеното доверие в нея.“*

Разширяването на обществените онлайн услуги е основен приоритет в Плана за действие на електронното правителство¹⁰ и разработването на европейска рамка за оперативна съвместимост при предоставяне на услуги от паневропейско електронно правителство¹¹.

Политиката за е-правителство еволюира от „осигуряването на онлайн публични услуги“ към концепцията за ефективна и центрирана около потребителя доставка на публичните услуги. Тези услуги вече са признати като интегрални средства за изпълнението на Плана за действие i2010 Е-правителство (i2010 eGovernment Action Plan) по всичките пет приоритета:

- *Нито един гражданин да не остане изключен:* да се развие включването чрез е-правителството така, че всички граждани да се ползват от сигурни и иновативни услуги и лесен достъп до тях;

⁹ COM (2006) 173 final “i2010 eGovernment Action Plan: Accelerating eGovernment in Europe for the Benefit of All” {SEC(2006)511},

<http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/itemdetail.cfm?item_id=3140; 20.08.2010>.

¹⁰ i2010 План за действие на електронното правителство: ускоряване на е-Правителство в Европа за благото на всички, COM(2006) 173, 25.04.2006. За пълна информация относно инициативата i2010 вж.

<http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/index_en.htm; 20.08.2010>.

¹¹ Вж: EIF - European Interoperability Framework for pan-European eGovernment services,

<<http://ec.europa.eu/idabc/en/document/2319/5644>; 12.06.2010>.

- *Ефикасността и ефективността да станат реалност*: да се допринесе съществено за висока степен на удовлетворение на потребителя, прозрачност, отчетност и намаляване на административната тежест;
- *Да се внедрят ключови услуги от голямо значение* за гражданите и бизнеса: към 2010 г. да стане 100% достъпно участието в публични търгове с 50% фактическо ползване и постигане на съгласие относно други услуги, важни за гражданите;
- *Да се внедрят улесняващи елементи* от ключово значение така, че гражданите и бизнеса да се възползват от удобни, сигурни и автентични публични услуги в цяла Европа;
- *Да се засили участието и демократичното вземане на решения* чрез използването на ефективни средства за публични дебати и участие.

Публичните услуги в политиките на Европейския съюз

Публичните услуги имат важно значение за създаването на общество в Европа, включващо всички социални прослойки, а така също и за успеха на европейската икономика. В политиките на ЕК онлайн публичните услуги за гражданите и бизнеса са тези, които позволяват взаимодействие с:

- публичните власти (*е-правителство*);
- обучение и образование (*е-обучение*);
- здравни услуги (*е-здравеопазване*).

Европейската комисия дефинира електронното правителство като „система, съчетаваща използването на ИКТ от държавната администрация с организационни изменения и нови умения, водещи до подобряването на обществените услуги и демократичния процес“ (COM (2006) 173 final). Е-правителството се разбира като средство публичните администрации да станат по-достъпни и прозрачни; да се засили демократичното участие на гражданите; по-ориентирани към гражданите чрез осигуряване на персонализирани услуги; по-продуктивни и добавящи максимум стойност към парите на данъкоплатците¹². Е-правителството е политически приоритет на плана за действие е-Европа 2005 (eEurope 2005 Action Plan). На 25.04.2006 г. ЕК прие плана за действие „Ускоряване на е-правителството в Европа в полза на всички“ (i2010 eGovernment Action Plan: Accelerating eGovernment in Europe for the Benefit of All), а на 27.07.2006 г. бе приета и работната програма е-участие (eParticipation Work Programme)¹³.

Днес *е-правителството* се развива като един от основните елементи на *публичното е-управление* наред с други компоненти, като: електронна демокрация (е-демокрация), е-търговия (в частта, свързана с държавното и браншовото регулиране), електронни публични доставки, е-здравеопазване и др.

¹² Benchmarking in a Policy Perspective. 2006. Report No. 4, Public Services, Final, October 2006.

¹³ eParticipation Work Programme. 2006, <http://ec.europa.eu/information_society/activities/egovernment_research/doc/highlights/comm_pdf_com_2006_0173_f_en_acte.pdf; 15.05.2010>.

В структурно отношение е-правителството представлява комплекс от сравнително автономни системи, които изпълняват три основни и една спомагателна функции:

(1) Функция „Макро-управление на община“ (аналитична обработка на неструктурирана информация с неформализирани изходи за генериране на решенията в продължителен период от време).

(2) Функция „Електронни услуги за гражданите и бизнеса“ (формализирани процедури за обработка на структурирана информация в реално време).

(3) Функция „Обмен на информация между звената на администрацията“ (обмен на данни, свързани най-вече с технологичните процеси в самата администрация, а именно: обмен на структурирани данни, обмен на неструктурирани данни (в т. ч. графично-организираните данни и мултимедия), обмен на мета-данни).

(4) Спомагателна функция „Адаптация и усъвършенстване“ (изготвяне на анализи за ефективността на звената на администрацията и препоръки за подобряването им, основани на информацията от изпълнението на първите три основни функции).

Е-правителството покрива широка област, която може да бъде разделена на „публични услуги за гражданите“ и „публични услуги за бизнеса“. Типичните *онлайн публични услуги за бизнеса* включват: получаване на информация, на формуляри, връщане на електронно попълнени формуляри, изпращане на предложения за участие в публични търгове. Типичните *онлайн публични услуги за гражданите* се отнасят до получаване на информация от уебсайта на публичните власти, разпечатване на официални формуляри, изпращане на електронно попълнени формуляри. Това позволява разделянето на онлайн публичните услуги на *три групи*: (1) информационни услуги (например получаване на информация от уебсайта на публичните власти); (2) комуникационни услуги (например насрочване на срещи); (3) интерактивни услуги (например електронно изпращане на попълнени форми). Като част от инициативата е-Европа, бе съставен списък от 20 основни (индикативни) публични услуги (табл. 1).

Таблица 1. Списък на 20 основни (индикативни) публични услуги за инициативата е-Европа

Публични услуги за граждани		Публични услуги за бизнеса	
1	Плащане на данъци върху доходите: декларация, съобщение за получаване, съобщение за оценка	13	Деклариране на социалните осигуровки за работещите
2	Търсене на работа, предлагана от бюрата по труда	14	Плащане на корпоративни данъци (декларация, съобщение за получаване)
3	- Получаване на социални помощи: за безработица; помощи за деца; медицински помощи (възстановяване на плащания, покрити от здравното осигуряване или директно плащане) - Студентски стипендии	15	Деклариране на ДДС, съобщение
4	Получаване на лични документи: паспорт; шофьорска книжка	16	Регистриране на нова фирма
5	Регистрация на кола (нова, втора ръка, внесена)	17	Подаване на данни за статистическите служби
6	Получаване на разрешително за личен строеж или ремонт	18	Подаване на митнически декларации от фирмите
7	Декларация за полицията (например в случай на кражба)	19	Получаване на разрешение, свързано с опазването на околната среда
8	Публични библиотеки (е-каталози и средства за е-търсене)	20	Обществени поръчки/публични търгове
9	Искане и получаване на свидетелства за: раждане; брак		
10	Записване във висше училище/университет		
11	Обявяване смяна на адреса (преместване)		
12	Здравни услуги: Интерактивни съвети за наличността на услуги в различни болници, назначаване на срещи/час при лекари в болници		

Развитието на *инициативите* за електронни правителства се измерва с ясни критерии за оценка чрез приетите през 2001 г. „Индикатори на е-правителството за развитие на е-Европа“ (eGovernment indicators for benchmarking eEurope)¹⁴. Двата основни *индикатора за напредъка на електронното правителство* са: процент на основните административни услуги, достъпни по електронен път; използване на онлайн услуги за информиране или попълване на формуляри.

Развитие на публичните онлайн услуги в Европейския съюз

Анализът на резултатите от досегашните изследвания на ЕК относно *използването на онлайн публични услуги* показва, че съществуват значителни различия между европейските държави. Във всички страни най-голям е делът на *гражданите*, които получават информация от уебсайтовете на публичните власти, следвани от тези, които разпечатват („свалят“) официални формуляри. В същото време делът на гражданите, които изпращат електронно попълнени формуляри е малък. Гражданите от страните на ЕС-15 взаимодействат с публичните администрации чрез интернет по-често в сравнение с гражданите на новите страни членки. През 2006 г. най-добре представени сред потребителите на онлайн публични услуги са били гражданите от скандинавските страни, Нидерландия, Люксембург и Естония, докато гражданите на Гърция, България, Чехия и Румъния много по-рядко са ползвали тези услуги.

Използването на е-правителството от *бизнес средите* като цяло е по-широко разпространено. Предприятията са по-активни при „получаването на информация“ от сайтовете на публичните администрации и „разпечатване/ сваляне на формуляри“. В използването на тези услуги през 2006 г. най-добре представени са били предприятията от скандинавските страни и Гърция, докато по-слабо са представени фирмите от Латвия, Обединеното кралство, Кипър и Германия. Предприятията от новите страни членки са отбелязали по-висока степен на използване на е-услугите в сравнение с предприятията от старите страни членки, особено тези от Чехия и Ирландия.

Последните данни показват продължителен и устойчив напредък в развитието на онлайн достъпа до услуги. Според доклад от ноември 2009 г., предназначен за ЕК¹⁵, в страните от ЕС-27+ е регистрирано повишение от 59% през 2007 г. до 71% през 2009 г. Общо за Европа делът е 83% (за сравнение – 76% през 2007). Разликата между отделните страни през 2009 г. все още е значителна (с диапазон 68%), но с подчертано понижаване спрямо 2007 г. (85%). Това е основание да се направи оценката, че степента на взаимодействието между доставчик и потребител се променя от предоставяне на информация към персонална активна обра-

¹⁴ Infosociety.bg. 20.04.2004, <<http://www.arc.online.bg/infosociety>>.

¹⁵ Smarter, Faster, Better eGovernment: 8th eGovernment Benchmark Measurement | November 2009. (EU eGovernment benchmarking.) Prepared by CAPGEMINI, RAND EUROPE, IDC, SOGETI, DTI for European Commission, <http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/docs/benchmarking/egov_benchmark_2009.pdf; 21.07.2010>.

ботка. Европа в момента е на ниво 4 („транзакции“) по петобалната скала за развитост на е-правителството. На това ниво разликата между отделните страни е по-малка – с обхват 44%. В най-напредналите страни се очертава насищане за много от 20-те услуги. Водещите шест страни по напълно онлайн достъпни базови услуги са Австрия, Малта, Португалия, Великобритания, Швеция и Словения. България е на едно от последните места, като изпреварва само Унгария и Швейцария. И все пак, в ЕС-27+ едва 20% от предвидените 8 услуги за бизнеса и 12 услуги за граждани са достъпни изцяло онлайн. Необходимо е обаче да се отбележи, че върху тези резултати влияе естеството на услугите: тези за бизнеса са по-хомогенни, докато услугите за граждани са по-разнородни и са зависими от персоналните потребности и поведение.

Обзор на развитието на е-правителството в България

С развитието на информационното общество публичната администрация се сблъсква с очакванията на гражданите и бизнеса за получаване на по-бързи и качествени услуги. Началото на работата по е-правителството в България е поставено с Решение № 36 на Министерския съвет от 09.02.1998 г. (*Стратегия за изграждане на модерна административна система на Република България и на Декларация на правителството относно стратегията*)¹⁶. В изпълнение на това решение са приети няколко основополагащи за въвеждането на електронното правителство документи:

- Национална програма за развитие на информационното общество в Република България (1999 г.);
- Стратегия за развитие на информационно общество в Република България (1999 г.; актуализирана през 2001 г.);
- Стратегия за развитие на високотехнологичните дейности и високотехнологичните паркове (2000 г.);
- Закон за достъп до обществена информация (2000 г.)¹⁷;
- Закон за електронния документ и електронния подпис (2001 г.)¹⁸;
- Национална програма за интегрирано административно обслужване (2001 г.)¹⁹;
- Концепция за подобряване на административното обслужване в контекста на принципа едно гише (2002 г.)²⁰;
- Стратегия за модернизация на държавната администрация – от присъединяване към интеграция (2002)²¹;

¹⁶ Текстът на решението е достъпен на адрес <http://pris.government.bg/prin/document_view.aspx?DocumentID=q%2bnbgFI7HwoMxQB80mF4/A=;05.08.2010>.

¹⁷ Обн. ДВ, бр. 55/ 07.07.2000 г.

¹⁸ Обн. ДВ, бр. 36/ 06.04.2001 г.

¹⁹ Решение № 556 на Министерския съвет от 06.07.2001 г.

²⁰ Решение № 878 на Министерски съвет от 29.12.2002 г.

²¹ Решение № 465 на Министерския съвет от 2002 г. Стратегията е публикувана на адрес <http://europe.bg/upload/docs/Strategy_for_modernization.pdf;05.08.2010>.

- Закон за защита на личните данни (2002 г.)²²;
- Стратегия за обучение на служителите в администрацията (2002 г.);
- Стратегия за електронно правителство (2002 г.)²³;
- Базисен модел за обслужване на едно гише²⁴.

Подготвителният етап се характеризира с изграждане на няколко структури, свързани с контрола и изпълнението на поставените цели и задачи в изброените по-горе стратегически документи: Координационен център за информационни, комуникационни и управленски технологии (КЦИКУТ) към МС²⁵, Съвет по модернизация на държавната администрация²⁶, Съвет за координация на дейностите по интегрирано административно обслужване²⁷.

През втория експериментален етап (2003–2005) в администрацията са осигурени необходимите хардуер и софтуер. Започнато е изграждането на интранет системи за обслужване на държавните служители. През този период основните усилия и задачи са концентрирани върху въвеждането на 20-те индикативни електронни административни услуги за гражданите и бизнеса, както и с въвеждане на електронни документи и електронния подпис в работата на администрацията, а така също и работа по базисни, концептуални и методологични проекти. Приети са и два важни документа:

- План за изпълнение на Стратегията за електронно правителство до 2005 година²⁸;
- Визия за Единна национална база данни за територия, население и ресурси – основа на електронното управление на България²⁹.

„Електронното правителство в България е елемент от прехода от индустриално към информационно общество и е средство за повишаване конкурентоспособността на българската икономика и за цялостно подобряване на бизнес климата. То е процес на промяна, който позволява да се разширят възможностите на гражданите и бизнеса за участие в една нова, базирана на знанието икономика. Основната роля на електронното правителство е да отговори на нуждите на обществото от качествени и леснодостъпни административни услуги. Реализирайки електронното правителство, се постига:

1. Намаляване на времето, усилията и цената за ползване на административни услуги от гражданите и бизнеса, както и за намиране и достигане до лични и публични данни;
2. Повишаване ефективността и намаляване себестойността на предоставяните от администрацията услуги.“

Източник: Развитие на електронното правителство,
<<http://www.mtitc.government.bg/page.php?category=462>; 12.07.2010>.

²² Обн. ДВ, бр. 1/ 04.01.2002 г.

²³ Решение № 866 на Министерския съвет от 28.12.2002 г.

²⁴ Решение № 878 на Министерския съвет от 29.12.2002 г.

²⁵ Създаден с подкрепата на Програмата за развитие на ООН (ПРООН), в съответствие с Меморандум за разбирателство между двете страни, подписан на 06.02.2002 г.

²⁶ Решение № 146 на Министерския съвет от 07.03.2003 г.

²⁷ Решение № 708 на Министерския съвет от 29.10.2001 г.

²⁸ Протоколно решение № 10, т. 37 на Министерския съвет от 11.03.2004 г.

²⁹ Решение № 761 на Министерския съвет от 24.09.2004 г.

Определени са администрациите, които са упълномощени да изпълняват всяка една от индикативните услуги и са предвидени конкретни проекти, свързани с изпълнението на услугите в *Плана за изпълнение на Стратегията за електронно правителство*.

В него се откроява следното: „Планът за изпълнение на Стратегията за електронно правителство за периода 2003–2005 година е разработен в съответствие със Стратегията за електронно правителство на Република България, приета с Решение № 866 на Министерския съвет от 28 декември 2002 г. и е съобразен с плана на Съвета за модернизирание на държавната администрация и в частност с плана на работна група „Административно обслужване и електронно правителство“ и подгрупа „Електронно правителство“.

Изпълнението на Плана и реализирането на електронното правителство са инструменти за модернизирание на държавната администрация. Дейностите в Плана са в съответствие с 4 от 5-те приоритета на Националния план за икономическо развитие на България:

- Повишаване на конкурентоспособността на българската икономика.
- Развитие на човешките ресурси.
- Подобряване на базисната инфраструктура.
- Балансирано и устойчиво регионално развитие.

С настоящия план се приемат действия, които да доведат до постигането на стратегическите цели, заложи в Стратегията за електронно правителство:

- Предоставяне по електронен път на качествени, икономически ефективни и лесно достъпни административни услуги на гражданите и бизнеса.
- Разширяване на технологичните възможности на гражданите и бизнеса за участие в държавното управление.
- Създаване на организационна, комуникационна и информационна среда за ефективно и прозрачно функциониране на държавната администрация в съответствие с принципите, нормите и най-добрите практики на Европейския съюз.“

Източник: <<http://internetreklama.com/internet/plan-strategia-egov/>; 20.08.2010>.

Програма за изпълнение на отбелязаните в стратегията за електронното правителство цели е приета две години по-късно, като в нея са определени конкретните институции, отговорни за постигане на очертаните мерки, сроковете за изпълнение и финансовите ресурси по всеки проект. В своята програмна част документът поставя множество нови задачи и проекти, като преповтаря тези, заложи през 2002 г. в Стратегията и измества сроковете за тяхното изпълнение. Според направения в края на 2005 г. анализ голяма част от въведените административни услуги са напълно завършени услуги, а повечето от незавършените са пред пускане.

Същинският етап в развитието на е-правителството (2005–2008) се характеризира с реструктуриране на процесите в администрацията и повсеместно въвеждане на електронни услуги, включително и трансгранични услуги в рамките на единния европейски пазар. В контекста на европейското членство се акцентира върху създаването на условия за развитие на трансграничните услуги за гражданите и бизнеса като общоевропейски пазар. Определяща тук е необходимостта от приоритетно изграждане на *Единна информационно-телекомуникационна среда за електронното управление*.

През 2007 г. усилията по отношение на е-правителството се активизират. На 01.10.2007 г. стартира *Интеграционна система на електронното правителство (ИСЕП)* – новият портал на българското електронното правителство³⁰, осигуряващ достъп до всички електронни услуги, предоставяни от централната администрация от една точка. В този портал могат да бъдат намерени каталози с над 1300 административни услуги и над 1400 образци и формуляри. За всяка услуга, независимо дали се реализира на ниво информация, комуникация или транзакция, е публикувано подробно описание на нейния административен ход, свързаните с реализацията ѝ нормативни документи, необходимите процедури, цени и срокове за изпълнение, както и компетентната институция, към която трябва да се обърне потребителят. В началото на 2008 г. се приемат и редица важни нормативни документи относно е-правителство: Наредба за вътрешния оборот на електронни документи и документи на хартиен носител в администрациите³¹; Наредба за електронните административни услуги³²; Наредба за регистрите на информационните обекти и на електронните услуги³³; Наредба за удостоверенията за електронен подпис в администрациите³⁴; Закон за електронното управление³⁵.

Според някои анализатори обаче са *изпълнени по-малко от 10%* от проектите, предвидените в плана към стратегията, а целево финансиране на проекти за електронно правителство и на плана като цяло не е имало³⁶. Постигнатото, макар и окуражаващо, все още не се отличава с подобаващо качество и функционалност. Вероятно поради това в публичното пространство се оповестяват различни критични мнения.

Например в статията „Как се прави електронно правителство?“, авторът Георги Ангелов отбелязва следното: „Смисълът на електронното правителство е да улеснява живота на гражданите, да намалява бумашината и да освободи част от администрацията от безсмислена дейност, която може да се върши от компютри. Не се случва точно така в България, обаче. Не само защото като цяло няма електронно правителство, а само планове за случването на такова, но и защото дори няколкото електронни услуги са направени по начин, който трудно може да се приеме за подобряващ живота на хората. В България се изисква човек да си закупи електронен подпис, за да си попълни данъчната декларация по интернет. Това, обаче, е почти единственото нещо, което може да се прави с електронен подпис. От друга страна, самият електронен подпис е сравнително скъп, макар че за щастие през последните години конкуренцията се увеличи и цените започнаха да спадат. На практика, за да си спести попълването на данъчна декларация на хартия и ходенето до данъчната служба или поща, един човек трябва вместо това да отиде до съответния доставчик на електронен подпис, да попълни други формуляри на хартия, да инсталира всички необходими драйвери и програми и едва тогава да започне да попълва данъчната си декларация. (...) Разбира се, не навсякъде е така. В някои страни електронното правителство наистина постига целите си – спестява време, нерви и средства на данъкоплатците и администрацията.

³⁰ Е-Правителство, <www.egov.bg>.

³¹ В сила от 13.06.2008 г., ПМС № 101 от 17.05.2008 г., Обн. ДВ, бр. 48 от 23 май 2008 г.

³² В сила от 13.06.2008 г., ПМС № 107 от 19.05.2008 г., Обн. ДВ, бр. 48 от 23 май 2008 г.

³³ В сила от 13.06.2008 г., ПМС № 98 от 16.05.2008 г., Обн. ДВ, бр. 48 от 23 май 2008 г.

³⁴ В сила от 13.06.2008 г., ПМС № 97 от 16.05.2008 г., Обн. ДВ, бр. 48 от 23 май 2008 г.

³⁵ Обн. ДВ, бр. 46 от 12 юни 2007г., в сила от 13.06.2008 г.

³⁶ Анализ на състоянието на българското е-правителство – основни проблеми и бариери пред динамичното му развитие. Център по право на ИКТ, март 2006 г.

В Естония, например, попълването на данъчна декларация по интернет става за около пет минути. Не само защото има плосък данък, но и защото електронната система на данъчната администрация е попълнила всички данни в декларацията предварително. Човек единствено проверява дали всички източници на доходи са попълнени правилно и се подписва. Подписването в Естония също става с електронен подпис, но електронният подпис не се купува, а е вграден чрез чип в личната карта на всеки гражданин. Естествено, това позволява многобройни употреби на личната карта. Например Естония е първата страна, в която е възможно гласуване по интернет за всички. Също така в Естония вече няма билети за автобус – човек ползва за тази цел личната си карта. Както сподели на една скорозна среща с няколко български икономисти бившият премиер на Естония Март Лаар, постоянно възникват нови и нови употреби за личната карта, които дори не са могли да бъдат предвидени когато тя е въведена.“

Източник: Ангелов, Г. Как се прави електронно правителство, 08.12.2007, <http://money.ibox.bg/columnist/id_47738952; 20.08.2010>.

В блога „Мисли на Вени Марковски за живота“ авторът е отбелязал следното: „Електронното правителство бе открито. Отново. За пореден път. Вече се изморихме да ги броим. И отново се споменават старите познаници ЦАПК „Прогрес“ сред авторите му. Вероятно поради това то не е електронно и не е правителство. Погледнете сами сайта egov.bg. Харесва ли ви? Разбрахте ли нещо? За посетителите става ясно, че там има описани едни сухи административни процедури, с връзки към съответните закони. Електронните услуги са си добре известните от по-рано и – забележете! – са сред най-търсените документи и услуги. Да, на едно място са и документите, и услугите. Защото ако бяха на различно, можеше да се види какъв е смисълът от съществуването на този нов стар портал:

- Издаване на служебна бележка от НАПОО,
- Извършване на справки, информационни услуги и достъп до информация от НАПОО,
- Подаване на жалби и сигнали до Комисията за защита на потребителите,
- Предоставяне на информация за нехранителни стоки и услуги, които представляват риск за потребителите (това не е електронна услуга, а документ – б.п.).“

Източник: Марковски, В. Електронно правителство, 01.10.2007, <<http://blog.veni.com/?p=315>; 12.05.2010>.

В същото време в статия със заглавие „Изследвания на ОИСР за електронното правителство: Норвегия“, публикувана в сайта econ.bg на 13.06.2007 г. се посочва, че: „Норвегия отдавна използва активно информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в публичния сектор, а това е важен инструмент за по-ефективна работа на правителството, за подобряване на качеството на публичните услуги и за модернизиране на правителството. Усилията на Норвегия да се превърне в лидер в използването на ИКТ в държавното управление се подсилват от висока степен на проникване на Интернет в норвежкото общество и бързо разрастващо се информационно общество. През последните години Норвегия постигна напредък в адаптирането на правителството към ползването на Интернет, което е видно от 6-тото място, което заема в европейския списък за сравнение на достъпността до електронни услуги (Швеция е първа, Финландия – втора, а Дания – пета). Тези постижения, обаче, рисуват малка част от картината на цялостното влияние на ИКТ върху публичния сектор. Докато Норвегия е на предни позиции по прилагане на ИКТ в ‘бек’-офиса (административни звена за обработка на документация) на правителствените организации с цел повишаване на ефективността и между-организационния обмен на данни, то тя е по средата що се отнася до предоставяне на електронни услуги в правителствените ‘фронт’-офиси (гишета за обслужване на гражданите) в сравнение със страните от ЕС. Много от подобренията в ‘бек’-офисите бяха постигнати още през 80-те години, в ранния стадий на развитие на електронното правителство и създадоха основа за допълнителни подобрения както в ‘бек’, така и във ‘фронт’-офисите. Въпреки ранните си постижения в интеграцията на ‘бек’-офисите, Норвегия е изправена пред същите предизвикателства като страните, които фокусират стратегията си за електронно правителство най-напред върху доставката на услуги, като по-добрата интеграция на системите на ‘бек’-офисите с доставката на услуги във ‘фронт’-офисите. Предизвикателството пред Норвегия е да намери начин, по

който най-добре да използва добрата интеграция в широкото ползване на технологии от правителството, като същевременно следва традицията на децентрализирано, базирано на консенсус държавно управление.“

Източник: Изследвания на ОИСП за електронното правителство: Норвегия. (Анализи), 13.06.2007, <<http://www.econ.bg/news/article104104.html>; 08.05.2010>.

В публикация от 01.02.2010 г. във в. Дневник със заглавие „Започна тестовият период на електронното правителство“ е написано следното: „Днес е първият ден на тестовия период на пробния проект на електронното правителство на България (egov.bg). Първоначално ще се предлагат 14 услуги. Условие за ползването на услугата онлайн е притежанието на електронен подпис. Тестовият период ще е три или четири месеца, като целта е през това време да се усъвършенства, заяви министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията Александър Цветков, цитиран от агенция „Фокус“. За първи път електронни услуги ще се получават от едно място независимо от съответната администрация, от която се предоставят. Една от тестовите услуги е издаването на удостоверения за постоянен адрес, която е задължителна за всички граждани. През 2008 г. 180 000 граждани са ползвали тази услуга. По груби изчисления стойността за тази услуга е около 1,8 млн. лв. Заявяването на удостоверения за постоянен или настоящ адрес през портала ще отнема няколко минути. Като начало услугата ще се предоставя от две районни администрации в София и една в страната. Справките за изплатени парични обезщетения и помощи от държавното обществено осигуряване за болнични, бременност, раждане и безработица също ще бъдат достъпни през платформата и ще имат стойност на официален документ. Засега не се изисква притежание за електронен подпис, за да бъде ползвана услугата. Справките ще служат за проверка на базата и периода, за който са изчислени обезщетенията. Актуалното състояние на изплатените пенсии също ще може да бъде проверявано през портала за интегрирано административно обслужване. Още през февруари жителите на Варна ще могат да кандидатстват онлайн за издаване на удостоверение за семейно положение, както и на документ за наличие на реституционни претенции за недвижими имоти, общинска собственост.“

Източник: Започна тестовият период на електронното правителство, в. Дневник (онлайн вариант), 01.02.2010, <http://www.dnevnik.bg/pazari/2010/02/01/850917_zapochna_testoviat_period_na_elektronnoto_pravitelstvo/; 12.07.2010>.

По време на *наши тестове* за използване на портала на българското е-правителство (egov.bg), проведени в периода юни–юли 2010 г., беше установено, че той често не може да бъде стартиран. Очевидно е, че въпросите за качеството му (например относно информационния и графичния дизайн, функционалността на навигацията и пр.), както и историята на неговото създаване заслужават специално внимание. Доколкото самостоятелно и прецизно изследване все още не е правено, а и изисква наблюдение в сравнително продължителен период, в настоящото издание анализ на портала не се предлага.

През м. март 2010 г. беше приета „Концепция за електронно управление в България 2010–2015 г.“, в която се съдържат следните акценти:

„ВИЗИЯ ЗА ЕЛЕКТРОННОТО УПРАВЛЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ

Правителството на Република България ще прилага принципите на добро управление, чрез използване на съвременни информационни и комуникационни технологии за:

- предоставяне на гражданите и бизнеса на качествено административно обслужване по електронен път по всяко време, на всяко място и чрез алтернативни канали за достъп;

- осигуряване на прозрачност и отчетност, включване на гражданите и структурите на гражданското общество в управленските процеси;
- постигане на максимален ефект и устойчиво развитие при оптимизиране на разходите и на работните процеси;
- осигуряване на управлението на информационната сигурност и постигане на оперативна съвместимост на национално и европейско ниво.

ЦЕЛИ НА ЕЛЕКТРОННОТО УПРАВЛЕНИЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

1. Всеобхватни и качествени административни услуги, съобразени с нуждите на потребителя.

2. Отворено и прозрачно управление, чрез широко използвани възможностите на новите технологии за:

- участие на гражданите в управленските процеси;
- достъп до обществена информация;
- отчетност при изпълнение на политиките и дейността на администрацията;
- изграждане и въвеждане на системи за провеждане на електронно гласуване.

3. Ефективно, ефикасно и устойчиво управление, чрез:

- въвеждане в експлоатация на интеграционната среда на електронното управление и единната входна точка;
- еднократно събиране на данни от администрацията и многократното им използване, прилагайки служебното начало;
- постепенно преминаване към безхартиен оборот на документи, моделиране и промяна на работните процеси и ориентация към организационна ефективност;
- въвеждане на приоритетни електронни услуги;
- развитие и преизползване на мрежови и информационни ресурси.

ПРИНЦИПИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЕЛЕКТРОННОТО УПРАВЛЕНИЕ

1. Ориентирани към потребителя:

- Познаване на потребителя – изучаване и разбиране на потребителското поведение, идентифициране на търсените услуги, тяхното предоставяне и осигуряване на възможност за обратна връзка и въздействие;
- Удобство за потребителя, което да води и до ефикасност за администрацията – поддържане на добро съотношение между използваните ресурси и постигнатите резултати;
- Равни възможности за достъп – леснодостъпни услуги за всички. Особено внимание да се отделя на хората със специфични потребности и в неравностойно положение. Да се предостави възможност за избор на удобни канали за достъп до информация и услуги;
- Стимулиране на гражданите и бизнеса да използват възможностите, предоставяни им от електронното правителство;
- Осигуряване на публичност и прозрачност на действията на администрацията и вземаните ключови решения;

- Иновации – прилагане на иновативни средства за непрекъснато усъвършенстване на услугите и управление на жизнения им цикъл.“³⁷

Дали приемането на цитирания по-горе документ ще доведе до реални положителни резултати, ще покаже времето.

Интернет активност в България

По данни от Доклад за конкурентоспособността на Европа по отношение на цифровите технологии (Основни постижения на стратегията i2010 през периода 2005–2009 г.)³⁸ все повече европейци използват интернет. Делът на редовните интернет потребители нараства от 43% през 2005 г. до 56% през 2008 г. Повечето от тях използват интернет почти всеки ден чрез високоскоростен интернет. Нещо повече, редовното използване на интернет обхваща все по-голяма част от населението, като *най-бързо расте броят на потребителите от групи в неравностойно положение* (неактивни лица, с по-ниско образование и тези от възрастовата група 55–64 години).

Според същия доклад *Европа се е превърнала в световен лидер в областта на широколентовия достъп до интернет*: степента на разпространението му нараства бързо и със 114 милиона абоната Европа представлява най-големият световен пазар. Освен това, половината от всички европейски домакинства и над 80% от европейските предприятия разполагат с фиксирана широколентова връзка, като при 3/4 от тях средната скорост на изтегляне на данни от интернет е над 2 Мbps. В източника се посочва още, че с широколентов достъп до интернет разполагат 93% от населението на ЕС–25 (за сравнение – 87% през 2005 г.). Високата степен на разпространение на широколентовия достъп е довела до повишаване на използването на онлайн услуги. 80% от редовните потребители на интернет се занимават с интерактивни дейности – комуникация чрез интернет, използване на финансови услуги онлайн, споделяне и създаване на ново съдържание в мрежова среда и участие в иновативни процеси. Ето защо е направена констатацията, че европейците бързо променят своите навици и възприемат новите начини за комуникация. Всичко това е предпоставка за постижения и в сферите на електронното правителство. Европа е постигнала бърз напредък в предоставянето и използването на 20-те индикативни административни услуги онлайн и подлежащи на сравнителен анализ. Делът на услугите за гражданите, предоставяни изцяло онлайн, е нараснал на 50% през 2007 г. при 27% през 2004 г., а за предприятията – на 70% (през 2004 г. – 58%). Като цяло 1/3 от европейските граждани и почти 70% от предприятията в ЕС използват онлайн административни услуги.

³⁷ Източник: Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията, <http://www.mtitc.government.bg/upload/docs/E_GOV_Conception_for_publishing_2_.pdf; 10.08.2010>.

³⁸ Данните са публикувани в Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите. (Брюксел, 04.08.2009; COM(2009) 390 окончателен.)

Отново по данни в доклад на Европейската комисия³⁹ от ноември 2009 г. ЕС отбелязва стабилен напредък по отношение на пълна наличност онлайн за 20-те основни услуги. Общата мярка за ЕС-27+ се е повишила до 71% през 2009 г. от 59% през 2007. По отношение на сложност, докладът констатира, че Европа отбелязва 83% през 2009 г. спрямо 76% през 2007 г. Страните от ЕС-27+ в момента се класират в горната част на скалата за е-правителствено ниво – 4 (от 5). В най-напредналите страни се регистрира насищане за много от 20-те услуги. Все още остава обаче значително противоречие между резултатите от 8-те услуги за бизнеса и 12-те услуги за гражданите. Малък брой страни са направили много съществени подобрения и са значително по-напред от останалите държави. Делът на осигурените е-доставки сега е около 60% в ЕС, но все още е далеч от определените 100% за 2010 в Плана за действие за е-правителство i2010. *Какви може да са причините за това изоставане от запланираното?*

Част от тези причини могат да бъдат открити в публикацията “E-Government Survey 2010” на ООН⁴⁰, представяща изследване на развитието на е-управлението и е-правителствата в света. В нея е отбелязано, че с най-значими постижения са *страните с високи доходи*. Те са в началото на класацията относно развитието на електронното управление (индекс 2010 г.). Сред петте най-големи страни в ранг листата на ООН са: Република Корея (с най-висока оценка 0,8785), следвана от САЩ (0,8510), Канада (0,8448), Обединеното кралство (0,8147) и Нидерландия (0,8097). Европа (0,6227) и Северна и Южна Америка (0,4790) са с резултат над средното потребление в света (0,4406). Макар и с по-ниска стойност, Азия (0,4424) също е около средното потребление в света, докато Африка (0,2733) и Океания (0,4193) са с резултат под средното. По-голямата част от позициите в топ 20 се заемат от страни с високи доходи, което не е изненадващо, тъй като те имат финансови ресурси за разработване и внедряване на усъвършенствани е-правителствени инициативи, както и за създаване на благоприятна среда за гражданско участие и овластяване.

Както става ясно, данните на ООН сочат, че електронното правителство в Европа отбелязва значителен напредък и високи резултати далеч над средното ниво за света (табл. 2). На основата на добре развита телекомуникационна инфраструктура и висок капацитет на човешките ресурси, Западна и Северна Европа се очертават с високо развити е-правителства, следвани от Южна и Източна Европа. Върху тези резултати оказва влияние фактът, че не малко страни в Европа са с високи доходи, което е и предпоставка за предимство в развитието и поддържането на е-управление.

³⁹ Smarter, Faster, Better eGovernment: 8th eGovernment Benchmark Measurement. European Commission Directorate General for Information Society and Media, November 2009, 3–5, <<http://www.epractice.eu/files/Smarter,%20Faster,%20Better%20eGovernment%20-%208th%20Benchmark%20Measurement.pdf>; 10.08.2010>.

⁴⁰ E-Government Survey 2010: Leveraging e-government at a time of financial and economic crisis. United Nations, New York, 2010.

Таблица 2. Ранг листа на ООН „Развитие на е-правителството 2010“
(топ 10 на страните в Европа)

Ранг за Европа	Страна	Индекс на развитие на е-правителството		Позиция в световната ранг листа	
		2008	2010	2008	2010
1	Великобритания	0,7872	0,8147	10	4
2	Нидерландия	0,8631	0,8097	5	5
3	Норвегия	0,8921	0,8020	3	6
4	Дания	0,9134	0,7872	2	7
5	Испания	0,7228	0,7516	20	9
6	Франция	0,8038	0,7510	9	10
7	Швеция	0,9157	0,7474	1	12
8	Германия	0,7136	0,7309	22	15
9	Белгия	0,6779	0,7225	24	16
10	Швейцария	0,7626	0,7136	12	18
	<i>Среден световен индекс</i>	0,4514	0,4406		

Източник: E-Government Survey 2010: Leveraging e-government at a time of financial and economic crisis. United Nations, New York, 2010, p. 71.

„Развитите страни имат различни предимства за постигане на по-добри резултати, тъй като почти 2/3 от мярката за оценяване на развитието на електронното управление се определя от телекомуникационната инфраструктура и човешкия капитал, които изискват дългосрочни инвестиции. За нововъзникващите и развиващите се страни е предизвикателство да инвестират и в трите измерения – онлайн услуги, телекомуникации и инфраструктура, образование, така че да се намали текущата дигитална пропаст. С други думи, не е достатъчно да се осигури сайт с някакви е-услуги, ако по-голямата част от хората в дадената страна не могат да четат и пишат или ако нямат достъп до интернет.“

Източник: E-Government Survey 2010: Leveraging e-government at a time of financial and economic crisis. United Nations, New York, 2010, p. 60.

Като страна членка, присъединила се към ЕС в началото на 2007 г., България се присъединява и към наблюденията на Европа за развитие на е-правителствата. Според данните от наблюдения на ЕС⁴¹, за периода 2007–2009 нашата страна попада във втората група – тази на бързо развиващите се страни с ръст над 10% за пълнен онлайн достъп, като през 2009 г. постига пълна наличност онлайн от 40% и със значителен ръст от 15% спрямо 2007 г. Пълната наличност на онлайн услугите за гражданите достига 25%, а за фирмите 63%. В същата група са още седем страни (Дания, Финландия, Ирландия, Литва, Люксембург, Швеция и Словакия). За ниво на сложност България регистрира 67% при 76% средното за ЕС. За 33% (три) от 9-те релевантни услуги на българското е-правителство е признато активно ниво 5 на сложност при 36% средно за ЕС–27. Индикаторът за центрираност около потребителя е 37% при 19% средно за ЕС–27. Като най-голям успех на нашето е-правителство през последните 2 години се посочва новият уеб-

⁴¹ Smarter, Faster, Better eGovernment: 8th eGovernment Benchmark Measurement. European Commission Directorate General for Information Society and Media. November 2009, 82–83, <<http://www.epractice.eu/files/Smarter,%20Faster,%20Better%20eGovernment%20-%208th%20Benchmark%20Measurement.pdf>; 23.08.2010>.

портал (www.egov.bg – стартиран през октомври 2007 г.), който осигурява единен достъп до информация и обществени услуги. Националният портал на България е оценен високо – 97% при 75% средно за ЕС-27.

Както се вижда, всички цитирани по-горе данни очертават бърз напредък по изграждане и развитие на е-правителството в България. Въпреки това, в цитирания доклад от ноември 2009 г. изрично се отбелязва, че макар услугите, които генерират приходи за правителството да показват добри резултати, напредъкът ще зависи от разгръщането на по-разнородни и локално доставяни услуги за гражданите (например по местоживеене), като лични документи, обществени библиотеки, промяна на адреса и придвижване от едно населено място в друго и пр. Следваща съществена забележка е свързана с качествените характеристики на уебпортала на е-правителството. Препоръчано е страната ни да създаде необходимите условия за по-добра работа на потребителите в портала, защото той е получил 33% за ползваемост, но само 5% за удовлетвореност от използването му. Българският е-правителствен портал все още не е по модела „всичко на едно гише“, нито е с потребителски фокусиран дизайн. Подчертано е, че от специално внимание се нуждае и достъпността на услугите, включително тестването им чрез реална работа в портала.

От друга страна, статистиката у нас показва, че има напредък по отношение предлагането и търсенето на е-услуги. Например към ноември 2005 г. българското електронно правителство е предоставяло 20-те индикативни административни услуги в процентно съотношение както следва: за гражданите – 47,1%, за бизнеса 80,6%; средно – за гражданите и бизнеса 58,6%⁴². Към септември 2008 г. централните ведомства на държавната администрация вече са предлагали на своите потребители и отделни електронни административни услуги извън 20-те индикативни, като общият им брой е над 2000 от всички нива (от 1 до 4).⁴³

И все пак, данните от проучването на ООН⁴⁴ за 2010 г. отреждат 44 място на нашата страна по развитост на е-правителството, което е една позиция назад в сравнение с 2009 г. (табл. 3). Макар в Източна Европа след България да са Полша, Румъния, Украйна и др., на по-предни позиции от световната класация са такива страни като Бахрейн (индекс 0,7363, ранг 13), Израел (0,6552, ранг 26), Малайзия (индекс 0,6101, ранг 32), Колумбия (индекс 0,6125, ранг 31), Чили (индекс 0,6014, ранг 34), Уругвай (индекс 0,5848, ранг 36) и др., а само с две позиции по-назад е Казахстан (индекс 0,5578, ранг 46).

⁴² Е-Правителство 2005: Доклад за състоянието и развитието на електронното правителство в България 2005. Годишен доклад на КЦИКУТ, с. 10.

⁴³ *Николова, М.* (2008) Анализ на състоянието и проблемите при използването на електронни услуги, предлагани от държавната администрация в България. НБУ, 2008, с. 2, <http://www.nbu.bg/PUBLIC/IMAGES/File/CPA/Godishnik_2008/MariaNikolova.pdf; 23.08.2010>.

⁴⁴ E-Government Survey 2010: Leveraging e-government at a time of financial and economic crisis. United Nations, New York, 2010.

Таблица 3. Ранг листа на ООН „Развитие на е-правителството 2010“
(топ 10 на страните в Източна Европа)

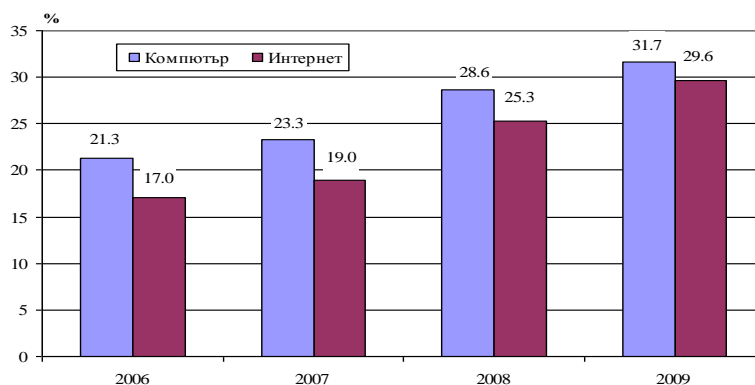
Ранг за Европа	Страна	Индекс на развитие на е-правителството		Позиция в световната ранг листа	
		2008	2010	2008	2010
1	Унгария	0,6494	0,6315	30	27
2	Чехия	0,6696	0,6060	25	33
3	Словакия	0,5889	0,5639	38	43
4	България	0,5719	0,5590	43	44
5	Полша	0,6134	0,5582	33	45
6	Румъния	0,5383	0,5479	51	47
7	Украйна	0,5728	0,5181	41	54
8	Русия	0,5120	0,5136	60	59
9	Беларус	0,5213	0,4900	56	64
10	Молдова	0,4510	0,4611	93	80
	Среден индекс за региона	0,5689	0,5449		
	Среден световен индекс	0,4514	0,4406		

Източник: E-Government Survey 2010: Leveraging e-government at a time of financial and economic crisis. United Nations, New York, 2010, p. 72.

(А) Интернет активност на българските граждани

Според данни на българския Национален статистически институт (НСИ) за дела на активните интернет потребители в нашата страна се очертава трайна тенденция към нарастване с всяка година. Това се потвърждава от увеличения през 2009 г. с 4,3 % дял на домакинствата, които имат достъп до интернет вкъщи спрямо предходната година (фиг. 1).

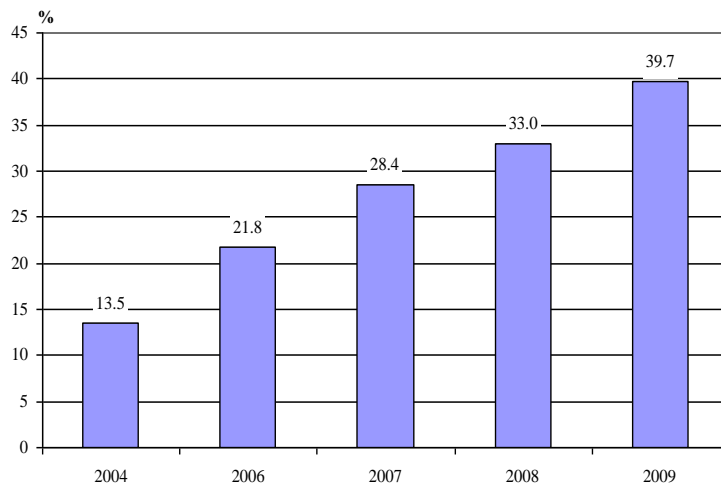
Фигура 1. Относителен дял на домакинствата, които имат достъп до компютър и интернет вкъщи

Източник: България 2009 – статистическа панорама. НСИ, 2010.

Делът на лицата, които регулярно използват интернет е 39,7% за 2009 г. и средният прираст за периода 2004–2009 г. е 6,5%. Ако през 2004 г. 41,5% от интернет потребителите са сърфирали през последните три месеца от вкъщи, то през 2009 г. този дял е 86,0%. (Вж. също фиг. 2.)

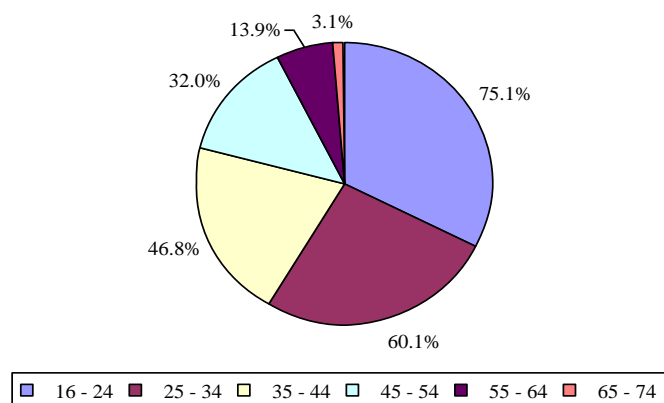
Фигура 2. Относителен дял на лицата между 16 и 74 години, които регулярно използват интернет (всеки ден или поне веднъж седмично)

Източник: България 2009 – статистическа панорама. НСИ, 2010.

Най-активната възрастова група от населението, която регулярно е използвала интернет през 2009 г., е от 16 до 24 години, като пропорцията на лицата, които прекарват времето си в глобалната мрежа от тази група е нараснала с 41,7% за пет години и е достигнала 75,1% през 2009 г. (фиг. 3).

Фигура 3. Относителен дял на лицата между 16 и 74 години, които регулярно използват интернет (всеки ден или поне веднъж седмично) през 2009 г.

Източник: България 2009 – статистическа панорама. НСИ, 2010.

Все още е малък процентът на лицата (3,3%), които са се възползвали от удобствата на електронните онлайн пазари и са купували стоки/услуги по интернет през първите три месеца на 2009 г. На въпроса каква е причината да не използват услугите на е-търговията, 21,7% от лицата отговарят, че предпочитат да пазаруват в магазин и да видят продукта, а 19,4% посочват, че нямат нужда да пазаруват в интернет.

Фигура 4. Относителен дял на лицата между 16 и 74 години, които са купували стоки/услуги по интернет и са използвали услугите на електронното правителство през последните 3 месеца (2009)

Източник: България 2009 – статистическа панорама. НСИ, 2010.

Лицата от наблюдаваната съвкупност, които са теглили официални формуляри съставляват 5,9%, а 4,7% са ги изпращали попълнени на институциите онлайн. Най-голям обаче е делът на хората (7,9%), използващи услугите на електронното правителство за търсене на информация от интернет страниците на публичната администрация.

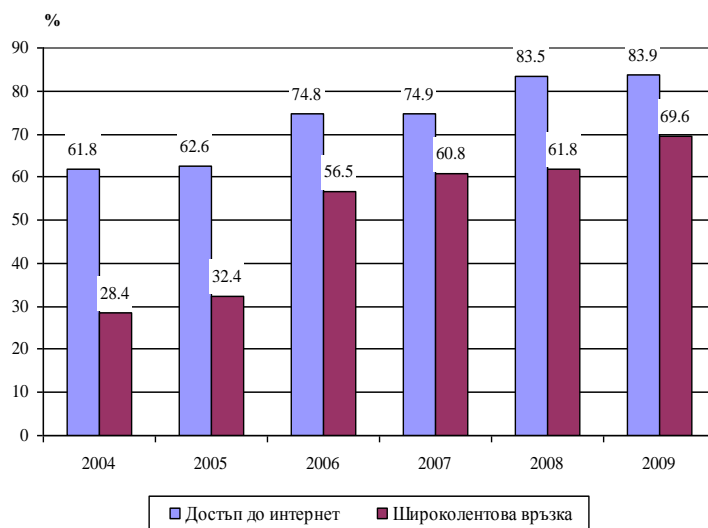
(Б) Интернет активност на българския бизнес

По данни на същия източник (НСИ) за периода 2004–2009 се наблюдава прираст на дела на предприятията с достъп до интернет с 22,1%. През 2009 г. той достига 83,9%. Широколентовата връзка нараства с още по-бързи темпове през последните шест години (41,2%), като през 2009 г. 69,6% от предприятията вече имат високоскоростен интернет.

Какво сочат данните относно използването на услуги на е-правителството у нас? 60,0% от предприятията през 2009 г. са използвали интернет, за да получат информация, да изтеглят или изпратят попълнени формуляри до публични институции. Най-активни са били големите предприятия (с над 250 заети) – през 2009 г. 88,9% от тях са използвали услугите на е-правителството. Броят на българските компании, осъществявали продажби на свои стоки или услуги по интернет, се е увеличил двукратно през последните две години. През 2009 г. делът на

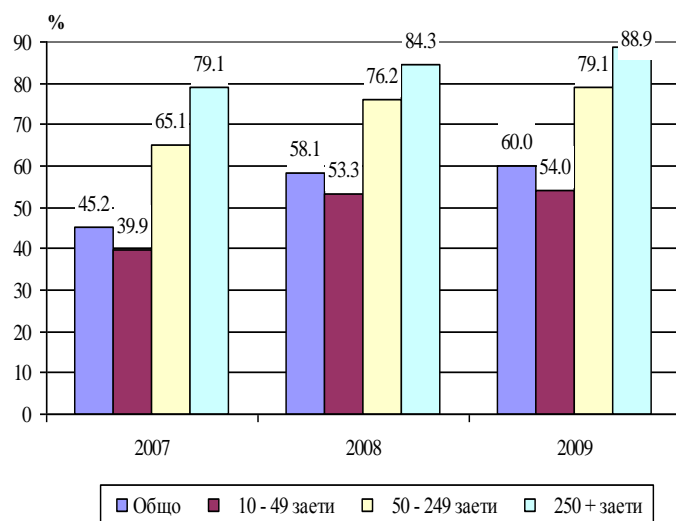
предприятията с интернет достъп, които са реализирали продажби в мрежата е 4,2%. Въпреки това електронната търговия в предприятията е все още слабо развита и България е на едно от последните места в ЕС по използване на онлайн пазарите за покупки през 2009 г. (8,3%). Като най-сериозни бариери пред осъществяването на електронната търговия, предприятията посочват притеснения за сигурността, свързани с плащането, технически проблеми и недостатъчно търсене от страна на клиентите.

Фигура 5. Относителен дял на предприятията, които имат достъп до интернет и широколентова връзка

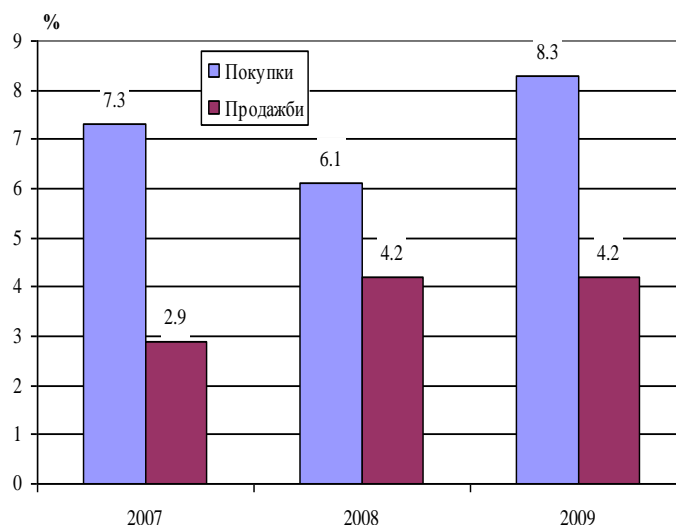
Източник: България 2009 – статистическа панорама. НСИ, 2010.

Фигура 6. Относителен дял на предприятията, които са използвали услугите на електронното правителство

Източник: България 2009 – статистическа панорама. НСИ, 2010.

Фигура 7. Относителен дял на предприятията, които са осъществили покупки и продажби по интернет (е-търговия), изчислени на база брой предприятия, които използват интернет

Източник: България 2009 – статистическа панорама. НСИ, 2010.

Зависимост на разпространението на онлайн публичните услуги от проникването на информационните и комуникационните технологии

Използването на онлайн публични услуги в решаваща степен зависи от проникването на ИКТ, т. е. от използването им от граждани и фирми, придобиване и развитие на съответни е-умения, включително и мотивация за тяхното ползване. В тази връзка е редно да се отбележи, че данните на ООН за нашата страна са обнадеждаващи (табл. 4 и 5).

Таблица 4. Развитие на е-правителството в България през 2010 г.

Показател	Индекс за България	Средно за света 2010	Топ 5 страни с най-високи и нарастващи индекси за е-правителство през 2010 г.
Е-правителство	0,559 (ранг 44 от 184)	0,441	Република Корея (индекс 0,88) САЩ (индекс 0,85)
Онлайн услуги	0,410	0,286	Канада (индекс 0,84)
Инфраструктура	0,337	0,236	Великобритания и Северна Ирландия (индекс 0,81)
Човешки ресурс	0,935	0,797	
Е-участие	0,300	0,205	Нидерландия (индекс 0,81)

Източник: ООН, <<http://egovernments.wordpress.com/2010/01/27/2010-e-government-data/>; 24.08.2010>.

Таблица 5. Обобщени данни за темп на развитие на е-правителството по региони през 2010 г.

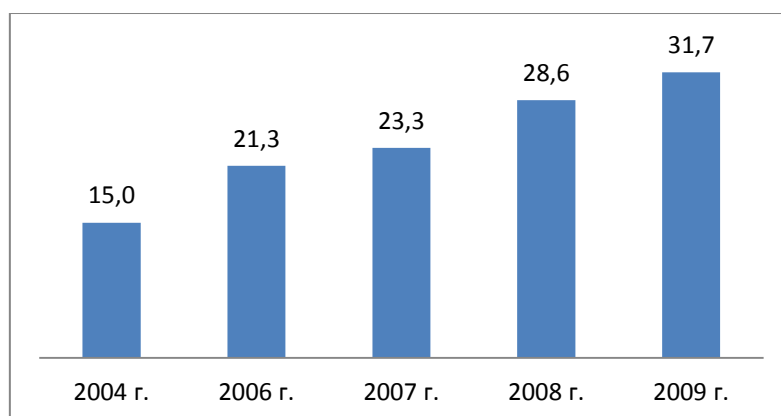
Регион	Средно за 2010	Средно за 2008	Процент на изменение
За света	0,4406	0,4514	-2,44%
Африка	0,2733	0,2740	-0,25%
Америка	0,4790	0,4935	-3,03%
Азия	0,4424	0,4467	-0,98%
Европа	0,6227	0,6490	-4,22%
Океания	0,4193	0,4338	-3,46%

Източник: ООН,

<<http://egovernments.wordpress.com/2010/01/27/2010-e-government-data/>; 24.08.2010>.

По данни на българската национална статистика през първото тримесечие на 2007 г. 23,3% от домакинствата на България са разполагали с персонален компютър (вкл. преносим или джобен), а 19,0% от тях са имали достъп до интернет. Делът на лицата на възраст между 16 и 74 години, които са използвали компютър през първото тримесечие на 2007 г. достига до 34,5%. Въпреки това голямата част от населението (60,0%) не е имало възможност или желание да работи с компютър. 74,5% от лицата са посочили, че са използвали компютър през последните три месеца в дома си, а 42,0% – на работното място. През годините делът на използващите компютър нараства. (Вж. също фиг. 8.)

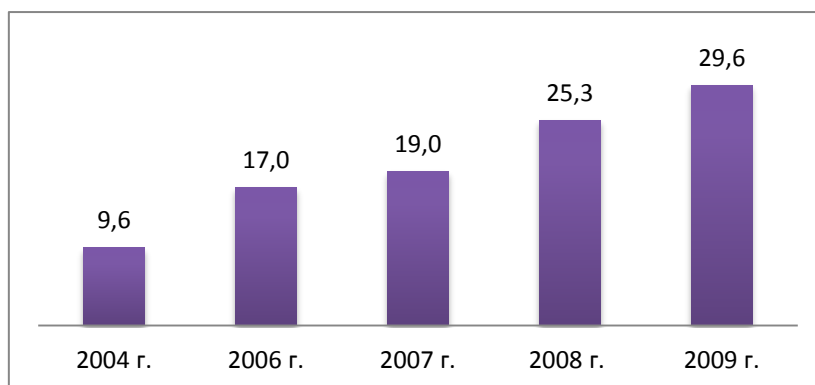
Фигура 8. Достъп до компютър на домакинствата и лицата на възраст между 16–74 години през периода 2004–2009 (%)

Източник: НСИ.

През първото тримесечие на 2007 г., 30,8% от лицата 16–74 години активно са използвали интернет. 32,0%, които са влизали в мрежата почти всеки ден, са между 16 и 24 години, следвани от лицата на възраст 25–34 години (27,0%). С увеличаването на възрастта намалява и интересът към новите технологии и едва 0,6% от лицата между 65 и 74 години са използвали интернет през първите 3 месеца на 2007 г. И по този показател обаче данните сочат значимо нарастване на интереса към и употребата на интернет. (Вж. също фиг. 9.)

Фигура 9. Достъп до интернет на домакинствата и лицата на възраст между 16–74 години през периода 2004–2009 (%)

Източник: НСИ.

Връзката с интернет се осъществява предимно вкъщи и на работното място. Основната дейност, за която българските потребители все още използват интернет е комуникацията. Електронната поща е най-обичайното приложение за осъществяване на контакт, но все по-популярни стават системите за предаване на съобщения в реално време (месинджъри) и телефонирането чрез интернет. Изтеглянето на игри, филми и музика заемат следващите места в списъка с най-популярните дейности.

Отново по данни на НСИ за 2009 г. все още е малък процентът на лицата (3,3%), които са се възползвали от удобствата на електронните онлайн пазари и са купували стоки/услуги по интернет през първите три месеца на 2009 г. Най-голям е делът на хората (7,9%) използващи услугите на е-правителство за търсене на информация от интернет страница на публичната администрация.⁴⁵

Данните и от други източници също очертават нарастване интереса на българските потребители. Например според проучване на Витоша Рисърч за периода ноември 2004 – март 2006, като най-значим се очертава ръстът в получаването на информация от сайтовете на държавните институции, общини и др., изтеглянето на документи и формуляри, подаването им чрез официалните сайтове и пр. (табл. 6). Подобни са и резултатите от социологическо проучване на тема „Отношението на гражданите и бизнеса към административните услуги, предлагани по електронен път“⁴⁶, проведено в периода 27 януари – 10 февруари 2005 г. сред представители на ръководните екипи на 400 фирми и в периода 28 февруари – 7 март 2005 г. сред 1000 души на възраст над 15 години.

⁴⁵ Вж. повече в: Използване на ИКТ от домакинствата и лицата между 16 и 74 години през 2009 година. НСИ, 2009, <http://www.nsi.bg/EPDOCS/ICT_hh2009.pdf; 23.08.2010>.

⁴⁶ Вж. също: Мониторинг – Социологическо изследване „Отношението на гражданите и бизнеса към административните услуги, предлагани по електронен път“. – В: Е-Правителство 2005: Доклад за състоянието и развитието на електронното правителство в България. Годишен доклад на КЦИКУТ, 31–32.

Таблица 6. Дейности, за които се използва главно интернет (%)

Дейност	Ноември 2004 г.	Октомври 2005 г.	Януари-март 2006 г.
Получаване на информация от сайтове на държавни институции, агенции, организации, общини и др.	7,8	12,1	20,3
Електронна кореспонденция (по имейл) с представители на държавни институции, агенции, организации, общини и др.	6,9	9,9	14,2
Сваляне на документи и формуляри от държавни институции, агенции, организации, общини и др.	5,3	9,7	14,5
Попълване на документи и формуляри на сайтове на държавни институции, агенции и организации, общини и др.	3,0	6,0	14,5

Източник: Витоша Рисърч (възраст: 15–74 години).

И все пак, доколко официалните и публични данни са надеждни? Интересен анализ на проблема с наличните в България данни за ИКТ-развитието у нас е публикуван в статия със заглавие „Как се правят ИКТ политики по хаотични данни?“ В нея се открояват следните проблеми:

„Различните статистики дават противоречиви данни, категорично не сме последни в Европа по интернет достъп. Много добра воля, много търпение и постоянство са нужни, за да се анализират всички налични статистически данни за ИКТ състоянието на страната, на база на които да се изготвят новите политики за ИКТ развитие занапред. Различните статистики дават различни данни, които понякога си противоречат, а държавниците нямат физическото време и капацитет да анализират всички цифри, които нерядко се разминават страховито. Така например според НСИ над 60% от българските фирми имат широколентов достъп, а останалите над 30% имат друг вид достъп. НСИ обаче приема за широколентов всеки вид достъп със скорост над 128 Kbps. Отделно от това извадките, на които се базират данните му, залагат на съотношение 50%–50% градско срещу селско население. Според КРС пък около 950 хиляди домакинства в страната имат достъп до интернет. Преобладаващите технологии са ADSL и кабелният достъп. Още по-пъстри стават данните, когато се добавят цифрите от частни фирми за пазарни проучвания, като Алфа Рисърч и Витоша Рисърч. Проблемът е, че когато депутати, министри и техните съветници трябва да изготвят ИКТ политики, хаосът от разнообразни и разнородни данни трябва да се анализира до получаването на ясна и реалистична картина. Това на свой ред изисква време и капацитет, с каквито ведомствата най-често не разполагат. (...) Усилието обаче си струва и показателно за това е съдействието на ФПИК за разпределяне на средствата, предвидени за развитие по приетата неотдавна национална стратегия за широколентов интернет достъп. Продължителен и тежък анализ, показал, че 91,5% от населението на страната живее в населени места, където има поне един доставчик на интернет, се е оказал от ключово значение за избягване на финансирането на проекти за въвеждане на широколентови услуги в региони, където вече има такива. По този начин е избегнато дублирането на усилия, дублирането на финансиране и не на последно място накърняването на частния интерес там, където държавната субсидия иначе би се оказала в конкуренция с инвестициите на местни фирми.“

Източник: Как се правят ИКТ политики по хаотични данни? TechNews.bg. 01.08.2010 г., <<http://www.technews.bg/article-18260.html>; 23.08.2010>.

И така, ако данните за използването на ИКТ от домакинствата и бизнеса регистрират постоянно повишаване на интереса, ежегодно нарастване на броя на потребителите на новите технологии и интернет, то какво е ИКТ-състоянието на администрацията у нас? В публикуваната през септември 2007 г. „Оперативна програма „Административен капацитет“ (2007–2013 г.)“ от Министерство на държавната администрация и административната реформа е отбелязано следното:

„Компютърна безопасност на държавната администрация. Над 50% от компютърното оборудване в държавната администрация е на съвременно ниво (с процесори на 1.4 GHz). Предприемат се мерки за обновяване на амортизираното оборудване, като предимство имат областните и общинските администрации.

Национална и локални мрежи на държавната администрация и свързаност с Интернет. Създаването и поддържането на надеждна, ефикасна и ефективна комуникационна среда между ведомствата е ключов фактор за функционирането на електронното управление. Локална мрежа (LAN) е изградена във всички административни структури на централно областно и общинско ниво. Националната мрежа на държавната администрация (НМДА) не е развита във всички 28 областни центъра. Централната администрация също е свързана към НМДА. В процес на изграждане е свързаността на национално ниво. Осигурена е свързаност на НМДА с мрежата на ЕС TESTA и има техническа готовност за свързаност с бъдещата S TESTA. Над 90% от служителите в администрацията имат електронна поща, достъп до интернет и до националните информационни системи.

Прогнозите за увеличаване на използването на интернет от населението се основават на тенденциите за увеличаване на броя на закупени компютри и намаляване на цените за достъп до интернет. Необходими са допълнителни действия от страна на правителството и съсредоточаване на национален ресурс, особено с оглед на онези групи от населението, които се намират в неравностойно положение.⁴⁷ Обобщаващата констатация в цитирания документ от 2007 г. обаче е следната: *„Компютърната осигуреност на държавната администрация и скоростта на предоставената връзка с интернет все още не са достатъчни за функционирането на електронно управление на всички нива. Свързването на всички структури към мрежата на държавната администрация е основна предпоставка за развитие на е-управление. Това ще доведе до по-бърз трансфер на данни и ще намали употребата на документи на хартиен носител. За осигуряване на достъпа до административни услуги по електронен път е необходимо както широкомащабно въвеждане на ADSL-връзка, така и осигуряване на места за публичен достъп до интернет.*“⁴⁸

Дали през изминалите години (след 2007-ма) ИКТ-състоянието на администрацията се е подобрило или влошило? За съжаление, отговор на този въпрос не може да бъде даден поради липса на официални и надеждни данни. Същото е в сила и за българските общини. Но е очевидно, че съществува пряка връзка между е-правителството и е-общината, между качеството на инфраструктурата, технологиите и услугите на тези две взаимно свързани нива на е-управлението.⁴⁹ От

⁴⁷ Източник: Оперативна програма „Административен капацитет“ (2007–2013 г.). Министерство на държавната администрация и административната реформа, септември 2007 г.

⁴⁸ Пак там.

⁴⁹ Вж. например: Winslow, L. (march 12, 2010) E-Government and the Future of the E-Municipality, <<http://digitarticle.com/Computers-and-Technology/103/E-Government-and-the-Future-of-the-E-Municipality.html>; 23.08.2010 >; Frissen, V., J. Millard, N. Huijboom, J. Svava Iversen, L. Kool, B. Kotterink, M. van Lieshout, M. van Staden, and P. van der Duin. The Future of eGovernment: An exploration of ICT-driven models of eGovernment for the EU in 2020. European Communities, 2007, <<http://ftp.jrc.es/EURdoc/eur22897en.pdf>; 18.07.2010>; множество публикации в *Electronic Journal of e-Government*, <<http://www.ejeg.com/main.html>; 18.07.2010> и др.

друга страна, е уместно да се отбележи, че преди години Съветът на Европа дефинира понятието „дружелюбна общинска администрация“, т. е. „отворена“ и работеща в полза на своите граждани. Именно в тази посока е очакваният значим положителен ефект от активното и ефективно използване на ИКТ в различните нива на публичната администрация. Ето защо е логично да се търси отговор на въпроса за нивото на ИКТ-развитост и на българските общини.

Състояние на е-общините в България

Първо нека уточним, че с понятието електронна община (е-община) се свързват процедурите за предоставяне на услуги по електронна мрежа. С други думи, е-общината е ориентирана към обслужването на гражданите и бизнеса от локалните (местните) администрации чрез ИКТ по всяко време и от всяко място. От друга страна, е-общината е и съвременна форма на сътрудничество и взаимодействие между различните общински служби, между служителите в тях. От трета страна, това е нов модел на взаимодействие, обмен на данни и информация между местната и централната държавна администрация. Преимущество на този нов модел община е осигуряването на общи източници на информация, а ефектът от неговото развитие е обслужването на гражданите и бизнеса без необходимост от многократно събиране на информация, ако такава е била предоставена на някоя общинска служба преди това. Използването на вече събрани данни, съхраняването им в бази от данни спестява нови процедури по въвеждане, обработване и контрол, улеснява както клиентите на общините, така и самите служители. Като допълнителни ефекти могат да се посочат намаляването на цената на услугата, намаляването на времето, необходимо за нейното предоставяне, а така също повишаване качеството на публичните услуги.

Какви са постиженията на България? Резултатите от проучванията на Центъра за изследване на демокрацията (ЦИД) относно модела за е-община⁵⁰ у нас показват, че за периода 2004–2005 дори на концептуално ниво не са били решени основните проблеми на взаимодействието „централно електронно правителство – локални електронни администрации“.

„Г. Концептуален модел на електронна община

Концептуалният модел на електронна община, разработен от КЦИКУТ в сътрудничество с фирма ЦАПК „Прогрес“ е опит за създаване на унифициран подход към технологичната реализация на електронните административни услуги, предоставяни от общините. Моделът е базиран на основни предпоставки, аналогични на залегналите в основата на централното електронно правителство: унифициран портален вход към системата, централизирани процедури за аутентификация /оторизация, архитектура, ориентирана към услуги, единна среда за описание и извикване на административните услуги. Резултатите от разработката на концептуалния модел нагледно демонстрират свойствата на архитектурата, ориентирана към услуги, да позволява скалируемост и фракталност (т.е. повторение на една и съща структура на различни нива) на електронните административни услуги. В същото време, тази разработка изяснява факта, че понастоящем дори на концептуално ниво не са решени основните проблеми на взаимодействията „централно електронно правителство –

⁵⁰ Вж. публикациите на адрес < <http://www.csd.bg/>; 10.07.2010>.

локални електронни администрации“ (в т. ч.: взаимодействието между локалните и централните електронни административни услуги, взаимодействията между процесите на идентификация на локално и централно ниво и пр.).“

Източник: Е-Правителство 2005: Доклад за състоянието и развитието на електронното правителство в България. Годишен доклад на КЦИКУТ, с. 47.

От официалната информация за постиженията и проектите до края на 2005 г. относно прилагането на ИКТ като един от елементите на т. нар. локално електронно правителство по общини и областни администрации става видно, че те са от голямо значение за успеха на е-правителството и развитие на е-управлението като цяло. Това е така, защото значителна част от административните процеси и услуги зависят от работата на местно и регионално равнище. В периода 2002–2006 активно и успешно се реализират редица проекти, свързани с е-правителството в някои областни и общински центрове като Варна, Стара Загора, Добрич, Габрово, Ямбол и др. Резултатите не закъсняват. Като добри практики на локално ниво могат да се посочат: е-областите Габрово и Ямбол; електронното гише на областната администрация в Пловдив; електронните административни услуги за граждани в неравностойно положение в община Добрич. Реализира се и пилотен проект на територията на област и община Варна, който преминава през 4 фази, включващи изграждане на информационна система за управление в община Варна. Стартиран е и пилотен проект за електронна област и община в гр. Стара Загора. Други три общини (Добрич, Нова Загора и Панагюрище) участват в работата на международната организация „Глобален диалог на градовете“ – световна мрежа от градове, заинтересовани от създаването на информационно общество без дигитално разделение, основаващо се на устойчиво развитие. Програмата на ООН за развитие (ПРООН) и Интернет общество България (ISOC-Bulgaria) стартираха първия проект за локално електронно правителство в региона на Югоизточна Европа, използващ безплатен софтуер с отворен код (FOSS), за повишаване прозрачността в управлението и достъпа на гражданите до общински услуги. През 2005 г. по този проект бяха разработени сайтове на общинските администрации в Кърджали и Враца. Бяха разработени и централизирани проекти, които се внедряват на регионално ниво и служат за целите на локалното електронно правителство. С финансовата помощ на Американската агенция за международно развитие, подкрепата на Фондация за развитие на местното самоуправление (ФРМС) и Агенцията за развитие на малките и средните предприятия са изградени около 60 общински центъра за услуги и информация на гражданите по модела „на едно гише“. Със съдействието на ПРООН по същото време стартира и програма „Телецентрове“ за изграждане на повече от 300 центъра за обслужване и комуникации.⁵¹

⁵¹ *Източник:* Е-Правителство 2005: Доклад за състоянието и развитието на електронното правителство в България. Годишен доклад на КЦИКУТ, 17–21.

„През 2004 г. в област Стара Загора се осъществи проект „Е-област – Е-община“, като част от цялостния проект за създаване на електронно правителство в Република България. Чрез него на гражданите на област Стара Загора беше дадена възможността да използват четири електронни услуги, предоставени от: Областна администрация Стара Загора, Община Стара Загора, РДВР Стара Загора.

При осъществяване на проекта за предоставяне на услуги на гражданите и бизнеса се извърши съответната реорганизация на работните процеси в Областна администрация, която осигури ефективното използване на технологиите.

Основните принципи, на които бе базирано създаването и функционирането на областния електронен портал са:

- **Фокусиране върху гражданите и бизнеса** – равни възможности и лесен достъп до услугите, осигуряване на публичност и прозрачност на действията на администрацията;
- **Пазарна ориентация** – предварителен анализ на потребителското търсене, очакваната ефективност и ефикасност и др.;
- **Идентификация, сигурност и защита на обработваните и съхраняваните данни.**

Проектът, който реализирахме целеше стартирането на 2 интерактивни услуги на областно ниво и 2 услуги на общинско ниво. Пилотните услуги, на които се спряхме бяха:

1. Издаване на заверено копие на Акт за държавна собственост;
2. Подаване на жалби, сигнали, молби и предложения до РДВР Стара Загора;
3. Издаване на дубликат на акт за раждане;
4. Издаване на разрешение за строеж от Главния архитект на община Стара Загора.

Тези четири услуги бяха разработени от екипа, работещ по пилотния проект за Българско Електронно Правителство и бяха пуснати в интерактивен режим на 17 септември 2004 г.

В Пилотната интеграционна система за електронна област бяха включени Областна администрация Стара Загора, както и всички 11 общини на територията на областта:

- Община Братя Даскалови
- Община Гурково
- Община Гълъбово
- Община Казанлък
- Община Мъглиж
- Община Николаево
- Община Опан
- Община Павел баня
- Община Раднево
- Община Стара Загора
- Община Чирпан

Пилотната интеграционна система за електронна област доказва, че можем още по-уверено да предложим нашия опит и на други областни административни организации. Такова желание вече е заявено от областите Шумен, Пазарджик, София, Ямбол и Сливен.“

Източник: Област Стара Загора: Пилотна интеграционна система за електронна област, <idg.bg/events/event/2008/0317094902-Oblast_StZagora.ppt; 18.07.2010>.

В резултат, през последните години в десетки български общини бяха изградени общински центрове за административни услуги и информация, чрез които се създадоха условия за модернизирание на местната администрация. В тях „на едно гише“ се предлагат всички общински услуги, както и комплексни такива. В някои от центровете се предоставя комплексна информационна услуга, насочена към стопанските субекти с акцент към стартиращия бизнес (т. нар. гише на предприемача, което има за задача да разяснява всички процедури, съпътстващи стартирането или функционирането на даден бизнес).

Съществено важен за развитието на е-управлението у нас е реализираният проект, наречен Пилотна интегрирана система на електронна област (ПИСЕО)⁵² и свързан с местното самоуправление и електронното предоставяне на услуги. Основната цел на този проект беше да се създадат 50 локации в три областни администрации – Бургас, Добрич и Стара Загора и 37 общини, в които се изгражда информационно-технологична инфраструктура. Идеята е една община, около която се намират 6–7 малки кметства да е обвързана в мрежа така, че да се мултиплицира връзката между населеното място и кметството, което не е административна структура към общината. В резултат се цели облекчение за хората, които да не пътуват до общината, а да ползват изнесенния ѝ фронт офис в съответното кметство. Тези офиси предоставят 100 типизирани електронни услуги, които са еднакви във всички общини по електронен път. Като неудобство се откроява липсата на електронен подпис от страна на възрастните хора – те трябва да делегират доверие на служител на общината, който да им извади необходимите документи, при това без заплащане.

Доколкото функционирането на *модела е-община е в пряка зависимост от наличието на адекватно изграден, периодично поддържан и надеждно функциониращ сайт*, интерес за настоящия анализ представляват данните, получени през годините за характеристиките на общинските сайтове. Например според резултатите от проучване на Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, публикувани през 2004 г.⁵³, тогава 47% от общините са имали официален сайт, а останалите 57% – не. По данни на същия източник, през 2005 г. делът на общините с официален сайт нараства и достига 60%, като онлайн са всички общини с население над 75 000 души. Сред основните показатели, използвани при оценката на сайтовете на общините, са тяхната интернет достъпност, ползваемост и функционалност.

Данните от 2004 г., получени за сайтовете на български общини по методиката KEeLAN⁵⁴, показват, че по част от изследваните комплексни критерии на сайтовете – „Ползваемост“ (възможности за използване), „Възможности за формиране на политика“, „Предоставяне на информация“ – се откроява нарастване броя на сайтовете на общини от сравнително високото „поколение 3“ (т. е. осигуряващи възможности за двупосочно взаимодействие между администрацията и потребителите). По останалите наблюдавани групи показатели („Разрешения за строителство“, „Икономическо развитие“, „Лични документи“, „Околна среда“, „Кредити и заеми“, „Образование“, „Култура и свободно време“), в които не е достигнато „поколение 3“, се отбелязва нарастване на броя на сайтовете от предходното „по-

⁵² Вж. също: Пилотна интеграционна система на електронна област, http://www.msbgregistration.com/downloads/Pilot_Regional_Interoperability.pdf; 10.08.2010>.

⁵³ Оценка на уеб-страниците на общините в България. Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2004, 17, <<http://www.csd.bg/fileSrc.php?id=841>; 24.08.2010>.

⁵⁴ Методиката е създадена и изпробвана в периода 2002 – 2004 по проект, финансиран на Европейската комisia. Тя предлага интерактивен инструмент за самооценка. Повече за методиката KEeLAN (Key Elements for Electronic Local Authorities' Networks, Ключови елементи на мрежите на електронните местни власти; 2002) вж. например: Оценка на уеб-страниците на общините в България. Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, С., 2004, 8–9, <<http://www.csd.bg/fileSrc.php?id=841>; 24.08.2010>.

коление 2“, което е дало основание на екипа, издал „Е-България 2006“ да очаква в близко бъдеще (т. е. за периода 2006 – 2007) в тези области да бъдат достигнати нива от типа „двупосочно взаимодействие“⁵⁵.

През 2005 г. се наблюдава подобряване на оценките на сайтовете, особено в областта на количеството и качеството на предоставяната информация, но все още уебсайтовете на общините са в началото на пътя към осигуряването на обслужване онлайн „на едно гише“. Според авторите на изданието „Е-Община“, причините за това са, че „разработването на уебсайтовете се разглежда преди всичко като еднократен акт, действие с по-скоро рекламна и/или кампанийна цел, а не като неразделна част от функционирането на администрацията на местно равнище“.⁵⁶

Акценти от „Е-Община“ (2005)

- Делът на общините със собствен уебсайт е нараснал от 47,7% през юни 2004 на 54,9% през април 2005.
- За периода април–август 2005 г. 14 нови общини са изградили свои уебстраници.
- Налице е сериозен регионален дисбаланс: докато в Ямболска област всички общини имат уебстраници, в Шуменска, Кюстендилска, Видинска и Смолянска под 1/3 от общините имат уебстраници.
- Най-големи различия между качеството на сайта в областния град и средното качество на общинските уебсайтове в общините от областта се наблюдават в Кюстендилска, Шуменска, Видинска, Варненска, Добричка и София-област.
- Най-голямата българска община, която към септември 2005 г. е нямала собствен уебсайт, е Кюстендил – община с население около 70 000 души Най-малката българска община, която към същия момент има собствен уебсайт, е Челопеч (население 1710 души).
- Значително изоставане се наблюдава при онлайн присъствието на общините с население под 20 000 души (сред тях 63% нямат уебсайт), всяка от които очевидно няма да може да се справи сама.
- Докладът препоръчва малките общини да обединяват сили за съвместно предоставяне на е-услуги – според чуждестранни експертни оценки постиганите по този начин икономии от мащаба варират от 10% (при закупуването на ИТ-оборудване) до 25% (при лицензи и поддръжката) и до 30% (при разходите за персонал).
- По своята интернет експонираност, измерена по системата PageRank рангове (от 0 до 10) на масово ползваната интернет търсачка Google, сайтовете на българските общини изостават (средна стойност 2,51) не само от тези на централната администрация (министерства и агенции към тях) в България (средно ниво 5,05), но и от общините в Македония (3,52), Румъния (3,25) и Гърция (3,2).
- Задоволителни нива (от 4 и нагоре) са постигнати само при около 21% от изследваните 145 сайта на български общини.
- По експертни оценки приблизително 386 000 потребители от населението и 155 000 бизнес потребители са ползвали информация и услуги, предоставяни от общините чрез техните уебсайтове.
- По-високата посещаемост би имала пряк положителен ефект върху работата на администрацията: поемането от служител на общината на едно телефонно обаждане (или обслужване на посетител на място за същото време) отнема средно по 5 минути; всеки 2000 уникални посещения месечно в уебсайта на дадена община спестяват труда на 1 служител на общинската администрация.

⁵⁵ Ялъмов, Т. (отг. ред.) Е-България 2006. Фондация „Приложни изследвания и комуникация“, <<http://www.arcfund.net/arcartShowbg.php?id=9281>; 22.07.2010>.

⁵⁶ Сирков, Л. (ред.) (2005) Е-Община. с. 8, <<http://www.bgrazvitie.net/bg/166/20051215062800e-municipality-Bulgaria2005ARC-CCIT.pdf>; 24.08.2010>.

- Регионалното разпределение на интернет потребителите е много неравномерно. Така например в Разградска, Кърджалийска, Търговищка и Шуменска област интернет потребителите са под 10% от населението, докато в София този дял е над 40% (Е-България).

Източник: Сирков, Л. (ред.) (2005) Е-Община, <<http://www.bgrazvitie.net/bg/166/20051215062800e-municipality-Bulgaria2005ARCCIT.pdf>; 24.08.2010>.

Други услуги, достъпни онлайн за граждани (2005)

Агенция по вписванията

- Регистрация на стопански субекти в регистър БУЛСТАТ.
- Имотна регистрация.
- Изпращане на данни до централните ведомства (МВР, НАП, АМ и др.).

Министерство на отбраната

- Жалби.

Министерство на икономиката и енергетиката

- Обществени поръчки.

Министерство на образованието и науката

- Регистър на средните училища и детски градини.
- Регистър на висшите учебни заведения.
- Справочна система за общините.
- Географска информационна система на структурата на народната просвета.

Министерство на правосъдието

- Свидетелства за съдимост.

Министерство на труда и социалната политика

- Молби, жалби, сигнали.
- Достъп до обществена информация.

Структури към МТСП – Агенция за социално подпомагане

- Деловодно обслужване – молби, жалби, сигнали. Достъп до обществена информация.
- Социални услуги. Семейни помощи за деца.

Главна инспекция по труда

- Декларации, молби, жалби, сигнали.
- Разрешения по чл. 302, чл.303 и чл. 333 от КТ.

Държавна агенция за закрила на детето

- Лицензия за социални услуги.

Агенция по заетостта

- Търсене на свободни работни места.

Източник: Е-Правителство 2005: Доклад за състоянието и развитието на електронното правителство в България. Годишен доклад на КЦИКУТ, декември 2005.

Справка в сайта на Националното сдружение на общините в Република България, която направихме в края на август 2010 г. показва, че в него вече е публикуван списък с уебадреси на общините (табл. 7).⁵⁷ Според съдържанието му към датата на справката, от общо 264 общини у нас с официален сайт разполагат 259 (98%). Все още обаче не е извършена актуална оценка на количествените и качествените характеристики на сайтовете, както и обществено допитване за установяване на удовлетвореността на потребителите им. Не е правен и анализ на функционалността и обхвата на предлаганите чрез тези сайтове услуги за физически и юридически лица.

⁵⁷ Списъкът със сайтовете на общини е достъпен на адрес <<http://www.namrb.org/?act=cms&id=187>; 25.08.2010>.

Таблица 7. Списък на общините с официален уебсайт (август 2010)

Аврел	Две могили	Лом	Сапарева баня
Айтос	Девин	Луковит	Саатовча
Аксаково	Девня	Лъки	Свиленград
Алфатар	Джебел	Любимец	Свищов
Антон	Димитровград	Лясковец	Своге
Антоново	Димово	Мадан	Севлиево
Априлци	Добрич	Макреш	Септември
Ардино	Добричка	Малко Търново	Силистра
Асеновград	Долна Баня	Маджарово	Симеоновград
Балчик	Долна Митрополия	Марица	Симитли
Баните	Долни Дъбник	Медковец	Ситово
Банско	Долни чифлик	Мездра	Сливен
Батак	Доспат	Мизия	Сливо поле
Белене	Дряново	Минерални бани	Сливница
Белица	Драгоман	Мирково	Смолян
Белово	Дулово	Монтана	Смядово
Белоградчик	Дупница	Момчилград	Созопол
Белослав	Дългопол	Мъглиж	Сопот
Берковица	Елена	Невестино	София
Благоевград	Елин Пелин	Неделино	Средец
Бобов дол	Елхово	Несебър	Стамболийски
Бобошево	Етрополе	Никола Козлево	Стамболово
Бойчиновци	Завет	Николаево	Стара Загора
Божурище	Земен	Никопол	Стражица
Болярово	Златарица	Нова Загора	Стралджа
Борино	Златица	Нови Пазар	Стрелча
Борован	Златоград	Ново село	Струмяни
Борово	Ивайловград	Омуртаг	Суворово
Ботевград	Иваново	Опака	Сухиндол
Братя Даскалови	Искър	Опан	Сунгуларе
Брацигово	Исперих	Оряхово	Съединение
Брегово	Ихтиман	Павел баня	Твърдица
Брезник	Каварна	Павликени	Тетевен
Брезово	Казанлък	Пазарджик	Тервел
Брусарци	Кайнарджа	Панагюрище	Тополовград
Бургас	Калояново	Перник	Троян
Бяла (Вн)	Камено	Перушица	Трън
Бяла (Рс)	Каолиново	Петрич	Трявна
Бяла Слатина	Карлово	Пещера	Тунджа
Варна	Карнобат	Пирдоп	Тутракан
Велики Преслав	Каспичан	Плевен	Търговище
Велико Търново	Кирково	Пловдив	Угърчин
Велинград	Кнежа	Полски Тръмбеш	Хайредин
Венец	Ковачевци	Поморие	Харманли
Ветово	Козлодуй	Попово	Хасково
Ветрино	Копривщица	Пордим	Хисар
Видин	Костенец	Правец	Хитрино
Враца	Котел	Приморско	Цар Калоян
Вълчедръм	Кочериново	Провадия	Царево
Вълчи дол	Кресна	Първомай	Ценово
Върбица	Криводол	Раднево	Чавдар
Вършец	Костинброд	Радомир	Челопеч
Габрово	Кричим	Разград	Чепеларе
Георги Дамяново	Крушари	Разлог	Червен бряг
Генерал Тошево	Крумовград	Ракитово	Черноочене
Главиница	Кубрат	Раковски	Чипровци
Годеч	Куклен	Рила	Чирпан
Горна Малина	Кула	Родопи	Чупрене
Горна Оряховица	Кърджали	Роман	Шабла
Гоце Делчев	Кюстендил	Руен	Шумен
Грамада	Левски	Русе	Ябланица
Гулянци	Лесичово	Садово	Якимово
Гурково	Летница	Самоков	Якоруда
Гълъбово	Ловеч	Самуил	Ямбол
Гърмен	Лозница	Сандански	

Източник: Национално сдружение на общините в Република България. 2010, <<http://www.namrb.org/>>.

Проблеми на е-правителството и е-общините в България

Като проблеми, свързани с въвеждането на електронното правителство у нас, още от началото се очертават незапознатостта с концепцията на електронното правителство на голяма част от служителите в администрацията и слабият интерес към електронните услуги от страна на гражданите и фирмите. Въпреки това през 2003 г. и 2004 г. са реализирани част от основните индикативни услуги за гражданите и бизнеса (най-вече онези, които са печеливши за държавата), но в различна степен на предоставяне на услугите⁵⁸.

В доклад, приет на заседание на КЦИКУТ от март 2006 г. за развитие на е-правителството в България се отчита наличието на *системни слабости в процеса на изграждане на е-управлението в страната*, поради които забавянето в сравнение с европейските страни се задълбочава. Тези слабости се отнасят до: финансова необезпеченост на повечето дейности, предвидени в стратегията; липса на административни правомощия и капацитет; институционална раздробеност и липса на централизация на процеса; недостатъчна нормативна осигуреност; липса на прозрачност на процеса и недостатъчен граждански контрол; неустойчива политическа конюнктура. Особена слабост е свързана с това, че модернизацията на държавната администрация и развитието на е-правителството се разглеждат самостоятелно и отделно. Сред бариерите за ефективна реализация на концепцията за е-управление се посочват:

- недостатъчната мотивираност (едва 45% от административните структури се чувстват ангажирани с въвеждане на съвременни форми на управление, а 52% от общините все още не са ангажирани с въвеждане на концепцията за обслужване „на едно гише“),

- недостатъчният брой на висококвалифицирани специалисти,

- неравномерното разпределение на наличните висококвалифицирани специалисти (97% са в централната власт; 2% – в областните управи и 1% – в съдилищата)⁵⁹.

Уместно е да се подчертае, че освен електронни услуги, които администрацията предоставя на различните видове потребители, тя би трябвало да реализира и вътрешни административни електронни услуги, когато една администрация се обръща към друга по електронен път. С този процес са свързани немалка част от проблемите на българското е-правителство. За междуведомствена комуникация се използват стандартизирани бланки на вътрешноведомствените деловодни системи, които не са централизирани и всеки локално обменя документи вътре в системата. Законът за електронно управление дава възможност върху *Единната среда за обмен на електронни документи (ЕСОЕД)* да се борави с единна номерация и единно време. Ако няма интеграция на една административна система с

⁵⁸ Вж.: Е-България 2006. Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, 2006.

⁵⁹ Е-Правителство 2005: Доклад за състоянието и развитието на електронното правителство в България. Годишен доклад на КЦИКУТ, с. 48.

друга, няма как да се получи електронна услуга поради несъвместимост. Ползването на електронни документи изисква въвеждането на унифициран стандарт, модел на централно равнище, който да следват всички администрации по време на целия цикъл на даден електронен документ – създаване, получаване, завеждане, обмяна, изпращане, ползване, архивиране, унищожаване. Това предполага цялостна реорганизация на дейността на държавната администрация и въвеждането на по-модерни системи за документооборота.

Системите за електронен обмен на документи (EDI, *Electronic Data Interchange*) вече са се наложили в различните административни и бизнес практики в света. Това е така, защото чрез тях се осигурява стандартизиране на документооборота и снижаване на времето за обработка на данни. Електронният обмен намалява възможността за грешки или загуба на документи и позволява потвърждение в реално време. Той редуцира разходите за телефон, хартия, труд и време за получаване, проверка и сравняване на документите. Системата за архивиране прави достъпен във всеки един момент съответния документ за справки, ревизии и отчети.

У нас вече е приета Наредба за изискванията към единната среда за обмен на електронни документи (ПМС № 158 от 02.07.2008 г., обн. ДВ, бр. 62 от 11.07.2008) – ЕСОЕД. В тази наредба единната среда е възприета като „управляема среда за стандартизиран обмен на документи, вписани в регистъра на информационните обекти, между информационните системи в администрацията за нуждите на електронното управление“. Протоколът за обмен на документи чрез ЕСОЕД е разработен по искане на министъра на държавната администрация и административната реформа и въз основа на спецификация на консорциума W3C – SOAP (Simple Object Access Protocol) версия 1.2 и следващите. Преносът на електронен документ между двама участници в обмена се извършва през комуникационен сървър в рамките на процедура за обмен на документ. Администрациите се включват към ЕСОЕД чрез своите административни информационни системи (АИС) по смисъла на чл. 4 от Наредбата за вътрешния оборот на електронни документи и документи на хартиен носител в администрациите, приета с Постановление № 101 на Министерския съвет от 2008 г. (ДВ, бр. 48 от 2008 г.).

Електронният обмен на документи обаче е свързан и с проблеми. „Отварянето към света“ не винаги е свързано само с положителни ефекти. Въпросите относно сигурността, конфиденциалността и надеждността стават все по-актуални, а това налага да се инвестира допълнително в наемането на високо платен персонал и закупуването на хардуер и софтуер за защита на данните от нелегитимни посегателства.

Качеството на обслужване „на едно гише“, особено в продължителен период от време, пряко зависи от начина на организация на работните процеси в самата общинска администрация. Ето защо е необходимо *организационно преустройство* на работните процеси в администрацията. Една от първите стъпки за това е *моделирането на работните процеси*, което може да се използва и като автоматизиран интерфейс към динамичен уебсайт. Изследванията сочат, че ако разходите например за нови технологии при внедряване на електронен документооборот са около 20%, то за организационно преустройство са останалите 80%. Когато ИКТ са съществена част и средство за цялостна промяна, по-добри резултати могат да се очакват, ако органите на държавната власт съумеят да направят реорганизация на своите работни процеси преди внедряването на ИКТ. Затова и фокусът трябва преди всичко да бъде насочен към *използването на ИКТ, но съчетано с организационна промяна и придобиването на нови умения от персонала* за подобряване на публичните услуги и публичните политики.

От друга страна, специфично за *местните администрации* е това, че те имат най-малък капацитет на човешки ресурси за реализиране на електронни услуги. Следващ ключов проблем при реализацията на различните проекти на равнище отделна администрация са статутът и правомощията на *директорите в ИКТ-дирекциите*. В почти всички ведомства на тези дирекции се гледа като на обслужващ технически персонал. Във всички страни от ЕС, както и в САЩ, Япония и Корея директорите по ИТ имат обаче правата и отговорностите да предлагат и извършват *организационни промени*, основани на новите технологии⁶⁰.

⁶⁰ Вж. повече в: Е-България 2006. Фондация „Приложни изследвания и комуникации“, 2006.

ИНФОРМАЦИОННО И КОМУНИКАЦИОННО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЩИНИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Предложеният в изложението анализ на данни за прилаганите информационни и комуникационни технологии от българските общини, както и осигуряваните от тях електронни услуги, се основава на два източника:

(1) *Данни на Националния статистически институт*. Те обхващат периода 01.01.2007–31.03.2009 г. и са по следните показатели: заети лица по щата на областните администрации; заети лица по щата на общинските администрации, работещи в общините; членове на общинските съвети; заети лица по щата на общинските администрации, работещи в кметствата; компютърна и софтуерна осигуреност на областните администрации по статистически зони, статистически райони, по области и общини⁶¹.

(2) *Собствено проучване* за степента на използването на съвременни ИКТ за по-добро управление в общините, проведено в периода август–декември 2008 г.⁶²

Проучването беше предвидено като количествено чрез стандартизиран въпросник, предназначен за широко представителна извадка на общините в България. То се основава на разработена от екипа *специфична система от индикатори* (табл. 8), която позволи, от една страна, да се идентифицира състоянието на изследваните общини, а от друга – сравнимост на данните с тези за останалите страни членки на ЕС. Съставянето на анкетната карта и изборът на индикатори е съобразен с други подобни изследвания и най-вече с „Индикатори на е-правителството за развитие на е-Европа“ (eGovernment indicators for benchmarking eEurope)⁶³. Като цяло, приложеният инструментариум е свързан с утвърдена концепция за изследване на включеност в информационното общество. Той е в основата на приложената методика („Методика за оценка на състоянието и развитието на информационното общество в България“)⁶⁴, която е адаптирана към ключовите индикатори на *eEUROPE+* и, наред с това, е съобразена със специфичните български условия.

⁶¹ Данните се разпространяват както чрез сайта на НСИ, така и чрез публикация със заглавие „Местни органи на управление в Република България 2009“ (достъпна на адрес <<http://www.nsi.bg/otrasal-publikacii.php?otr=61>; 12.06.2010>). Следва да се отбележи, че други данни на НСИ по проблематиката все още не са публикувани. Все пак е достъпен още един източник, съдържащ някакви данни по въпроса, а именно: „Доклад за състоянието на администрацията 2009 г.“, приет с Решение № 578 на МС от 06.08.2010 г.

⁶² Екипът, реализирал проучването, е в състав: О. Харизанова, Ж. Владимирова, Й. Бонев, Ив. Митова, Ел. Топалова, Ст. Ботев. Вж.:

<<http://www.mrrb.government.bg/index.php?lang=bg&do=atums&type=69&id=6>; 20.08.2010>.

⁶³ Infosociety.bg. 20.04.2004, <<http://www.arc.online.bg/infosociety>; 20.12.2009>.

⁶⁴ Харизанова, О., Ж. Владимирова, Ив. Чалъков <<http://www.daits.government.bg/projects.php?scID=3&pid=178;10.12.2008>>. Методиката е изградена на модулен принцип и предоставя система от индикатори за количествена и качествена оценка, чрез които се измерва готовността за интегриране и степента на развитие на изследваните обекти в сферите на ИКТ. Тя позволява съчетаването на данни от различни източници по непротиворечив начин, което служи като допълнителен критерий за валидността на резултатите. Следва да се отбележи още, че изборът на индикатори, съизмерими с тези от *eEUROPE+* не е случаен – въпреки приключването на този план за действие през 2005 г. и активирането на стратегията *i2010*, той все още е актуален за изследване на развитието на ИО в България.

Таблица 8. Индикатори за ИКТ-състояние и е-услуги на общините в България

ГРУПА	ИНДИКАТОР
Телематика	Общини със СОР
	Общини с пожарна система
	Общини с видеонаблюдение
Компютризация	Общ брой компютри в общините
	Общ брой нови компютри в общината
	Дял на новите компютри в общините от общия брой компютри
	Общо КРМ за служители в общинската администрация
	КРМ за служители в общата общинска администрация
	КРМ за служители в специализираната общинска администрация
	КРМ за служители в общинската администрация, непосредствено извършващи административни услуги
	КРМ на 100 служители в общината
	КРМ с нов компютър на 100 служители в общината
	Общо компютри в Център за информация и административно обслужване
	Компютри в общината за обществен достъп
	Компютри за обществен достъп в Център за информация и административно обслужване
Софтуер	Преобладаваща базова операционна система
	Наличие на друга операционна система
	КРМ със специален софтуер
	Дял на КРМ със специализиран софтуер от общия брой КРМ
Мрежова свързаност	Общини с функционираща ГИС
	Компютри в общинската администрация с осигурен достъп до интернет
	Общини с високоскоростен интернет ⁶⁵
	Компютри в общинската администрация с осигурен достъп до интернет на 100 служители
	Общински центрове с изградена локална мрежа (LAN)
Онлайн услуги	Кметства с изградена локална мрежа (LAN)
	Общини с екстранет
	Общини, използващи собствен LAN за обмен на информация и комуникация между структурните звена
	Общини със собствен уебсайт
	Общини със собствен уебсайт на чужд език
	Общини с осигурен онлайн достъп до архивите им
	Общини със собствен уебсайт, даващ възможност за вътрешна комуникация и обмен на информация между структурните звена
	Посещения в уебсайтовете на общините средно на месец
	Онлайн достъпни услуги за физически лица, предлагани от общините
	Онлайн достъпни услуги за юридически лица, предлагани от общините
	Общини с електронен подпис
	Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с:
	- образователни и културни институции
	- неправителствени организации
	- бизнес организации
	- финансови организации
	- ресорно министерство
- други министерства	
- други организации	
Персонал	Общо персонал, зает в общинската администрация към момента
	Общо персонал в специализираната администрация
	Общо персонал в общата администрация
	Общински служители, непосредствено извършващи административни услуги
	Общински служители с базова компютърна грамотност
	Общински служители, непосредствено извършващи административни услуги, с базова компютърна грамотност
	Общински служители със специална ИТ-подготовка
	Общински служители с ИТ-сертификат
	Служители в общинската администрация със служебен имейл адрес
	Служители в общата администрация на общината със служебен имейл адрес
	Служители в специализираната администрация на общината със служебен имейл адрес
	Кметове със служебен имейл адрес
	Служители в специализираната администрация с КРМ
Служители в общата администрация с КРМ	
Служители в общинската администрация, непосредствено извършващи административни услуги с КРМ	

⁶⁵ Statement of Chairman Kevin J. Martin. ITU-T, Standard I.113, <http://hraunfoss.fcc.gov/edocs_public/attachmatch/DOC-280909A2.doc; 20.08.2010>.

По-конкретно, идеята на проучването от 2008 г. се заключава в търсенето на оценка за наличния капацитет на общините при работа с ИКТ (ниво на оборудване, компютърни умения, наличие на специалисти), количеството на предлаганите онлайн услуги, както и на нивото им (от информираност до двустранно взаимодействие). Целта на проведеното изследване беше да се регистрира степента на включеност на органите на местната власт в информационното общество чрез идентифициране на общините и кметствата според готовността им за прилагане на съвременни ИКТ в процесите на вътрешна и външна комуникация, както и степента на покриване на европейските стандарти в тази област.

Създадената анкетна карта беше разпратена до всички 264 общини в България, като бяха използвани два подхода: (а) изпращане на електронни писма до идентифицирани имейл адреси на общините; (б) изпращане на анкетна карта в плик до пощенските адреси на общините⁶⁶. Резултатите относно попълнените анкетни карти (получени до 16.12.2008 г.), разпределението на общините по административна област и по категория са представени в табл. 9, 10 и 11. Получените попълнени анкетни карти осигуряват представителност на данните, тъй като са обхванати 61,2% от всички 263 общини (без Столична община⁶⁷).

Таблица 9. Разпределение на изследваните общини според областта

Административна област	Брой изследвани общини	Брой общини	Дял на изследваните общини (%)
Бургас	7	13	54
Благоевград	6	14	43
Варна	9	12	75
Велико Търново	7	10	70
Видин	5	11	45
Враца	7	10	70
Габрово	4	4	100
Добрич	5	8	62
Кърджали	3	7	43
Кюстендил	6	9	67
Ловеч	4	8	50
Монтана	8	11	73
Пазарджик	10	11	91
Перник	2	6	33
Плевен	9	11	82
Пловдив	15	18	83
Разград	5	7	71
Русе	6	8	75
Силистра	4	7	57
Сливен	2	4	50
Смолян	6	10	60
Софийска	8	22	36
Стара Загора	4	11	36
Търговище	1	5	20
Хасково	8	11	73
Шумен	6	10	60
Ямбол	4	5	80
Общо	161	263	61

⁶⁶ Следва да се отбележи обаче, че екипът срещна значителни затруднения с идентифицирането на имейл адресите на общините и кметовете. Беше направено специално проучване на уебсайтовете на общините и където това беше възможно, се регистрираха техните имейл адреси. На всеки един от адресите беше изпратено електронно писмо, съдържащо анкетната карта и разяснение за целите на провежданото проучване. Общият брой на изпратените имейли е 183.

⁶⁷ Столична община е с особени функции и обхват (видно и от Заповед № РД-02-14-256 от 31 май 2004 на МРРБ, ДВ бр. 52 от 2004 г., според която тази община е категория 0). Ето защо е целесъобразно тя да бъде изследвана самостоятелно.

Таблица 10. Категория на изследваните общини

Категория според Заповед № РД-02-14-256 от 31 май 2004 на МРРБ (ДВ бр. 52, 2004)	Брой	%
1	18	11,2
2	18	11,2
3	50	31,1
4	48	29,8
5	27	16,8

Таблица 11. Общини с попълнени анкетни карти и обхванати от проучването към 16.12.2008 г.

Аврен	Алфатар	Асеновград	Балчик
Баните	Банско	Белене	Белово
Белослав	Бобов дол	Божурище	Бойчиновци
Болярово	Борино	Борован	Борово
Брацигово	Брегово	Брезник	Брусарци
Бургас	Бяла, обл. Варна	Бяла, обл. Русе	Варна
Велики Преслав	Велинград	Венец	Ветрино
Враца	Върбица	Вършец	Габрово
Генерал Тошево	Годеч	Гоце Делчев	Две могили
Девин	Девня	Джебел	Димитровград
Добрич	Долна Митрополия	Долни Дъбник	Драгоман
Дряново	Дулово	Дългопол	Елхово
Завет	Златарица	Ивайловград	Иваново
Искър	Каварна	Казанлък	Калояново
Карлово	Карнобат	Каспичан	Кирково
Козлодуй	Копревщица	Кочериново	Кресна
Кричим	Крумовград	Крушари	Кубрат
Куклен	Кула	Кюстендил	Левски
Лесичово	Ловеч	Лозница	Лом
Любимец	Лясковец	Мадан	Маджарово
Макреш	Марица	Медковец	Мизия
Минерални бани	Монтана	Невестино	Несебър
Никола Козлево	Никопол	Нова Загора	Опан
Оряхово	Павликени	Пазарджик	Панагюрище
Перущица	Петрич	Пещера	Пирдоп
Плевен	Пловдив	Полски Тръмбеш	Пордим
Приморско	Провадия	Първомай	Раднево
Радомир	Разград	Ракитово	Раковски
Рила	Роман	Руен	Ружинци
Русе	Садово	Сандански	Свиленград
Свищов	Своге	Севлиево	Септември
Силистра	Симеоновград	Сливница	Смолян
Созопол	Сопот	Стамболийски	Стражица
Стралджа	Стрелча	Струмяни	Суворово
Суходол	Съединение	Твърдица	Тополовград
Трекляно	Троян	Трявна	Тутракан
Търговище	Угърчин	Хайредин	Хисаря
Цар Калоян	Ценово	Чавдар	Чепеларе
Червен бряг	Чипровци	Чирпан	Чупрене
Шумен	Ябланица	Якимово	Якоруда
Ямбол	Общо: 161 общини		

Организация и функциониране на изследваните общини

Според данните, попълнени от анкетираните общини, се очертават следните акценти за тяхната организация и функциониране.

✓ В изследването, проведено през 2008 г. по-значимо като брой са представени общините от област Пловдив (9,3% от всички изследвани общини, но съставляващи 83% от общините в областта), Пазарджик (6,2% от изследваните общини; 91% от общините в областта), Плевен (5,6% от изследваните общини; 82% от общините в областта), Варна (5,6% от изследваните общини; 75% от общините в областта), Хасково (5% от изследваните общини; 73% от общините в областта), Монтана (5% от изследваните общини; 73% от общините в областта), Софийска (5% от изследваните общини; 36% от общините в областта) и пр. По-слабо са представени общините от областите Търговище (0,6% от изследваните общини; 20% от общините в областта), Перник (1,2% от изследваните общини; 33% от общините в областта), Кърджали (1,9% от изследваните общини; 43% от общините в областта), Сливен (1,2% от изследваните общини; 50% от общините в областта) и пр. Следва да се посочи още, че изследването е обхванало всички общини в област Габрово, макар те да съставляват 2,5% от изследваните общини.

✓ Действащата система за категоризиране на общините се основава на специална методика.⁶⁸ В нея се подчертава, че „категоризацията на административно-териториалните единици и териториалните единици (АТТЕ) е инструмент за управление на централно, областно и общинско равнище. Чрез категоризирането се създават условия за хармонизиране на управленските въздействия при взаимодействието между държавата, административно-териториалните и териториалните единици и гражданите“. Категоризирането на общините, районите, кметствата и населените места се извършва поотделно по подбрани показатели съобразно особеностите на обекта.

С решение на Министерски съвет № 710 от 2003 г. са определени следните критерии и показатели:

а) Критерии и показатели за категоризиране на общините в Република България

1. *Демографски критерий* – свързан с основния потенциал на АТТЕ – човешкият фактор и основната функция на общината, свързана с подобряване стандарта на живот на това население. Включва показателите: Население – брой; Коефициент на възрастова зависимост – % (население под 15 и на 65 и повече години на 100 лица от 15 до 64 г.).
2. *Критерий „Урбанизация“* – отразяващ качествена степен в развитието на териториалната общност и характеризира качествената структура на АТТЕ; Включва показателите: Гъстотата на населението – ч./км²; Жилища със стоманобетонна носеща конструкция от общо построени жилища – %.
3. *Критерий „Инфраструктура“* – определящ базисните условия за развитие на АТТЕ; Този критерий съдържа два компонента: *Техническа (транспортна, енергийна, водостопанска и съобщителна) инфраструктура, включваща показателите:* Население, обслужвано с автомагистрали и пътища I и II клас – %.; Електрифициране – %; Доставка вода от общественото снабдяване (ВиК), население, обслужвано от питейно-битовото водоснабдяване, и канализационни мрежи – %; Население, обслужвано от пощенски, телеграфни и телефонни

⁶⁸ Вж.: Категоризация на административно-териториалните и териториалните единици, <<http://www.mrrb.government.bg/index.php?lang=bg&do=atums&type=70&id=11>; 17.12.2008>.

станции – %. Втората компонента е *Социална инфраструктура, включваща показателите*: Болнични заведения (в т.ч. болници и диспансери) – бр.; Функциониращи детски градини, училища и обслужващи звена – брой.

4. *Социално-икономически критерий* – характеризиращ степента на социално-икономическо развитие в настоящия етап; Включва показателите: Данъчни приходи на човек от населението – в лв. и Степен на заетост – % (брой заети/население в трудоспособна възраст).

5. *Критерий „Селищно-административни функции“* – отчитащ административните функции и националните приоритети, които изпълнява общината, както и нейния териториален потенциал. Включва показателите: Територия – км²; Децентрализирани служби – брой.

б) Критерии и показатели за категоризиране на населените места

1. Демографски

Население – брой; Коефициент на възрастова зависимост – % (население под 15 и на 65 и повече години на 100 лица от 15 до 64 г.).

2. Урбанизационен

Жилища със стоманобетонна носеща конструкция от общо построени жилища – %.

3. Инфраструктурен:

- 3.1. Техническа (транспортна, енергийна, водостопанска и съобщителна) инфраструктура, включваща показателите:* Население, обслужвано с автомагистрали и пътища I и II клас – %; Електрифициране – %; Доставена вода от общественото снабдяване (ВиК), население, обслужвано от питейно-битовото водоснабдяване, и канализационни мрежи – %; Население, обслужвано от пощенски, телеграфни и телефонни станции – %;
- 3.2. Социална инфраструктура, включваща показателите:* Болнични заведения (в т.ч. болници и диспансери) – брой; Функциониращи детски градини, училища и обслужващи звена – брой.

в) Критерии и показатели за категоризиране на кметствата

Прилагат се критериите по буква „б“:

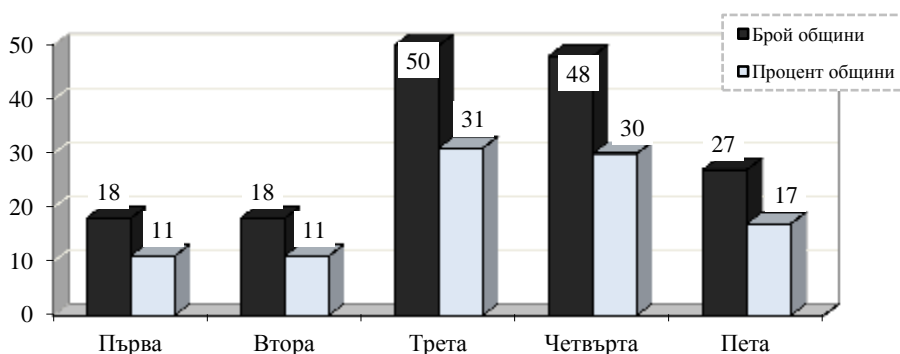
1. Когато кметството се състои от едно населено място, се използват показателите по буква „б“.
2. Когато кметството се състои от повече от едно населено място, към показателите по буква „б“ се добавя показател „населени места – брой“.

г) Критерии и показатели за категоризиране на районите на градовете

1. *Демографски* Население – брой.
2. *Икономически* Данъчни приходи на човек от населението – в лв.
3. *Административно-културни функции* Водещи обекти с национално и регионално административно и културно значение – брой.
4. *Териториален* Територия – км².

От съдържанието на методиката е видно, че категорията е комплексна величина, базирана на няколко съществени характеристики и като такава е изключително важен индикатор. Ето защо в анкетната карта беше зададен въпрос за категорията (а не за функционален тип) на общината с изричната инструкция да бъде въведено число от 1 до 5 (напомняне да се вземе предвид Заповед № 02-14-256 от 31.05.2004 г.). И все пак, едва 61% от анкетираните са посочили категорията на общината, докато близо 39% не са в състояние да отговорят на този въпрос, въпреки че категоризацията е официално обявена в *Държавен вестник* (бр. 52 от 2004 г.). Нещо повече, в една анкетна карта е посочено числото 8 за категория въпреки инструкциите в картата. Ето защо се наложи категорията на всяка от изследваните общини да бъде въведена допълнително от екипа, с което да се получи *точната категоризация* съгласно приложената таблица 3 към Заповедта.

Фигура 10. Категория на изследваните общини (брой, процент)

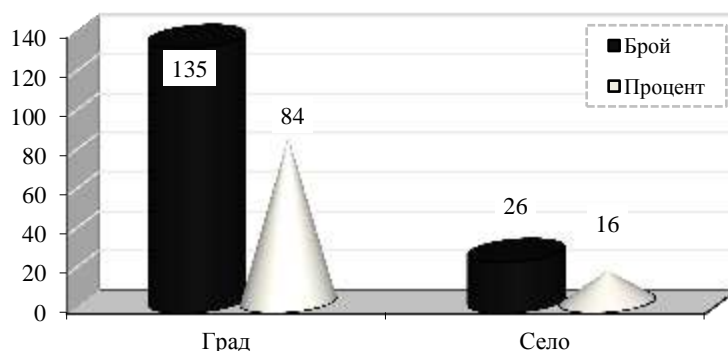

Както се вижда от фиг. 10, преобладаващо са проучени общини с категория 3, 4 и 5. Броят на общините от категория 2 е 18 от общо 23 в страната (т. е. 78% от всички). По-малко са общините от категория 1 – 18 от общо 26, т.е. 69% от всички в България.

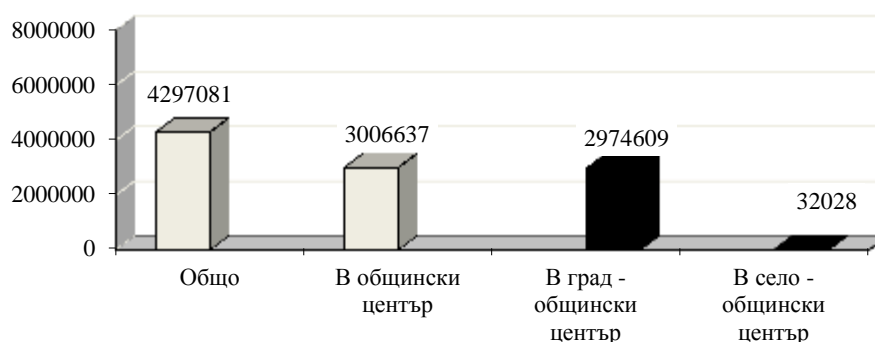
✓ Според отговорите на 159 анкетирани, изследваните общини обхващат 3020 населени места, от които 157 града и 2 863 села (фиг. 11). В извадката са попаднали общи 2024 кметства, от които 237 са посочени като съставни кметства.

Според посоченото от 149 анкетирани (12 не са дали отговор), общият брой население в проучените общини е 4 297 081 души, от които 3 006 637 живеят в общинските центрове, т. е. 70% от всички жители. Освен това, както се вижда от фиг. 12, преобладава населението, живеещо в град общински център (69% от всички жители), а делът на живеещите в село общински център е 0,7% от всички жители.

Фигура 11. Тип населено място на общинския център (брой, процент)

Фигура 12. Разпределение на населението от проучените общини по тип населено място (брой)

Като съотношение тези данни не се отличават от официалната информация на НСИ: 71% от населението живее в населени места от градски тип, като тази тенденция се запазва и през трите години. Освен това е очевидно, че вътрешната миграция продължава да поддържа високи стойности. Нещо повече, в някои големи градове броят на жителите значително нараства. От общо 1 557 172 жители в посочените градове към декември 2007 г. (по данни от Националния регистър на населените места) броят им нараства на 1 753 306 към ноември 2008 (по данни на анкетираните общини), т. е. с 196 134 души повече (табл. 12–14).

Таблица 12. Население на България по пол и местоживеене

Общо			В градовете			В селата		
всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Към 31.12.2007								
7 640 238	3 699 689	3 940 549	5 403 188	2 597 743	2 805 445	2 237 050	1 101 946	1 135 104
Към 31.12.2008								
7 606 551	3 681 280	3 925 271	5 407 105	2 598 114	2 808 991	2 199 446	1 083 166	1 116 280
Към 31.12.2009								
7 563 710	3 659 311	3 904 399	5 401 214	2 594 604	2 806 610	2 162 496	1 064 707	1 097 789

Източник: НСИ, <<http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=19; 26.08.2010>>.

Таблица 13. Механично движение на населението по област и пол през 2009 г.

Област	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени	всичко	мъже	жени
Общо за страната	139 098	64 650	74 448	15 4827	71 082	83 745	-15 729	-6432	-9297
Благоевград	3809	1594	2215	4561	1990	2571	-752	-396	-356
Бургас	13 970	6601	7369	12 256	5673	6583	1714	928	786
Варна	11 592	5494	6098	9616	4418	5198	1976	1076	900
Велико Търново	7016	3062	3954	7353	3286	4067	-337	-224	-113
Видин	2246	1096	1150	2993	1445	1548	-747	-349	-398
Враца	3737	1678	2059	4754	2183	2571	-1017	-505	-512
Габрово	2205	1068	1137	3085	1414	1671	-880	-346	-534
Добрич	3754	1760	1994	4637	2169	2468	-883	-409	-474
Кърджали	1779	787	992	3033	1435	1598	-1254	-648	-606

(таблица 13 – продължение)

Кюстендил	2103	978	1125	2733	1265	1468	-630	-287	-343
Ловеч	2411	1096	1315	3533	1674	1859	-1122	-578	-544
Монтана	3283	1526	1757	4034	1859	2175	-751	-333	-418
Пазарджик	2976	1289	1687	4176	1893	2283	-1200	-604	-596
Перник	2703	1349	1354	2708	1261	1447	-5	88	-93
Плевен	4979	2265	2714	6497	3013	3484	-1518	-748	-770
Пловдив	12043	5607	6436	12705	5655	7050	-662	-48	-614
Разград	1889	802	1087	3044	1369	1675	-1155	-567	-588
Русе	3997	1865	2132	4589	2055	2534	-592	-190	-402
Силистра	2369	1035	1334	3150	1388	1762	-781	-353	-428
Сливен	3235	1441	1794	4801	2148	2653	-1566	-707	-859
Смолян	1396	629	767	2672	1308	1364	-1276	-679	-597
София (столица)	20702	10012	10690	18194	8507	9687	2508	1505	1003
София	5140	2470	2670	4566	2087	2479	574	383	191
Стара Загора	6737	3212	3525	7719	3622	4097	-982	-410	-572
Търговище	2244	980	1264	3242	1501	1741	-998	-521	-477
Хасково	4287	2004	2283	5490	2531	2959	-1203	-527	-676
Шумен	3917	1779	2138	4721	2094	2627	-804	-315	-489
Ямбол	2579	1171	1408	3965	1839	2126	-1386	-668	-718
От 2007 г. механичното движение на населението включва не само вътрешната миграция, а и движението на лицата към и от страната. На сайта на НСИ (по-конкретно на адрес < http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=19 >) са публикувани подробни данни, включително за механичното движение по общини и по години (от 2003 до 2009).									

Източник: НСИ, <<http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=19>; 26.08.2010>.

Таблица 14. Брой на населението в някои градове – общински центрове, обхванати от проучването през 2008 г.

Град – общински център	Брой население, посочено в анкетната карта (ноември 2008)	Брой население според Националния регистър на населените места (31.12.2007 г.)
Пловдив	365 000	345 249
Варна	351 000	313 983
Бургас	206 624	187 514
Русе	175 028	156 761
Добрич	114 117	93 300
Шумен	102 549	86 735
Пазарджик	86 766	75 568
Ямбол	92 928	78 302
Враца	60 000	61 562
Кюстендил	58 498	46 386
Търговище	47 780	37 861
Силистра	47 872	38 733
Разград	45 144	35 218
Общо	1 753 306	1 557 172

Източник: Национален регистър на населените места, <<http://www.nsi.bg/nrnm/>; 01.12.2008>.

Според информацията на НСИ, „броят на населените места в България в края на 2008 г. е бил 5304, от които 253 са градове и 5051 села. От общото население на страната към 31.12.2008 г. – 7 606 551 души, близо 71% живее в градовете, а 29% – в селата. С население над 100 хил. души са 7 града на страната. В 144 населени места няма население. Административно-териториалното деление на страната включва 28 области и 264 общини. За статистически цели са обособени и 6 района в страната. Близо половината от населението на страната живее в Югозападния район и в Южния централен район с население съответно 2115 хил. (28%) и 1538 хил. души (20%). Югоизточният и Североизточният район са след-

ващите по брой на населението, като в тях живеят съответно 1122 хил. и 991 хил. души, или общо за двата района 28% от населението. Северният централен район и Северозападният район имат съответно 924 хил. и 916 хил. души, или по 12% от населението на страната. Най-малката по брой на население е област Видин, в която живеят 110 хил. души, или 1,5% от населението на страната, а най-голямата е област София (столица) – 1247 хил. души (16,4%). В 14 области населението е под 200 хил. души, или общо 27% от населението на страната. С брой на населението от 200 хил. до 300 хил. души са 8 области, които обхващат 27% от населението на страната. Шест са областите с население над 300 хил. души, като в две от тях – София (столица) и Пловдив, живее общо една четвърт от населението на страната. Трета по брой на населението е област Варна с население 463 хил. души, а непосредствено след нея се нарежда област Бургас с 421 хил. души. Следващи са областите Стара Загора (353 хил. души) и Благоевград (329 хил. души). Големи са различията и в броя на населението по общини. В шест общини то е под 2 хил. души. Това са най-малките общини – Трекляно, Чавдар, Антон, Челопеч, Бойница, Маджарово – и тяхното население общо е близо 10 хил. души. С население от 2 до 20 хил. души са 173 общини, като в тях живеят 1616 хил. души, или 21% от населението на страната. На територията на 54 общини с население от 20 до 50 хил. души живеят 20% от цялото население (1553 хил. души). По-малък е броят на общините с население между 50 и 100 хил. души. Те са 21, а общото им население е 1470 хил. души, или 19,3% от населението на страната. Само 6 общини имат население между 100 и 200 хиляди с общ брой 832 хил. души, което е близо 11% от общото население. Най-големите общини в страната са тези с центрове градовете София – 1247 хил. (16,4%), Пловдив – 348 хил. (4,6%), Варна – 327 хил. (4,3%), и Бургас – 205 хил. души (2,7%). Големината на тези общини се определя изцяло от броя на населението в градовете, които са техни административни центрове.“

Източник: Териториално разпределение на населението и демографски процеси през 2008 г. НСИ, <http://www.nsi.bg/EPDOCS/Regio_08.pdf; 26.08.2010>.

По данни на НИС вътрешната миграция на населението през 2007 г. се отличава с това, че най-голямо движение има по направлението „град–град“, като близо 57,7 хил. души са сменили местоживеенето си от един град в друг. С по-малък обхват са миграционните потоци по направленията „град–село“ – 43,4 хиляди и 33,2 хиляди по направлението „село–град“. Най-слабо изразено е движението между селата. От всички мигранти през 2007 г. 16,7 хил. души са се преселили от селата в селата. През 2008 г. 120 хил. души са променили своя настоящ адрес в рамките на страната. Най-голямо териториално движение има по направлението „град–град“ (43%). Значително по-малки по брой и относителен дял са миграционните потоци по направлението „село–село“ (11%). Броят на преселилите се от селата в градовете е по-голям (28%), отколкото в обратното направление – „град–село“ (18%). От градовете през 2008 г. общо се изселват 75 573 души и в същото време се заселват 86 291 души. За селата тези данни са съответно 46 647 и 35 053 души. В резултат на механичното движение населението в градовете се увеличава с над 11 хил. души за сметка на това в селата. В резултат на естественото и механичното движение на населението в края на 2008 г. във всички области на страната, с изключение на София (столица), Варна и Бургас, населението намалява, което е обща тенденция за развитието на броя на населението в страната. В тези три области увеличението на населението се дължи изцяло на техния положителен механичен прираст. Положителен механичен прираст има и в областите Пловдив и Велико Търново, но при тях не се увеличава населението, тъй като стойността на отрицателния естествен прираст е по-голяма от тази на положителния механичен прираст.

Източник: Териториално разпределение на населението и демографски процеси през 2007 и 2008 г. НСИ, < <http://www.nsi.bg/otrasal-eventbg.php?n=158&otr=19>; 26.08.2010>.

Персонал на изследваните общини

По данни на НСИ⁶⁹ за персонала в общинските администрации, работещи в 264-те общини, заетите лица на щат към дата 31 март 2009 г. са общо 20 292 души, а тези в кметствата – 5211 души. В периода 2007–2009 обаче броят на заетите по щат в общините нараства, а броят на тези в кметствата – намалява (табл. 15).

Таблица 15. Заети лица по щат в общинските и кметските администрации

	2007			2008			До 31.03.2009		
	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени	общо	мъже	жени
Заети лица по щата на общинските администрации по пол и образование									
Общо	20 018	6674	13 344	19 883	6319	13 564	20 292	6285	14 007
Висше	11 041	3824	7217	11 052	3698	7354	11 171,5	3578,5	7593
Техническо	2892	1300	1592	2768	1222	1546	2647	1152	1495
Икономическо	4252	1214	3038	4199	1232	2967	4216,5	1138	3078,5
Медицинско	93	50	43	124	59	65	109	57	52
Юридическо	618	180	438	640	185	455	662	182	480
Друго	3186	1080	2106	3321	1000	2321	3537	1049,5	2487,5
Образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ и средно специално	5049	1437	3612	5046	1361	3685	4906	1242,5	3663,5
Средно общо	3681	1281	2400	3584	1154	2430	3938	1327	2611
Под средно	247	132	115	201	106	95	276,5	137	139,5
Заети лица по щата на общинските администрации, работещи в кметствата по пол и образование									
Общо	5318	2518	2800	5510	2627	2883	5211	2487	2724
Висше	885	439	446	967	449	518	920	420	501
Техническо	168	108	60	174	107	67	163	106	57
Икономическо	282	96	186	305	107	198	289	89	200
Медицинско	12	11	1	16	16	-	20	17	3
Юридическо	14	7	7	12	9	3	15	11	4
Друго	409	217	192	460	210	250	434	197	237
Образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ и средно специално	2124	990	1134	2056	947	1109	1814	883	932
Средно общо	2164	983	1181	2333	1122	1211	2313	1073	1240
Под средно	145	106	39	154	109	45	165	112	53
Заети лица по щата на общинските администрации по пол и възраст									
Общо	20 018	6674	13 344	19 883	6319	13 564	20 292	6285	14 007
Под 30	2148	579	1569	2074	531	1543	2068	510	1558
30 - 39	4611	1320	3291	4614	1249	3365	4731	1235	3496
40 - 49	5793	1780	4013	5584	1693	3891	5526,5	1617,5	3909
50 - 54	3421	1150	2271	3428	1079	2349	3409	1075,5	2333,5
55 - 59	3034	1079	1955	3160	1048	2112	3299,5	1062	2237,5
60+	1011	766	245	1023	719	304	1258	785	473
Заети лица по щата на общинската администрация, работещи в кметствата по пол и възраст									
Общо	5318	2518	2800	5510	2627	2883	5211	2487	2724
Под 30	243	65	178	301	104	197	261	82	179
30 - 39	1026	416	610	1064	467	597	976	424	553
40 - 49	1659	739	920	1760	812	948	1612	745	867
50 - 54	1033	502	531	1083	516	567	995	469	526
55 - 59	922	430	492	889	414	475	894	422	472
60+	435	366	69	413	314	99	475	346	129

Източник: Местни органи на управление в Република България 2009. НСИ, <<http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=61>; 26.08.2010>.

За възрастта и образованието на персонала в *общинските администрации, работещ в 264-те общините към март 2009 г.*, в цитирания източник се отбелязва, че до 49 години са 12 264,5 души, т. е. 60,8% от общия брой заети лица в общинските администрации. От тях 72,7% са жени и 27,3% – мъже. Характерна особеност е, че

⁶⁹ Местни органи на управление в Република България 2009. НСИ, <<http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=61>; 26.08.2010>.

броят на зетите в областната администрация лица е най-голям във възрастовата група 40–49 години както при мъжете, така и при жените. Броят на зетите лица на 60 и повече години е 1251, като преобладаващата част са мъже – 781. Зетите лица по щат с висше образование, работещи в общините, са 11 104,5, от които 32,0% са мъже и 68,0% – жени. Най-малък е относителният дял на зетите висшисти с медицинско и юридическо образование. Относителните дялове на зетите лица със средно общо образование (19,4%), с образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ и средно специално (24,1%), в сравнение с относителния дял на висшистите (55,0%) показват, че зетите висшисти са с 11,4% повече. С образование, по-ниско от средното, по щат са 276,5 души или 1,4% от всички зети, работещи в общините, като мъжете са 137 (2,2% от всички мъже), а жените – 139,5 (1,0% от всички жени).

За възрастта и образованието на персонала в *общинските администрации, работещ в кметствата към март 2009 г.*, в публикацията на НСИ е посочено, че от общо 5 211 души 2 487 (47,7%) са мъже и 2 724 (52,3%) – жени. Преобладаващата част от лицата в кметствата са на възраст до 54 години – 3 842,5 души (73,7% от общия брой). Само 260,5 души по щат са на възраст под 30 години, като 82 са мъже и 178,5 – жени. Над трудоспособна възраст са 475 души, което представлява 9,1% от зетите в общинската администрация в кметствата в страната. Анализът на структурата на зетите лица по образование показва, че най-висок е относителният дял на тези със средно общо образование – 44,4%, следван от делът на лицата с образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ и средно специално образование – 34,8%, а с висше образование – само 17,7% от всички зети лица в кметствата. Това разпределение се наблюдава и при мъжете, и при жените. Зетите лица по щат в кметствата с образование под средно са 164,5 (3,2%) от всички зети.

Какви данни за персонала в общините бяха получени от проведеното през 2008 г. проучване?

(А) Общ брой персонал в изследваните общини

Направеното от нас проучване установи, че общият брой на персонала, зет в изследваните общини е 16 138 души, от които 11 975 са зети в администрацията на общинските центрове, 3892 – администрацията на кметствата и 271 – в администрацията на съставните кметства. Следователно в общинските центрове работят средно 74,2% от всички служители в общините, като този дял е най-висок за общините от първа категория (80,4%), а по-нисък за общините от 3, 4 и 5 категория (съответно 71%, 69% и 71%). В общата администрация работят 10 464 служители (65% от всички), а в специализираната – 5674 (35%). С най-висок дял на служители в общата администрация са общините първа категория (75,6%), а с най-нисък – общините от трета категория (54,5%). Обратно, общините от трета категория имат най-висок дял служители в специализираната администрация (45,5%), докато общините от първа категория имат най-нисък дял на тези служители (24,4%).

(Б) Обновяване на персонала в общинската администрация

Общият брой напуснали след последните местни избори е 2486 или 15,4% от всички заети, докато броят на ново постъпилите е 2504 (15,5% от всички заети). Следователно обновяването на персонала на изследваните общини след последните местни избори е средно 15–16%, но не е с еднакъв обхват за различните общини. Най-голямо обновяване се наблюдава в общините първа категория (19,6%), а най-ниско – в общините четвърта и трета категория (съответно 11% и 13%). Например обновяването на персонала в община Пловдив е с около 25–26% (броят на напусналите след последните избори е 135 души, броят на новоназначените – 122, а към края на изследването общият брой е 527 души).

Въпросът за обновяването на персонала до момента не е бил в центъра на вниманието на нито едно изследване. В същото време е очевидно, че заслужава внимание, особено като се има предвид, че от служителите в общинската администрация се изисква не само висок професионализъм, но и познаване на местните проблеми, познаване на нормативната уредба и др. Високият дял на обновяване на персонала, регистриран от нашето проучване, ни дава основание да предполагаме, че той се отразява на качеството на работа в администрацията. Вероятно именно с това „обновяване“ може да се обясни коментираният по-горе проблем с непознаването на разпоредбите и незнанието на това каква категория е съответната общината.

(В) Служители, извършващи непосредствено административно обслужване

Броят на служителите от общинската администрация, извършващи непосредствено административно обслужване на физически и юридически лица (в директен контакт) е 4129, т. е. 25,6% от заетия персонал в изследваните общини. Този дял е много по-нисък за общинските центрове (2045 души, средно 17,1%) и доста по-висок за кметствата (1923,5 служители, т. е. 49,4%) и съставните кметства (59,4% – съответно 161 служители). Следователно близо 60% от служителите в съставните кметства и близо 50% от тези в кметствата извършват директни услуги за физически и юридически лица, докато делът на тези служители в общинските центрове е 17%. Това подсказва, че качеството на извършваните услуги в кметствата и съставните кметства (разполагащи с по-малоброен персонал) е в пряка зависимост от знанията, уменията и квалификацията на заетите служители.

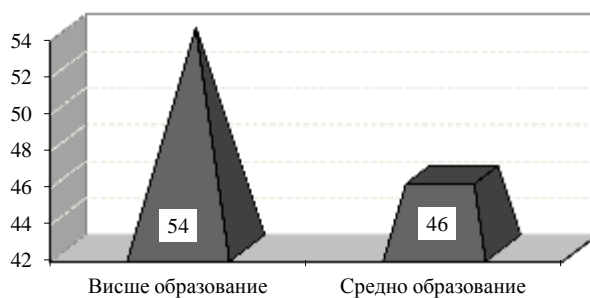
Аналогично, делът на непосредствено обслужващи клиентите служители расте с намаляването на категорията на общината – този дял е близо 40% за общините пета категория и едва 20–22% за общините втора и първа категория.

(Г) Образование на персонала

- **Обща администрация**

Служителите с висше образование в общата общинска администрация са 5648 (54% от общата администрация). С най-висок дял на служители с висше образование са общините от първа категория (близо 66%), а с най-нисък – общините от пета категория (близо 40%). Обратно – в последната категория общини по-висок дял имат служителите със средно образование. Сред служителите с висше образование преобладават тези с икономическо (43,1%), следвани от друго образование (26,8%), висше техническо (15,9%), публична администрация (7,7%) и юридическо (6,5%). Броят на заетите в общата общинска администрация със средно образование е 4816 души (46% от заетите в тези администрации).

Фигура 13. Разпределение на служителите в общата администрация по придобито образование (%)

- **Специализирана администрация**

В специализираната общинска администрация 3337 души са с висше образование (близо 59% от заетите в тези администрации): техническо (32,9%), икономическо (26,3%), публична администрация (3,5%), юридическо (2,9%), но преобладават лицата с друго висше образование (34,5%). С най-висок дял на служителите с висше образование в специализираната администрация отново са общините от първа категория (близо 70%), а с най-нисък – общините от пета категория (44%). Броят на заетите в специализираните общински администрации със средно образование е 2337 души (41% от заетите в тези администрации), като техният дял в общините от пета категория е близо 56%, докато в общините от първа категория – 30%.

(Д) ИКТ-квалификация на персонала

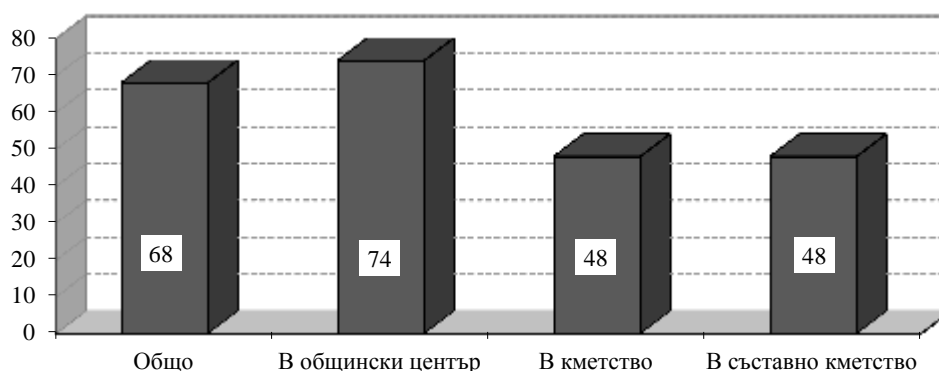
- **Базова компютърна грамотност**

Общинските служители с базова компютърна грамотност са 67,7% от всички служители (общо 10 921), като една община разполага *средно с 68 такива слу-*

жители. Делът на служителите с компютърна грамотност в общинските центрове е 74,3%, докато този дял пада до 1/2 за служителите в кметствата (48,4%) и съставните кметства (48,5%) (фиг. 14). Общините от първа и втора категория имат малко по-висок дял на служителите с компютърна грамотност (по 71%), докато този дял е малко по-нисък за общините трета и пета категория (по 63%).

Броят на служителите с компютърна грамотност, извършващи непосредствено административно обслужване (административни услуги) на физически и юридически лица в общинските центрове е 3251 или 79% от всички ангажирани с директен контакт с потребителите на тези услуги в общинските центрове. Делът на служителите с компютърна грамотност, извършващи непосредствени административни услуги на физически и юридически лица в кметствата е 65,6%, а делът на тези служители в съставните кметства е 44,4%. Като цяло *почти всички служители, обслужващи непосредствено потребителите в общинските центрове са компютърно грамотни*, докато този дял намалява до около 2/3 за кметствата (66%) и под половината (44%) за съставните кметства. Служителите с компютърна грамотност, извършващи непосредствени административни услуги имат по-висок дял в общините втора и първа категория (съответно 87% и 82%) и най-нисък в общините от четвърта категория (73%).

Фигура 14. Дял на служителите в общинската администрация с базова компютърна грамотност (%)

- Специална ИТ-подготовка

В сравнение с регистрираните дялове за придобита базова компютърна грамотност, делът на общинските служители със специална ИТ-подготовка е доста по-нисък (861 – 5,3% от всички), като *средно една община разполага с 5 такива служители*. Броят на служителите със специална ИТ-подготовка в общинските центрове е 769 души (или 6,4% от заетите в тези центрове), докато броят на ИТ-специалистите в кметствата е 76 (1,9% от заетите там) и броят на ИТ-специалистите в съставните кметства е 16 – (5,9% от заетите там). Общините от четвърта категория регистрират най-висок дял на служители с ИТ-подготовка (10%), докато най-нисък имат общините от първа категория (едва 2,3%).

- ИТ-сертификат

Колкото и да е странно, близо 3 пъти по-висок е дялът на служителите с ИТ-сертификат (2170 – 13,4% от всички). Като такива се определят 15,5% от служителите в общинските центрове (1860 души), 7,7% от служителите в кметствата (299 души) и 4,1% от служителите в съставните кметства (11 души). В зависимост от категорията отново с най-висок дял на тези служители са общините от четвърта категория (16,1%), а с най-нисък тези от трета и пета категория (по около 10%).

Очевидно е, че тези данни сочат определено объркване сред анкетираните, защото според техните отговори служителите с ИТ-сертификат са повече от тези със специална ИТ-подготовка. В същото време е нужно да се поясни, че под *придобиване на ИТ-сертификат* се разбира проверено и документирано високо ниво на ИТ-умения. Това предполага съответно лице първо да придобие базова компютърна грамотност, след това – ИТ-квалификация, последвана от специална ИТ-подготовка и накрая – сертифициране на професионални умения в сферите на ИТ. В случая анкетираните от общините най-вероятно под ИТ-сертификат са разбрали получаваните удостоверения за някаква компютърна грамотност или придобити компютърни умения след участие в краткосрочни обучителни курсове.

Регистрираният проблем относно неразбирането на значението на „ИТ-сертификат“ в смисъла на е-правителството подсказва и съпътстващ проблем: наред с много ниските стойности (14%) на получените все пак някакъв сертификат (било то и за компютърна грамотност), съществува непознаване на изискванията за ниво на знания и умения в сферите на ИКТ. Това е тревожно препятствие пред реализирането на европейската концепция за развитие на ИО, за функциониращо е-правителство и е-община. Преодоляването на това препятствие изисква значими организационни, финансови и времеви ресурси за мащабно „ограмотяване“ на общинската администрация в технологиите на ИО, както и сертифицирането на критичен брой ИТ-специалисти с възможност за управление на информационните потоци. Тези мероприятия следва да бъдат съчетани и с унифициране на общинските уебсайтове, с уеднаквяване на информационната им структура и предлагани онлайн услуги. В обратния случай моделът Е-Община няма как да функционира ефективно, да бъде ефикасна структура на е-правителството и да бъде в услуга на гражданите и фирмите.

Услуги за физически и юридически лица

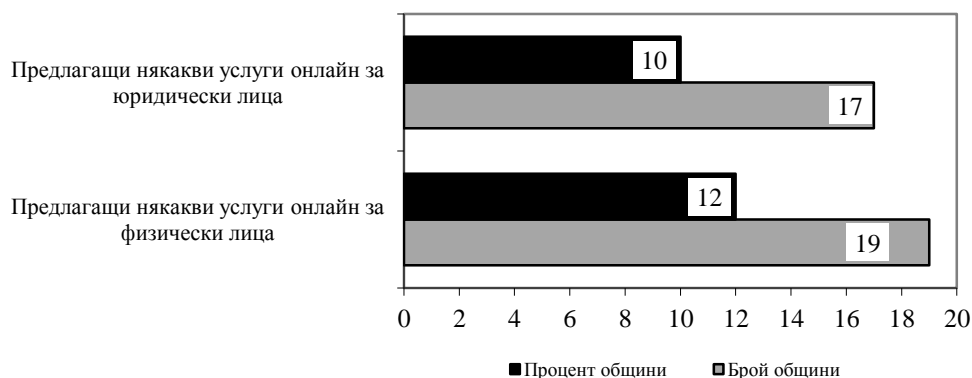
Най-често предлаганите административни услуги за физически и юридически лица от общините се отнасят до *Гражданското състояние* (98,4% от общините), *Технически* (96%) и *Данъци и такси* (91%). Около 1/4 от общините са отбелязали *Финансовите услуги* (24%) и услуги, свързани със *Социалните дейности* (23,5%). Доста по-нисък е дялът на услугите, отнасящи се до *Образование* (11,1%), *Здравеопазване* (8%), *Култура* (7,4%) и *Други* (6,8%). В категорията „други“ най-често са отчетени услуги, свързани с управлението на общинската собственост,

наеми, маркиране на дървета, земеделски земи и земи в регулация, транспорт, търговия, туризъм, екология и т. н.

Общо 119 общини извършават средно на месец 136 797 услуги за граждани и общо 102 общини извършват средно на месец 54 791 услуги за бизнеса. Ако се абстрахираме от размера на общините, средно на месец една община извършва 1150 услуги за граждани и 537 услуги за юридически лица. Разбира се, в случая става дума за традиционни, а не за онлайн услуги. С повишаването на категорията на общината нараства и броят на извършваните услуги. Така например ако общините 5-та категория извършват средно на месец 428 услуги за граждани и 58 услуги за бизнеса, то общините първа категория извършват средно на месец 3660 услуги за граждани и 1563 услуги за бизнеса. Съотношението между първа и пета категория общини при услугите за граждани е 8,6, а при услугите за бизнеса – 26,9 в полза на първа категория. В същото време съотношението между средния брой заети на 1 община в двете категории общини е 6,8.

Що се отнася до достъпните онлайн услуги, 81,4% (131 бр.) общини не предлагат такива, а други 6,2% (10 бр.) са заявили, че не разполагат с данни относно предлагането на онлайн услуги от тяхната община. Получените отговори сочат, че 19 общини предлагат 255 онлайн услуги за физически и 17 общини предлагат 230 такива услуги за юридически лица. С други думи, едва около 12% от изследваните общини предлагат онлайн услуги, а 88% не предлагат такива (фиг. 15).

Фигура 15. Разпределение на проучените общини относно предлагането на онлайн услуги

Само 19 общини (11,8%) предлагат онлайн технически услуги, 18 общини (11,2%) – услуги за гражданското състояние; по 9 общини (5,6%) предлагат онлайн услуги относно данъците и таксите и други; около 4 общини (2,5%) предлагат онлайн и услуги свързани със социални дейности; 3 общини (1,8%) – услуги, свързани с културата; малко над 1% – услуги относно образованието и финансови услуги. Нито една община не предлага онлайн услуги, отнасящи се до здравеопазването (табл. 16).

Таблица 16. Достъпни онлайн услуги, предлагани от общините според категорията (%)

Достъпни онлайн услуги по тематични направления:	Категория на общината					Общо
	1	2	3	4	5	
- технически	33,0	22,0	10,0	6,0	3,7	11,8
- гражданско състояние	22,0	22,0	10,0	6,0	7,0	11,2
- социални дейности	6,0	6,0	0,0	4,0	0,0	2,5
- образование	6,0	6,0	0,0	0,0	0,0	1,2
- култура	6,0	6,0	0,0	2,0	0,0	1,9
- здравеопазване	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- финансови	0,0	0,0	0,0	4,0	0,0	1,2
- данъци и такси	17,0	0,0	6,0	4,0	3,7	5,6
- друго	39,0	0,0	4,0	0,0	0,0	5,6

Онлайн техническите услуги се предлагат предимно от общините първа, втора и трета категория (съответно 33%, 22% и 10%). Същото се отнася и за онлайн услугите за гражданско състояние (съответно 22%, 22% и 10%). За отбелязване е, че 2–3 общини от трета категория присъстват при онлайн услугите относно данъци и такси и друго (със 6% и 4%), докато нито една община от втора категория не отчита тези услуги. Най-висок дял при тези две онлайн услуги отново имат общините от първа категория (съответно 17% и 39%).

Седем общини от първа категория (близо 39% от тази категория) предлагат за гражданите и бизнеса съответно 163 и 164 такива услуги, докато 3 общини от четвърта категория (11,5%) предлагат за гражданите и бизнеса съответно 14 и 11 онлайн услуги. Изследваните общини от 3 и 4 категория предлагат като цяло и средно повече онлайн услуги за гражданите и бизнеса в сравнение с общините от втора категория. Така например 6 общини от трета категория (12,2% от всички трета категория) предлагат 67 онлайн услуги за граждани и 54 онлайн услуги за бизнеса, докато три общини от втора категория предлагат едва 11 онлайн услуги за гражданите и само 1 община от тях предлага 1 онлайн услуга за бизнеса.

В рубриката „други“ са посочени онлайн услуги като: сигнали за нередности, разпореждане с общинска собственост, търговска дейност, туризъм, транспорт, приемни дни, достъп до обществена информация, заверка на хотелски регистри, гражданска регистрация и др. С други думи, предимно информационни услуги, които отговарят на първите етапи от европейските индикативни услуги.

Какви данни регистрира проучването относно заплащането на такси за административни услуги? В 43,2% от общинските центрове заплащането на таксите за различните административни услуги се извършва на гише-каса, в 1,3% от тях – по банков път и в 54,8% – на гише и по банков път. Делът на плащания на гише-каса нараства от 11% при общинските центрове първа категория до 50% и при общинските центрове 4 категория и над 50% за тези 5 категория. Обратно, делът на плащанията на гише и банков път намалява в същия ред – от 83% при общинските центрове 1 категория до 46% при тези от 5 категория. Отново общинските центрове от 3 категория са представени по-добре в сравнение с тези от 2 категория – те имат по-висок дял при плащанията на гише и по банков път и по-нисък при плащанията само на гише.

Делът на плащания на гише-каса е доста по-висок в кметствата (72%), докато едва в 11,2% е осигурена възможност за плащане на такси на гише и по банков път. В същото време 16,8% не са отговорили на въпроса. Делът на неполучените отговори относно формите за заплащането на такси в съставни кметства е 73,9%. Сред получените отговори преобладава заплащане на гише-каса (24,2%), а 1,9% от анкетираните са отбелязали осигурена възможност за заплащане и на гише-каса, и по банков път. В нито една от общините (била тя дори общински център) не е въведено онлайн плащане на такси за административни услуги.

Какъв е броят и нивото на предлаганите услуги онлайн? В картата с въпроси беше предвидена възможност анкетираните сами да оценят нивото на развитост на предлагани от тяхната община услуги, сравнено с европейските изисквания (Приложение 1, табл. 33 и 34). Получените данни дават основание да се направи заключението, че независимо от сравнително подобрената ситуация с ИКТ-оборудването и интернет достъпа в общините, *предлагането на интерактивни онлайн услуги е много слабо застъпено в тяхната практика*. Какво по-конкретно сочат отговорите на анкетираните?

Ако изключим позициите „не е приложимо“, „не разполагаме с такива данни“, неотговорилите и тези, които са отговорили, че са на *етап 0* („планира се“) или на *етап 1* („разработва се“), се очертава следната картина за нивото на онлайн предлаганите услуги от общините:

- Около 10–15% от общините са на *етап 2* по пет от онлайн услугите: Свидетелства (за раждане, брак; искане и доставка) (14,9%); Разрешение за лично строителство или ремонт (14,3%); Смяна на адрес на лице в страната (13%); Обществени поръчки (11,2%); Плащане на данъци върху доходите (9,3%).
- Още две онлайн услуги са видими на *етап 2* за 6–7% от общините: Разрешителни, свързани с опазването на околната среда (6,8%) и Регистриране на кола (5,6%).
- Останалите услуги се предлагат на *етап 2* от 0,6 до 1,2% (т. е. 1–2 общини).

Тук ще уточним, че *етап 2* по същество включва предлагане чрез уебсайта на общината на форма за разпечатване, която обаче се попълва и подава на гише („на хартия“).

На *етап 3*, т. е. попълване и подаване онлайн на електронната форма, 5 общини (3% от всичките изследвани) предлагат 2 онлайн услуги: Свидетелства (за раждане, брак; искане и доставка); Разрешение за лично строителство или ремонт. Останалите услуги се предлагат от по 1–3 общини.

Етап 4, т. е. изцяло ползване на онлайн услугата, без да се налагат други формални процедури, е реализиран от 2–3 общини по отношение на следните 2 услуги: Смяна на адрес на лице в страната (адресна регистрация) (1,9%); Свидетелства (за раждане, брак; искане и доставка) (1,2%). Още 6 услуги се предлагат онлайн на *етап 4* само от по една община.

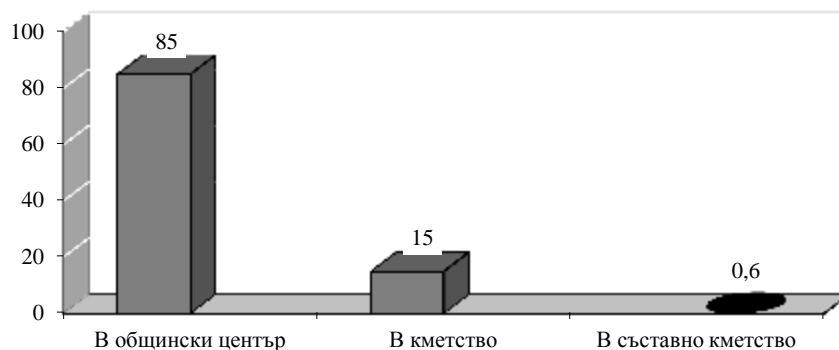
Техническо и технологично оборудване

Налична компютърна техника

Изследваните общини (включително кметствата и съставните кметства) през 2008 г. са разполагали общо с 13 166 компютри или *средно една община има 82 компютъра*. В същото време наличните компютри преобладаващо са били в общинските центрове (11 182 бр.), значително по-малко в кметствата (1984 бр.) и най-малко в съставните кметства (74 бр.) (фиг. 16, табл. 17). Нещо повече, новите компютри (закупени през или след 2006 г.) са били едва 5013 (38% от всички компютри), като една община е разполагала *средно с 31 нови компютри*. От тях обаче отново новите компютри преобладаващо са били в общинските центрове: 4334 компютъра (86% от новите) са в общинските центрове, 679 броя (13,5%) – в кметства и едва 7 броя (0,1% от новите компютри) в съставни кметства.⁷⁰

Тук следва да се отчете, че броят на отговорилите на въпроса за налични компютри е както следва: за общински център 159, за кметства 148, за съставни кметства 28. Освен това, броят на отговорилите за налични нови компютри е по-малък: за общински център 154, за кметства 116, за съставни кметства 20.

Фигура 16. Разпределение на наличните компютри по общини, кметства и съставни кметства (%)

Според данните от декември 2008 г. дялът на компютрите в *общинските центрове* от първа категория е най-висок (35%), следвани от общинските центрове трета категория (близо 25%). За отбелязване е, че общинските центрове втора категория разполагат с почти толкова компютри, както тези от четвърта категория (съответно 16,8% и 16,6%). При *кметствата* обаче водещ дял имат онези, които са в общини *трета категория* (29%), следвани от кметствата в общини първа (26%) и четвърта категория (20%). С по-нисък дял компютри са кметствата в общини втора категория (15%). Същото съотношение между дяловете на общинските центрове и кметствата се наблюдава и при наличните нови компютри. Така че, относно осигуреността с компютърна техника, общинските центрове и

⁷⁰ За актуалното състояние и наличните технически устройства вж.: Доклад за състоянието на администрацията 2009 г., Решение № 578 на МС от 06.08.2010, 100–111, <<http://www.strategy.bg/FileHandler.ashx?fileId=1096; 02.10.2010>>.

кметствата от *трета категория* са в по-добро състояние спрямо тези от втора и четвърта категория.

Таблица 17. Осигуреност с компютърна техника по категория на общината

	Категория на общината					Общо
	1	2	3	4	5	
Общ брой компютри	4460	2181	3343	2255	927	13 166
Общ брой компютри в администрацията на общинските центрове	3939	1884	2761	1857	741	11 182
Общ брой компютри в администрацията на кметствата	521	297	582	398	186	1984
От тях: общ брой компютри в администрацията на съставните кметства	2	5	23	42	2	74
Брой нови компютри в общинските центрове	1647	562	1078	736	311	4334
Брой нови компютри в кметствата	93	84	216	205	81	679
От тях: брой нови компютри в съставните кметства	0	0	1	1	5	7
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване	185	133	217	129	74	738
Общ брой компютри	33,9%	16,6%	25,4%	17,1%	7,0%	100,0%
Дял на компютрите в администрацията на общинските центрове по категория	35,2%	16,8%	24,7%	16,6%	6,6%	100,0%
Дял на компютрите в администрацията на кметствата по категория	26,3%	14,9%	29,3%	20,1%	9,4%	100,0%
Дял на новите компютри в администрацията на общинските центрове	32,4%	19,6%	23,8%	17,2%	6,9%	100,0%
Дял на новите компютри в администрацията на кметствата	23,1%	16,9%	31,6%	19,8%	8,6%	100,0%
Дял на компютрите в Центровете за информация и административно обслужване от общия брой компютри	25,0%	18,0%	29,4%	17,5%	10,0%	100,0%

От всички анкетирани 142 са заявили, че в общината им няма *компютри за обществен достъп*. Според получените отговори на 22 анкетирани общо 110 компютъра са предназначени за обществено ползване в общините, като от тях 73 са в 17 общински центъра, а в 5 кметства те са общо 37.

Данните сочат, че от общо 161 общини в 134 са изградени Центрове за информация и административно обслужване. В тези Центрове са инсталирани 738 компютъра (или 5,6% от всичките; една община не е отговорила на въпроса). Преобладаващ дял обаче се отчита в Центровете на общини *пета категория* – близо 8% от всички компютри в Центровете за административно обслужване, за разлика от общините първа категория (4%), четвърта категория (6%), трета (6,5%) и втора (6,1%). Освен това, едва 10 (6,1%) от анкетираните са посочили, че има компютри за обществен достъп в Центъра към тяхната община, като общият брой на тези компютри е 14 (0,1% от всички компютри; 1,9% от наличните в Центровете компютри).

Компютризираните работни места (КРМ) са общо 12 327 бр. (94% от общия брой компютри), като *средно една община разполага с почти 76 КРМ*. КРМ в общата общинска администрация имат почти 2 пъти по-висок дял в сравнение с КРМ в специализираната общинска администрация. КРМ за служителите, ангажирани с непосредствени административни услуги са общо 2990 (22,7% от общия брой компютри; 24% от общия брой КРМ), като *средно на една община се падат 18*

такива КРМ. Заслужава внимание обаче това, че общините втора и четвърта категория разполагат с еднакъв брой такива КРМ – 355 (18% от КРМ за административни услуги), а с най-много разполагат общините от първа категория – 604 (31%), следвани от общините трета категория – 504 (26%). Освен това кметствата в общините от трета категория имат най-високи дялове КРМ както за общата, така и за специализираната администрация (табл. 18). Като цяло КРМ на 100 жители в общината са 76, от които 31 КРМ с нови компютри.

Таблица 18. Разпределение на компютризираните работни места по категория на общината

	Категория на общината					Общо
	1	2	3	4	5	
Общ брой КРМ	4001	2194	3249	2071	812	12 327
Брой КРМ в общата администрация на общинските центрове	2166	1309	1594	1150	463	6682
Брой КРМ в общата администрация на кметствата	340	250	466	291	126	1473
От тях: брой КРМ в общата администрация на съставните кметства	2	5	8	18	2	35
Брой КРМ в специализираната администрация на общинските центрове	1475	604	1073	595	207	3954
Брой КРМ в специализираната администрация на кметствата	20	31	116	35	16	218
От тях: брой КРМ в специализираната администрация на съставните кметства	0	0	1	17	0	18
Брой КРМ за извършващите услуги в общинските центрове	604	355	504	355	127	1945
Брой КРМ за извършващите услуги в кметствата	327	119	320	190	89	1045
Дял на общия брой КРМ	32%	18%	26%	17%	7%	100%
Дял на КРМ в общата администрация на общинските центрове	32%	20%	24%	17%	7%	100%
Дял на КРМ в общата администрация на кметствата	23%	17%	32%	20%	8%	100%
Дял на КРМ в специализираната администрация на общинските центрове	37%	15%	27%	15%	5%	100%
Дял на КРМ в специализираната администрация на кметствата	9%	14%	53%	16%	7%	100%
Дял на КРМ за извършващите услуги в общинските центрове	31%	18%	26%	18%	6%	100%
Дял на КРМ за извършващите услуги в кметствата	31%	11%	31%	18%	8%	100%

Преобладаваща операционна система

Преобладаващата операционна система в 99% от общините е Windows, като само 3% имат и друга операционна система (3 общини – Linux, 2 общини – DOS).

Специализиран софтуер

Компютризираните работни места с инсталиран специален софтуер в общинската администрация са 6058 (49% от всички КРМ) или средно на община 38 КРМ. Тези работни места обаче преобладаващо са в общините първа категория (36%), следвани от общините трета категория (28%), по-малко в общините втора (18%) и четвърта категория (14%) и най-малко в общините пета категория (4%). Следва да се добави още, че само 9% от изследваните общини имат функциониращи ГИС.

Свързаност с интернет

Само 1 община е отговорила, че не разполага с компютри, свързани с интернет, а още 3 анкетирани не са дали отговор на въпроса. Броят на компютрите,

свързани с интернет е общо 9869, т. е. 75% от всички компютри, като 64,6% от изследваните общини имат и високоскоростен интернет (фиг. 17). Отново дяловете на общините първа и трета категория са по-големи от тези на останалите (табл. 19). Така на 100 общински служители се падат средно 61 компютри, свързани с интернет.

90% от общинските центрове имат изградена **локална мрежа (LAN)**, докато едва 1% от кметствата (20 от общо 2024) имат такава мрежа. Сред имащите изградена LAN с по-високи дял са общините и кметствата в тях от трета категория, следвани от общините четвърта категория (табл. 20). Като цяло обаче е нисък делът на общините с екстранет – едва 7,5%.

Фигура 17. Разпределение на проучените общини относно дела на компютрите с връзка към интернет (%)

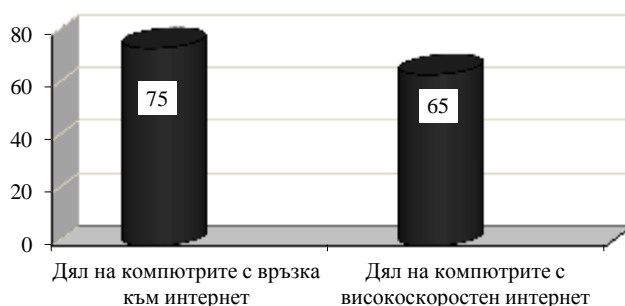

Таблица 19. Компютри в общинската администрация, свързани с интернет според категорията на общините

	Категория на общината					Общо
	1	2	3	4	5	
Брой компютри в администрацията на общинските центрове с осигурен достъп до интернет	3174	1527	2143	1545	605	8994
Брой компютри в администрацията на кметствата с осигурен достъп до интернет	275	119	247	144	90	875
Дял на компютрите в администрацията на общинските центрове с осигурен достъп до интернет	35%	17%	24%	17%	7%	100,0%
Дял на компютрите в администрацията на кметствата с осигурен достъп до интернет	31%	14%	28%	16%	10%	100,0%

Таблица 20. Общини и кметства с LAN и екстранет според категорията на общините

	Категория на общината					Общо
	1	2	3	4	5	
Общински центрове с LAN	17	17	45	43	23	145
Кметства с LAN	2	3	7	6	2	20
От тях: съставни кметства с LAN	0	1	1	0	1	3
Общини с екстранет	5	4	1	0	2	12
Дял на общинските центрове с LAN	12%	12%	31%	30%	16%	100%
Дял на кметствата с LAN	10%	15%	35%	30%	10%	100%

89% от общините с LAN са заявили, че използват локалната мрежа за обмен на информация и комуникация между структурните звена.

Използване на интернет

Около 84% от анкетираните са заявили, че общините *използват интернет за електронен обмен на данни и информация* съответно с образователни и културни институции, както и с ресорното и други министерства. Освен това 82% обменят данни и информация с финансови организации, 69% – с неправителствени организации, 62% – с бизнес организации и близо 4% – с други организации.

Запитани как общинската администрация получава данни от националните информационни системи като Имотния регистър, Информационната система на кадастъра, ЕСГРАОН и др. отговори са получени от 160 анкетирани. Преобладават посочилите повече от една възможност: „на хартиен носител, диск и онлайн“ – 37%, „на хартиен носител и диск“ – 16%, „на диск и онлайн“ – 11%, „на хартиен носител и онлайн“ – 5%. Само „онлайн“ получават такива данни 15,5%, следвани от тези „на диск“ (12,4%), „на хартиен носител“ – 1,2% и „друго“ – 1,2%.

На въпроса обаче дали общинската администрация използва интернет за връзка с кметствата, 61,5% са отговорили отрицателно, а други 1,9% са отбелязали, че не разполагат с такива данни. И все пак близо 31,7% от анкетираните са заявили, че общинската администрация използва интернет за обмен на данни в електронен формат, 12,4% – за обмен на управленска информация, 6,2% – за актуализиране на електронни регистри, 2,5% – за телеконференции, заседания и др. под. В позиция друго 4-ма анкетирани (по 0,6%) са изписали следното:

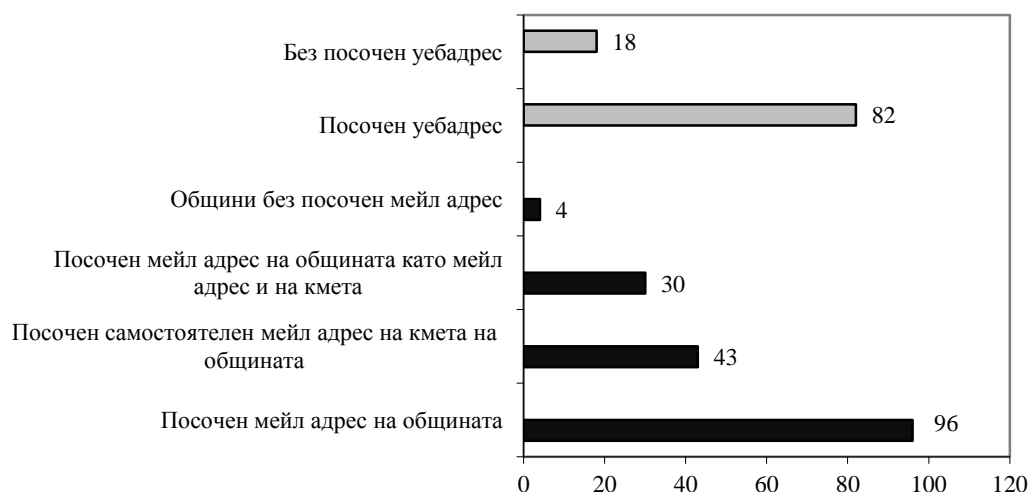
- VPN достъп и работа с програмни продукти.
- Като отдалечено работно място за връзка с деловодната система.
- Обмен на документи между структурните звена и кметствата.
- Обмен на информация.

Като обобщение може да се направи изводът, че общините използват интернет по-активно за външна комуникация, но не и за вътрешен обмен на данни и информация със собствените си структури. Това вероятно се дължи на по-слабо развитото ИКТ-състояние на кметствата, както и на липсата на разработени и утвърдени електронни форми за данни, правила за вътрешен електронен обмен и пр. Но каквито и да са причините, очевидна е необходимостта от специални мероприятия за повишаване на капацитета на общините в тази проблемна област.

Наличие на собствен уебсайт и служебен имейл

В отделни позиции на анкетната карта от общините респонденти се изискваше да посочат актуален имейл адрес на общината, както и адрес на уебсайт, ако разполагат с такъв. Получените резултати сочат, че 96% от общините са изписали имейл адреси, а 82% – уебадрес (фиг. 18).

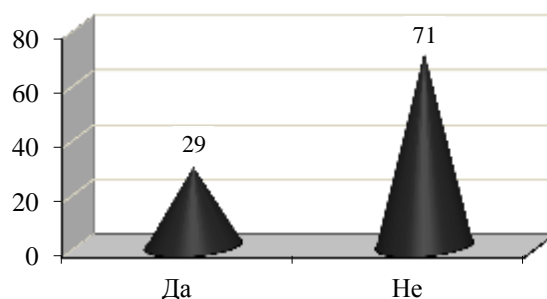
Фигура 18. Дял на общините с имейл адрес и адрес на уебсайт (%)

В същото време запитани дали кметът на общината има имейл адрес, повечето анкетирани са отговорили утвърдително (73%), но от тях едва 43% са изписали различен от този на общината адрес, а в 30% от случаите адресът на общината е и адрес на кмета.

На зададен въпрос за броя на служителите в администрацията в *общински център* с осигурен служебен имейл адрес, отговор не са дали 45 анкетирани, а други 9 са отбелязали, че нямат нито един такъв служител. В отговорилите 107 общини общо 2 796 служители имат служебен имейл адрес, като минималният регистриран брой е 1 служител (в 5 общини), а максималният – 425 (Варна). Броят на служителите в *кметствата* със служебен имейл адрес е общо 420 (минимален брой 1 служител, максимален – 190 (Варна)), но 24 анкетирани нямат такива служители, а други 113 не са дали отговор на въпроса. Само в 3 *съставни кметства* има общо 4-ма служители със служебен имейл адрес.

Фигура 19. Дял на персонала със служебен имейл (%)

Може да се обобщи, че делът на общинските служители със служебен имейл е сравнително нисък (29%), като той е малко по-висок сред служителите в общата администрация (31%) и по-нисък сред служителите в специализираните адми-

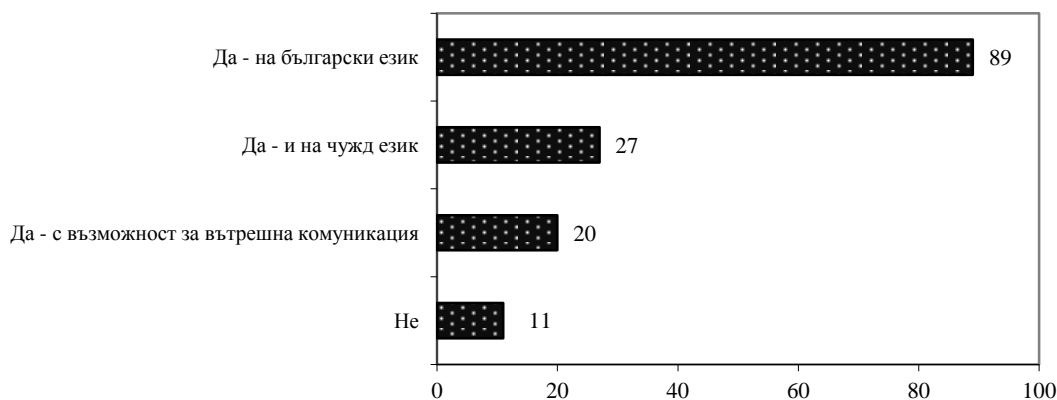
нистрации (27%). Средно на една община 30 служители са със служебен имейл, 20 от които са общата администрация и 10 – в специализираната. За сравнение 73% анкетираните са отбелязали служебен имейл адрес за кмета, но едва в 43% от случаите той е персонален, а не на общината (фиг. 19).

36% от служителите в общата администрация на общинските центрове имат имейл, докато този дял намалява до 15,6% за служителите в общата администрация на кметствата и 2,3% за служителите в общата администрация на съставните кметства. Аналогично е положението и с имейл адресите на служителите от специализираната администрация от общински центрове, кметства и съставни кметства (съответно 35%, 4,6% и 0%).

Друг особен момент във връзка с електронните адреси за комуникация с общината е това, че имейлите преобладаващо са в abv.bg, mail.bg, orbitel.bg, b-trust.org. Това дава основание да се предложи **да бъде създадена единна национална система за имейл и уебдреси на общините и кметствата**, така че гражданите лесно да могат да разпознават тези адреси и да се свързват с тях.

По време на издирването на имейл адреси на общини, на които да бъдат изпратени електронни варианти на анкетната карта, се установи, че в нито една от институциите не разполагат със справочник (каталог) на тези адреси. Поради това *екипът извърши специално проучване и идентифицира 183 адреса чрез изследване на уебсайтове на общини (общински центрове и кметства).*

Фигура 20. Разпределение на проучените общини относно наличие на уебсайт (%)

На един от следващите въпроси относно това дали общината има собствен уебсайт 89% са отговорили с „да“, но една 82% са го изписали саморъчно (т. е. 7% от анкетираните не са успели да изпишат адреса на сайта на общината). Като цяло 17 от проучените общини са заявили, че нямат сайт. Други 103 нямат данни за интереса на потребителите към сайта на общината и за често посещавани от тях рубрики. Това обаче е основание да се подложи на съмнение качеството на съответния сайт, както и да се предположи, че съществуването му е не толкова за привличане на обществеността към дейността на общината, за предлагането на функционални и адекватни услуги чрез сайта, а може би самоцел – защото това е

модерно. Както се вижда и от цитираните по-горе саморъчно изписани рубрики, не са малко отговори като „новини“, „фото-галерия“, „туризъм“ и пр., но също „вестник Струмьяни“, „връзки“ и „полезни връзки“ (към външни сайтове, предимно на институции в страната). Само 27% от тях твърдят, че поддържат сайта и на чужд език (фиг. 20). Едва 20% от общинските сайтове позволяват вътрешна комуникация и обмен на информация между структурните звена.⁷¹

Общият брой посещения средно на месец в уебсайтовете на изследваните общини е 804 603, като най-голям брой на посещенията е отбелязан от община Каварна – 500 000. Поради това екипът проучи уебадреса на общината (<http://www.kavarna.bg/>) и установи, че той е обновен, с добър информационен и графичен дизайн, с възможност за търсене в неговото съдържание. Ето какво беше намерено в този сайт при запитване „брой посещения“ (12.12.2008):

„Сайтът на община Каварна посетен 1 200 000 пъти през юни
Милион и двеста хиляди хита реализира сайтът на община Каварна за месец юни. Рекордният брой посещения станаха реалност, след като стартира обновената версия на административния портал на общината. Все повече хора проявяват интерес към сайта www.kavarna.bg, за да почерпят информация за предстоящи събития, концерти или възможност за настаняване. От юли сайтът на общината вече разполага и с английска версия. По този начин всички англоговорящи ще могат да станат съпричастни към информацията, поместена на интернет страницата на Каварна.”

Източник: Сайт на община Каварна, <<http://www.kavarna.bg/>>.

Така че от общо 59-те посочили някакъв брой посещения в сайта на съответната община само на една (Каварна) се падат 62% от общия брой посещения и на още една (Русе) – 7% (60 000 посещения). От това може да се направи заключението, че 57 общини са посочили общо 244 603 посещения, т. е. средно на една от тях се падат 3291. На въпроса обаче не са отговорили 102-ма анкетирани, което е основание да се предположи, че съответните сайтове нямат предвидени възможности за регистриране на потребителския интерес и броя на посещенията. Към това може да се добави, че 103 (64%) общини не разполагат с данни за предпочитани от посетителите рубрики в техния сайт.

Интересни са и резултатите, получени като отговор на въпроса за най-често посещавани раздели в сайтовете на общините:

- Forum, Municipality, Contacts
- Административни услуги
- Административни услуги, Култура, Образование, Здравеопазване

⁷¹ За сравнение вж.: (1) *Инструкция № 1* за институционална идентичност на администрациите, 11.06.2009 г., МДААР; (2) *Инструкция № 2* за наименованията на домейните и поддомейните, използвани от администрациите, 21.07.2009, МДААР; (3) *Инструкция № 4* от 21.07.2009 г. за изискванията към дизайна на интернет страниците на администрациите (обн. ДВ, бр. 64, 2009 г.) и др., <http://www.identity.egov.bg/wps/portal!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3gLby9PS09LYwODUEdza09vQw_30BBzQwNLQ_3gpHT9gmXHRQC7ILe1/; 02.10.2010>.

- Административно обслужване, Наредби
- Администрация, Галерия
- Администрация, Общински съвет, Документи, наредби, Туризм
- Администрация, Център за услуги и информация, Туризм, Култура
- Актуални новини, Дневен ред на заседанията на Общинския съвет, Решения на Общинския съвет, Наредби на Общинския съвет
- Вестник Струмяни
- Документи, Новини
- Е-документ, Общинска администрация
- Е-Документи, Новини
- История и култура, Общински съвет, Туризм
- Какво ново, Търгове и конкурси
- Контакти, Конкурси, Обяви и съобщения, Документи и справки, Решения, наредби Обс-Варна
- Наредби и решения на ОбС, Обяви
- Наредби на Общинския съвет, Обществени поръчки и конкурси, Публични регистри
- Начална страница, Администрация, Общински съвет, Връзки
- Новини, Европейски програми, Търгове
- Новини, За общината, Общински съвет, Административни услуги
- Новини, Контакти, Обща информация, Забележителности
- Новини, Наредби, Решения, Услуги
- Новини, Общински имоти, Местни данъци и такси
- Новини, Обявления, Полезни връзки
- Новини, Фотогалерия, Населени места и туризм
- Нормативи
- Обществен посредник (33,3%), Общинска администрация (3,3%), Административни услуги (22%), Районни администрации (2,1%)
- Общинска администрация, Общински съвет, Конкурси, търгове, обяви
- Общински съвет, Общинска администрация, Новини
- Общински наредби, Новини, Фото галерия
- Общински съвет
- Общински съвет, обяви и търгове
- Общински съвет, Е-Услуги, Нормативна уредба
- Общински съвет, Конкурси, Административни услуги
- Обяви
- Обяви, търгове и конкурси; Пресцентър; Административни услуги; Актуално
- Пресцентър, Новини, Процедури, Общински съвет
- Пресцентър, Туризм, Икономическо развитие, Общински съвет
- Решения на ОбС, Наредби, Туризм
- Ръководство, Търгове, конкурси, Автобусни линии, Туризм
- Справочник, Информация за града, Стратегически приоритети, Европейска политика, Административни услуги
- Форум, Новини, Събития

Освен това проучването установи, че делът на общините с осигурен *онлайн достъп до архиви* е едва 12%. От общо анкетирани 161 общини 141 (87,6%) са отговорили, че в тяхната община няма осигурен онлайн достъп до архивите. Само в 1,9% от случаите е отбелязано, че е осигурен онлайн достъп до архиви относно технически преписки, 1,2% – до устройствени планове, 0,6% – до документи за собственост, но близо 9% твърдят, че има осигурен онлайн достъп до друга документация.

Направените от нас тестове в сайтовете на изследваните общини, проследяването на пътищата за достъп и анализа на структурата на уебсайтовете показва,

че в голяма част от тях *липса адекватно на нуждите на гражданите съдържание, както и подходяща навигация*. Преобладават сайтове с предимно „хвалебствено“ съдържание, но не и с полезна и актуална за населението информация. Рядко се срещат сайтове с реално функциониращи онлайн услуги в контекста на европейската визия. Друг регистриран недостатък е свързан с това, че *дизайнът на общинските сайтове (информационен и графичен) е разнотипен*. Това значително затруднява гражданите и фирмите при използването на тези сайтове, особено като се отчита коментираният по-горе проблем с вътрешната миграция и това, че не малко физически и юридически лица се нуждаят от услугите на повече от една общини.

Като цяло може да се направи заключението, че преобладаващо общините в България вече разполагат с някакъв сайт, но не всички възприемат уебпространството като динамична медия и средство за връзка с обществеността в условия на двупосочна комуникация. Ето защо изследователският екип *препоръчва* да се проведе специално изследване на функционалните възможности на общинските уебсайтове, както и анализ на информационното им съдържание, включително онлайн услугите, в контекста на настоящото проучване и перспективата общините да се превърнат в ключови актьори на информационното общество в България.

Наличие на електронен подпис на общината

91% от изследваните общини разполагат с електронен подпис, което е добра предпоставка за тяхното активно участие в информационното общество. Остава открит въпросът за използването му (количествено и качествено).

Охрана и сигурност

Охрана на сградите и помещенията

64,6% от изследваните общински центрове имат *СОТ*. С такава система разполагат 14,3% от кметствата и 1,2% от съставните кметства. Само едно от съставните кметства отчита наличието на *СОТ*.

С *пожарноизвестяваща система* разполагат 33,5% от общинските центрове, 9,9% от кметствата и 1,9% от съставните кметства.

Със *системи за видеонаблюдение* са оборудвани 34,2% общинските центрове, 3,7% от кметствата и 1,9% от съставните кметства.

С *друга охрана* (например наети охранители) разполагат 60,9% от общинските центрове, 6,2% от кметствата и 1,9% от съставните кметства.

За отбелязване е *изключително ниският дял на съставните кметства, разполагащи с някаква охрана*.

Средства за защита на информацията

На въпроса относно използваните средства за защита на информацията в електронна форма, 17,4% от анкетираните са посочили, че не разполагат с данни. Според отговорилите на въпроса като най-разпространеното средство за защита се очертава използването на софтуер: за защита на сървъра(ите) в общината – 68,3%, за компютризираните работни места на служителите – 64%, както и за компютризираните работни места за обществен достъп (макар изследването да регистрира малък брой такива компютри – 7,5%). По-ниски са дяловете на общини, прилагачи хардуерни средства: за защита на сървъра(ите) – 25%, за компютризираните работни места на служителите – 9. В отговорите „други“ някои анкетираните са посочили:

- Определени пароли за достъп.
- Пароли за достъп до всички приложения.
- ПП Панда.
- Работят по лиценза ISO 27000.
- Рутер.

Приходи и разходи за осигуряване, поддържане и прилагане на ИКТ в общините

Средният бюджет на изследваните общини е 15 427 359 лв., като приходите на една община са средно 15 254 021 лв., а разходите – средно 14 681 826 лв. Разбира се между общините има големи различия в зависимост от техния размер, дали са общински център, кметство или съставно кметство. Получените данни обаче са по-представителни за общинските центрове, тъй като голям дял от анкетираните не са посочили суми за кметствата и съставните кметства.

И все пак, сред разходите за информация и комуникация на *общинските центрове* най-висок дял имат *разходите за достъп до интернет* – средно 95 770 лв. на общински център (0,65% от всички разходи средно на 1 община), следвани от разходи за охрана и сигурност (средно 56 790 лв.), стационарни телефони (средно 34 493 лв.), мобилни телефони (средно 23 039 лв.). Значително по-ниски са средните стойности на разходите за *обучение на персонала по ИКТ* (5975 лв.), както и за *защита на информацията* в електронна форма – средно 1567 лв. *Кметствата* имат най-високи разходи за стационарни телефони (средно 15 124 лв.), следвани от разходите за охрана и сигурност (средно 9031 лв.), мобилни телефони (средно 5540 лв.), интернет достъп (средно 2352 лв.), обучение на персонала по ИКТ (средно 755 лв.) и защита на информацията в електронна форма (средно 234 лв.). Разходите на *съставните кметства* са по-значими единствено при мобилните (средно 9767 лв.) и стационарните телефони (средно 3993 лв.). За отбелязване е, че разходите за мобилни и стационарни телефони при съставните кметства са 39 пъти по-високи от разходите им за достъп до интернет, а при кметствата това съотношение е 13. Обратно, при общинските центрове разходите за стационарни и мобилни телефони са 0,65 от разходите за достъп до интернет (табл. 21).

Данните са косвено свидетелство за дълбочината на проникване на интернет в различните типове общини, кметствата и съставните кметства. Освен това, те очертават наличие на потенциал за съкращаване на разходите за телефони (стационарни и мобилни) чрез по-активно използване на подобни услуги по интернет, които са много по-евтини.

Таблица 21. Приходи и разходи за ИКТ на общините

	Брой отговорили	Обща сума	Минимална сума	Максимална сума	Средно на една община
Общ бюджет на общината (лв.)	152	2344958617	952227	231465732	15427359
Общо приходи на общината (лв.)	150	2288103120	435880	240165033	15254021
Общо разходи на общината (лв.)	148	2172910202	329590	200483857	14681826
Разходи: интернет достъп – общински център	122	11683985	0	11241433	95770
Разходи: охрана и сигурност – общински център	119	6758011	0	919356	56790
Разходи: стационарни телефони – общински център	133	4587623	1800	252409	34493
Разходи: мобилни телефони – общински център	132	3041221	2400	212988	23040
Разходи: обучение на персонала за работа с ИКТ – общински център	83	495923	0	155822	5975
Разходи: защита на информацията в електронна форма – общински център	44	68957	0	19250	1567
Разходи: стационарни телефони – кметства	96	1451951	0	182800	15124
Разходи: охрана и сигурност – кметства	39	352224	0	88000	9031
Разходи: мобилни телефони – кметства	72	398926	0	20174	5541
Разходи: интернет достъп – кметства	59	138794	0	37200	2352
Разходи: обучение на персонала за работа с ИКТ – кметства	32	24151	8550	24151	755
Разходи: защита на информацията в електронна форма – кметства	31	7251	0	5835	234
Разходи: мобилни телефони – съставни кметства	11	107435	0	83304	9767
Разходи: стационарни телефони – съставни кметства	16	63885	0	18000	3993
Разходи: обучение на персонала за работа с ИКТ – съставни кметства	7	2685	0	1425	384
Разходи: интернет достъп – съставни кметства	12	4427	0	1224	369
Разходи: охрана и сигурност – съставни кметства	8	1900	0	1900	238
Разходи: интернет достъп – съставни кметства	12	4427	0	1224	369
Разходи: защита на информацията в електронна форма – съставни кметства	9	0	0	0	0

ИКТ-състояние на изследваните общини според категорията

Данни на Националния статистически институт за 2009 година

В публикацията „Местни органи на управление в Република България 2009“⁷² на НСИ е отбелязано, че в 263-те общински администрации наличните компютри са 21 946 (*средно на една община 83 компютъра*), като от тях в експлоатация са 21 370 (97,4%), а с достъп до интернет са 17 259 бр. (80,8%). Устройствата са разпределени по райони както следва: Северозападен – 3003 (14%), Северен централен – 2771 (13%), Североизточен – 3295 (15%), Югоизточен – 3409 (16%), Югозападен – 4854 (22%), Южен централен – 4614 (21%). Най-голям е броят на компютрите в експлоатация в областите: София (столица) – 2077, Пловдив – 1 689, Бургас – 1510, където и степента на софтуерната им осигуреност е най-висока. Направеното заключение е, че компютърната осигуреност в общините значително се подобрява и използването на компютрите в работата на общините за предоставяне и извършване на информационни услуги значително се е увеличило. От публикуваното не става ясно обаче колко от техниката е сравнително нова (закупена например след 2006 г.) (Приложение 2, табл. 36).

Всъщност разпределението на наличното техническо оборудване по райони и области е неравномерно. Макар делът на компютрите в експлоатация да е приблизително един и същ – между 97–99%, по-голяма концентрация се наблюдава в Югозападен и в Южен централен район.

В публикацията на НСИ е посочено още, че през 2009 г. от общо 21 946 компютъра в 263 общини 17 259 са свързани с интернет, т. е. 79% от всички компютри. В същото време районите, в които има повече компютри, отбелязват по-ниски дялове за свързаност с интернет. Например в Южен централен район са разположени 21% от всички компютри, но от тях едва 75% са с връзка към интернет; в Югоизточен район са инсталирани 22% от всички компютри, но свързаност с интернет имат само 72%; за останалите райони (разполагащи с 14–16% от всички компютри) този дял е между 80–83%.

Използването на интернет от общините е както следва: за получаване на информация; за получаване на данъчни (статистически) формуляри; за изпращане на попълнени формуляри; за извършване на административни процедури; за изпращане на оферти по имейл. Макар данните да не са обобщени за страната, от тях все пак е видно, че и по петте показателя по-високи стойности отчитат администрациите в Югозападен район (съответно 65, 45, 55, 22 и 44 общини), Южен централен район (съответно 52, 37, 44, 20 и 34 общини), Северозападен район (съответно 45, 38, 39, 23 и 37 общини) (Приложение 2, табл. 36). Освен това, от общо 265 общини (включително Столична), 263 имат официален уебсайт (99%).

⁷² Местни органи на управление в Република България 2009. НСИ, <<http://www.nsi.bg/otrasal.php?otr=61;26.08.2010>>.

Данни от проучването през 2008 година

Сред обхванатите от проучването общини 18 са първа категория, други 18 – втора, 50 – трета, 48 – четвърта, а 27 – пета. Тези общини обхващат 2024 кметства (от които 237 – съставни), 3020 населени места (от които 157 града и 2 860 села) (табл. 22).

Таблица 22. Разпределение на изследваните общини според категорията

Категория на общината	Брой общински центрове – общо	Брой кметства в общината – общо	От тях: брой съставни кметства
1,00	18	375	2
2,00	18	360	61
3,00	50	639	85
4,00	48	428	69
5,00	27	222	20
Общо	161	2024	237

В следващите табл. 23–26 са представени получените резултати за ИКТ-състоянието на тези общини, които могат да послужат за сравнителен анализ с данни за други страни членки на ЕС.

Таблица 23. Персонал на изследваните общини (общо и по категории)

	Категория на общината					Общо
	1	2	3	4	5	
Общ брой общини	18	18	50	48	27	161
Общ брой служители	5388	2487	4380	2738	1145	16 138
- в общинския център	4332	1836	3096	1894	817	11 975
- Обща (7765); Специализирана (4210)	80,4%	73,8%	70,7%	69,2%	71,4%	74,2%
- в кметствата	1057	651	1284	844	328	4163
- Обща (2699); Специализирана (1464)						
- в съставните кметства	3	40	134	85	10	271
- Обща (176); Специализирана (95)						
Служители в общата администрация	4076	1506	2389	1706	787	10 464
	75,6%	60,5%	54,5%	62,3%	68,7%	65%
Служители в специализираната администрация	1923	954	1532	858	407	5674
						35%
Служители – директен контакт с клиенти	1190	518	1142	825	454	4129
	22,1%	20,1%	26,1%	30,1%	39,6%	25,6%
- в общинския център	733	221	533	373	185	2045
- в кметствата	455	278	536	397	257	1923
- в съставните кметства	2	19	73	55	12	161
Напуснали след последните избори	1057	365	593	292	179	2486
	19,6%	14,5%	13,5%	10,7%	15,6%	15,4%
Наети след последните избори	1025	426	586	293	174	2504
ВО* – обща администрация – общо	2672	794	1108	761	313	5648
	65,6%	52,7%	46,4%	44,6%	39,8%	54%
ВО – обща администрация – техническо	517	104	158	93	24	896
ВО – обща администрация – икономическо	1050	366	548	335	136	2435
ВО – обща администрация – юридическо	176	62	73	46	11	368
ВО – обща администрация – ПА	253	49	69	47	20	438
ВО – обща администрация – друго	676	213	260	240	122	1511
СР.О* – обща администрация	1404	712	1281	945	474	4816
ВО – специализирана администрация – общо	1342	591	772	452	180	3337
	69,8%	61,9%	50,4%	52,7%	44,2%	59%
ВО – специализирана администрация – техническо	497	161	275	118	45	1096
ВО – специализирана администрация – икономическо	329	218	186	92	53	878
ВО – специализирана администрация – юридическо	37	14	27	12	6	96
ВО – специализирана администрация – ПА	44	24	25	17	6	116
ВО – специализирана администрация – друго	435	174	259	213	70	151
СР.О – специализирана администрация	581	363	760	406	227	2337

* ВО – висше образование; СР.О – средно образование.

Таблица 24. Умения за работа с компютър на персонала в общините според категорията

	Категория на общината					Общо
	1	2	3	4	5	
Общ брой общини	18	18	50	48	27	161
Общ брой служители	5388	2487	4380	2738	1145	16 138
- в общинския център	4332 80,4%	1836 73,8%	3 096 70,7%	1894 69,2%	817 71,4%	11 975 74,2%
- в кметствата	1054	611	1150	759	318	3 892
- в съставните кметства	3	40	134	85	10	271
Служители в общата администрация	4076 75,6%	1506 60,5%	2389 54,5%	1706 62,3%	787 68,7%	10 464 65%
Служители в специализираната администрация	1923	954	1532	858	407	5674 35%
Служители – директен контакт с клиенти	1190 22,1%	518 20,1%	1142 26,1%	825 30,1%	454 39,6%	4129 25,6%
- в общинския център	733	221	533	373	185	2045
- в кметствата	455	278	536	397	257	1923
- в съставните кметства	2	19	73	55	12	161
Общо служители с компютърна грамотност	3818 70,9%	1755 70,6%	2738 62,5%	1884 68,8%	726 63,4%	10 921 67,7%
- в общинския център	3156	1498	2217	1473	560	8 904 74,4%
- в кметствата	637	245	476	368	159,5	1885,5 48,4%
- в съставните кметства	25	12	45	43	6,5	131,5 48,5%
Служители с компютърна грамотност – директен контакт с клиенти	979 82,3%	450 86,9%	879 77%	599 72,6%	344 75,8%	3 251 78,7%
- в общинския център	707	246	519	329	188	1989
- в кметствата	272	204	360	270	156	1262
- в съставните кметства	14	4	21	26	61	72
Служители с ИТ-подготовка – общо	126 2,3%	172 6,9%	229 5,2%	273 10%	61 5,3%	861 5,3%
- в общинския център	113	153	224	221	58	769
- в кметствата	13	19	5	36	3	76
- в съставните кметства	0	0	0	16	0	16
Служители с ИТ-сертификат – общо	831,5 15,4%	350 14,1%	426 9,7%	440,5 16,1%	122 10,6%	2 170 13,4%
- в общинския център	637,5	336	416	351,5	119	860
- в кметствата	194	14	10	78	3	299
- в съставните кметства	0	0	0	11	0	11

Таблица 25. Технологични условия и онлайн услуги в общините по категория

	Категория на общината					Общо
	1	2	3	4	5	
Осигуреност с компютърна техника						
Общ брой компютри	4460	2181	3343	2255	927	13166
Общ брой компютри в администрацията на общинските центрове	3939	1884	2761	1857	741	11182
Общ брой компютри в администрацията на кметствата	521	297	582	398	186	1984
От тях: общ брой компютри в администрацията на съставните кметства	2	5	23	42	2	74
Брой нови компютри в общинските центрове	1647	562	1078	736	311	4334
Брой нови компютри в кметствата	93	84	216	205	81	679
От тях: брой нови компютри в съставните кметства	0	0	1	1	5	7
Брой КРМ в общата администрация на общинските центрове	2166	1309	1594	1150	463	6682
Брой КРМ в общата администрация на кметствата	340	250	466	291	126	1473
Брой КРМ в общата администрация на съставните кметства	2	5	8	18	2	35
Брой КРМ в специализираната администрация на общинските центрове	1475	604	1073	595	207	3954
Брой КРМ в специализираната администрация на кметствата	20	31	116	35	16	218
Брой КРМ в специализираната администрация на съставните кметства	0	0	1	17	0	18
Брой КРМ за извършващите услуги в общинските центрове	604	355	504	355	127	1945
Брой КРМ за извършващите услуги в кметствата	327	119	320	190	89	1045
Брой КРМ за извършващите услуги в съставните кметства	2	0	6	19	2	29
Брой компютри за обществен достъп в общинските центрове	13	13	1	8	38	73
Брой компютри за обществен достъп в кметствата	0	0	10	0	27	37
От тях: брой компютри за обществен достъп в съставните кметства	0	0	0	0	0	0
Брой общини с приеман „Център за информация и административно обслужване“ („обслужване на едно гише“)	18	17	43	39	17	134

(таблица 25 – продължение)

Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване	185	133	217	129	74	738
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване за обществен достъп	6	2	1	1	4	14
Софтуерна осигуреност						
Преобладаваща ОС Windows	18	18	50	48	26	160
Брой КРМ в общинската администрация със специализиран софтуер	2179	1092	1674	865	248	6058
Общини с функционираща ГИС	5	3	4	2	0	14
Мрежова свързаност						
Брой компютри в администрацията на общинските центрове с осигурен достъп до интернет	3174	1527	2143	1545	605	8994
Брой компютри в администрацията на кметствата с осигурен достъп до интернет	275	119	247	144	90	875
От тях: брой компютри в администрацията на съставните кметства с осигурен достъп до интернет	2	0	1	5	1	9
Общини с високоскоростна връзка с интернет	16	12	34	26	16	104
Общински центрове с LAN	17	17	45	43	23	145
Кметства с LAN	2	3	7	6	2	20
От тях: съставни кметства с LAN	0	1	1	0	1	3
Общини с екстранет	5	4	1	0	2	12
Онлайн услуги						
Общини със собствен уебсайт на български език	18	17	48	41	20	144
Общини със собствен уебсайт на чужд език	10	4	11	14	5	44
Общински центрове със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	4	2	9	13	4	32
Кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	1	1	4	1	2	9
От тях: съставни кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	0	1	1	0	2	4
Общински центрове, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	18	18	46	43	19	144
Кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	2	2	12	6	2	24
От тях: съставни кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	0	1	0	0	1	2
Общини с осигурен онлайн достъп до архиви на общината	3	3	6	4	3	19
Кметове със служебни имейл адреси	17	15	36	33	17	118
От тях: с персонални служебни имейл адреси	15	13	18	18	5	69
Брой служители в общата администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	1482	493	425	298	98	2796
Брой служители в общата администрация на кметствата със служебни имейл адреси	241	70	41	56	12	420
От тях: брой служители в общата администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	2	0	0	2	0	4
Брой служители в специализираната администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	552	431	258	174	61	1476
Брой служители в специализираната администрация на кметствата със служебни имейл адреси	0	50	13	2	2	67
От тях: брой служители в специализираната администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	0	0	0	0	0	0
Общини с електронен подпис						
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с образователни и културни институции	14	15	41	41	25	136
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с неправителствени организации	13	14	31	34	19	111
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с бизнес организации	12	13	33	26	16	100
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с финансови организации	14	15	38	42	23	132
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с ресорното министерство	15	13	42	41	24	135
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с други министерства и ведомства	15	15	44	40	23	137
Общ брой достъпни онлайн услуги за физически лица	163	11	67	14	0	255
Общ брой достъпни онлайн услуги за юридически лица	164	1	54	11	0	230
Брой общини с достъпни онлайн услуги по тематични направления:						
- технически	6	4	5	3	1	19
- гражданско състояние	4	4	5	3	2	18
- социални дейности	1	1	0	2	0	4
- образование	1	1	0	0	0	2
- култура	1	1	0	1	0	3

(таблица 25 – продължение)

- здравеопазване	0	0	0	0	0	0
- финансови	0	0	0	2	0	2
- данъци и такси	3	0	3	2	1	9
- друго	7	0	2	0	0	9
Охрана и сигурност						
Общински центрове със СОТ	16	16	36	29	7	104
Кметства със СОТ	4	2	9	6	2	23
От тях: съставни кметства със СОТ	0	1	1	0	0	2
Общински центрове с пожарна система	11	5	16	15	7	54
Кметства с пожарна система	2	2	5	5	2	16
От тях: съставни кметства с пожарна система	0	1	1	0	1	3
Общински центрове с видео наблюдение	13	8	17	12	5	55
Кметства с видео наблюдение	2	1	1	2	0	6
От тях: съставни кметства с видео наблюдение	0	1	0	1	1	3
Общински центрове с друга охрана	16	11	30	28	13	98
Кметства с друга охрана	4	3	2	1	0	10
От тях: съставни кметства с друга охрана	1	1	0	1	0	3
Общини с някакви (софтуерни и/или хардуерни) средства за защита на информацията	17	14	42	43	17	133

Таблица 26. Онлайн услуги, предлагани от изследваните общини

	Категория на общината					Общо
	1	2	3	4	5	
Брой изследвани общини	18	18	50	48	27	161
Общини със собствен уебсайт на български език	100%	94%	96%	85%	74%	144 (89%)
Общини със собствен уебсайт на чужд език	55%	22%	22%	29%	18%	44 (27,3%)
Общински центрове със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	22%	11%	18%	27%	15%	32 (19,9%)
Кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	0,3%	0,3%	0,6%	0,2%	0,9%	9 (0,4%)
От тях: съставни кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	-	-	-	-	-	4 (1,7%)
Общински центрове, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	94%	100%	92%	90%	70%	144 (89%)
Кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	0,5%	0,6%	2%	1,4%	0,9%	24 (1,2%)
От тях: съставни кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	-	-	-	-	-	2 (0,8%)
Общини с осигурен онлайн достъп до архиви на общината	16%	17%	12%	8%	11%	19 (11,8%)
Кметове със служебни имейл адреси	94%	83%	72%	69%	63%	118 (73,3%)
От тях: с персонални служебни имейл адреси	83%	72%	36%	38%	18%	69 (42,8%)
Брой служители в общата администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	36%	33%	18%	18%	12%	2796/7765 (36%)
Брой служители в общата администрация на кметствата със служебни имейл адреси	-	-	-	-	-	420 (15,6%)
От тях: брой служители в общата администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	-	-	-	-	-	4 (2,3%)
Брой служители в специализираната администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	29%	45%	17%	20%	15%	1476 (35%)
Брой служители в специализираната администрация на кметствата със служебни имейл адреси	-	-	-	-	-	67 (4,6%)
От тях: брой служители в специализираната администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	-	-	-	-	-	0 (0,0%)
Общини с електронен подпис	83%	100%	96%	85%	89%	146 (90,1%)
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с образователни и културни институции	78%	83%	82%	85%	93%	136 (84,5%)
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с неправителствени организации	72%	78%	62%	71%	70%	111 (68,9%)
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с бизнес организации	67%	72%	66%	54%	59%	100 (62,1%)

(таблица 26 – продължение)

Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с финансови организации	78%	83%	76%	88%	85%	132 (82%)
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с ресорното министерство	83%	72%	84%	85%	89%	135 (83,9%)
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с други министерства и ведомства	83%	83%	88%	83%	85%	137 (85,1%)
Общ брой достъпни онлайн услуги за физически лица	-	-	-	-	-	255/от 19 общини
Общ брой достъпни онлайн услуги за юридически лица	-	-	-	-	-	230/от 17 общини
Брой общини с достъпни онлайн услуги по тематични направления:						
- технически	33%	22%	10%	6%	3,7%	19 (11,8%)
- гражданско състояние	22%	22%	10%	6%	7%	18 (11,2%)
- социални дейности	6%	6%	0%	4%	0%	4 (2,5%)
- образование	6%	6%	0%	0%	0%	2 (1,2%)
- култура	6%	6%	0%	2%	0%	3 (1,9%)
- здравеопазване	0%	0%	0%	0%	0%	0 (0,0%)
- финансови	0%	0%	0%	4%	0%	2 (1,2%)
- данъци и такси	17%	0%	6%	4%	3,7%	9 (5,6%)
- друго	39%	0%	4%	0%	0%	9 (5,6%)

Обобщени данни за ИКТ-състоянието на изследваните общини

Представените по-долу обобщени резултати се основават на данните от проучването през 2008 г., проведено от авторите на настоящото издание. Следва да се подчертае, че други данни по съответните показатели все още не са налични, защото не са събрани, включително от НСИ.

И така, какво е информационното и комуникационното състояние на общините към декември 2008 г.?

- Проучването констатира, че делът на служителите с **компютърна грамотност** в *общинските центрове* е 74%, докато този дял намалява почти наполовина за служителите в *кметствата* и *съставните кметства* (по 48%). Почти всички служители, *обслужващи непосредствено потребителите в общинските центрове* са компютърно грамотни (97%), докато този дял е по-малък за кметствата (66%) и за съставните кметства (44%).

- В сравнение с регистрираните дялове за придобита базова компютърна грамотност, делът на общинските служители със **специална ИТ-подготовка** е доста по-нисък (5% от всички): в общинските центрове той е 6%, в кметствата – 2%, а в съставните кметства – също 6%.

В същото време, колкото и да е странно, близо 3 пъти по-висок е делът на служителите с **ИТ-сертификат** (14% от всички): като такива се определят 16% в общинските центрове, 8% в кметствата и 4% в съставните кметства. Очевидно е, че тези данни сочат *определено объркване сред анкетиранияте*, защото според получените отговори служителите с ИТ-сертификат са повече от тези със специална ИТ-подготовка. Причината за това разминаване се дължи най-вероятно на факта, че под „ИТ-сертификат“ повечето анкетирани са разбрали получаваното удостоверение за преминат курс по компютърна грамотност.

- **Най-често предлаганите административни услуги** за физически и юридически лица от общините се отнасят до Гражданското състояние (98,4% от общините), Технически (96%) и Данъци и такси (91%). Със значително по-ниски дялове са Финансовите услуги (24%) и услугите, свързани със Социалните дейности (23,5%), Образование (11%), Здравеопазване (8%), Култура (7,4%) и Други (6,8%; услуги, свързани с управлението на общинската собственост, наеми, маркиране на дървета, земеделски земи и земи в регулация, транспорт, търговия, туризъм, екология и др.).

Над 81% от изследваните общини не предлагат достъпни **онлайн услуги**, а други 6% не разполагат с данни относно предлагането на такива от тяхната община. Едва **около 12% от изследваните общини са заявили, че предлагат онлайн услуги**: 12% осигуряват онлайн технически услуги, 11% – услуги за гражданското състояние, 6% – услуги относно данъците и таксите и „други“, малко над 2% – услуги, свързани със социални дейности и услуги, свързани с културата, само 1% – услуги относно образованието и финансови услуги, като нито една община не предлага онлайн услуги, отнасящи се до здравеопазването.

- Само 2–3 общини са реализирали изцяло онлайн следните 2 услуги: Смяна на адрес на лице в страната (адресна регистрация) (1,9%); Свидетелства (за раждане, брак; искане и доставка) (1,2%). Още 6 услуги се предлагат изцяло онлайн само от по една община.

- В 42% от изследваните общински центрове **заплащането на таксите за различните административни услуги** се извършва на гише-каса, в 2% – по банков път и в 53% – на гише и по банков път. Само *една община* (0,6%) е посочила, че предлага и онлайн заплащане на таксите. Делът на плащания на гише-каса в кметствата е доста по-висок (72%), но в 11% е осигурена възможност за плащане на такси и на гише, и по банков път. За 17% от кметствата обаче не са получени отговори.

- Получените резултати сочат, че изследваните общини (включително кметствата и съставните кметства) разполагат средно с **82 компютъра**, но те са значително по-малко в кметствата и най-малко в съставните кметства. Освен това, новите компютри (закупени през или след 2006 г.) са едва 38% от всички, като една община разполага *средно с 31 нови компютъра*. Отново общинските центрове разполагат с повече нови компютри (86% от новите) за разлика от кметствата (13,5%) и съставните кметства (0,1%). Нещо повече, регистрираните налични периферни устройства (принтери, скенери, многофункционални и пр.) преобладаващо също са в общинските центрове. Сравнително рядко кметствата разполагат с периферни устройства или с някаква копирна машина. В тази посока са и резултатите относно наличието в общините на **компютри за обществен достъп**:

– според получените отговори от 22 общини общо 110 компютъра са предназначени за обществено ползване, като от тях 73 са в 17 общински центъра, а 37 са в 5 кметства;

– от общо 161 общини в 134 са изградени Центрове за информация и административно обслужване, като в тях са инсталирани 738 компютъра (5,6% от всички компютри). В същото време едва в 6% от Центровете има компютри за

обществен достъп, като общият брой на тези компютри е 14 (0,1% от всички компютри; 1,9% от наличните в Центровете компютри).

Компютризираните работни места са 94% от общия брой компютри, като *средно една община разполага с 76 КРМ*. Но в общата общинска администрация те имат почти 2 пъти по-висок дял в сравнение с КРМ в специализираната общинска администрация. *Средно една община разполага с 19 КРМ* за служителите, ангажирани с непосредствени административни услуги.

Като цяло *КРМ на 100 служители в общините са 76, като от тях 31 КРМ са с нови компютри*. С инсталиран специален софтуер са 49% от всички КРМ (средно 38 КРМ на една община) и само 9% от изследваните общини имат функциониращи ГИС.

Заслужава да се подчертае още, че относно осигуреността с компютри и компютризирани работни места общините от трета категория имат по-добри показатели от втора, четвърта и пета категория.

- Компютрите в общините, свързани с **интернет** са 3/4 (75%) от всички компютри. Над 2/3 (65%) от изследваните общини имат и високоскоростен интернет. Така на *100 общински служители се падат средно 61 компютри, свързани с мрежата*. Освен това 90% от общинските центрове имат изградена **локална мрежа (LAN)**, но едва 1% от кметствата (20 от общо 2024) имат такава. Сред разполагащите с изградена LAN водещи позиции имат общините от трета категория. Нисък е дялът на общините с екстранет – едва 7,5%.

- 89% от общините с LAN са заявили, че използват мрежата за обмен на информация и комуникация между структурните звена. Около 84% от анкетираните са заявили, че общините **използват интернет за електронен обмен на данни и информация** съответно с образователни и културни институции, както и с ресорното и други министерства. Освен това 82% обменят данни и информация с финансови организации, 69% – с неправителствени организации, 62% – с бизнес организации и близо 4% – с други организации. На въпроса обаче дали **общинската администрация използва интернет за връзка с кметствата**, 62% са отговорили отрицателно, а други 1,9% са отбелязали, че не разполагат с такива данни.

- 89% от общините имат **собствен уебсайт**, но едва 20% от тях са с възможности за вътрешна комуникация и обмен на информация между структурните звена. Освен това, само 27% от тях поддържат сайт и на чужд език.

Сайтовете на повечето общини не са с подходяща функционална структура и съдържание от гледна точка на потребителите. В подкрепа на тази констатация е фактът, че 64% от общините не разполагат с данни за предпочитани от посетителите рубрики в техния сайт. В крайна сметка броят на посещенията средно на един общински сайт е 4291, но се отнася до 57 общини (включително в областните градове).

Освен това проучването установи, че дялът на общините с осигурен **онлайн достъп до архиви** е едва 12%. Само в 1,9% от случаите е отбелязано, че е осигурен онлайн достъп до архиви относно технически преписки, 1,2% – до устройств-

вени планове, 0,6% – до документи за собственост, като близо 9% твърдят, че има осигурен онлайн достъп и до друга документация.

От направения анализ на тестваните уебсайтове на общините стана видно, че в голяма част от тях *липса адекватно на нуждите на гражданите съдържание, както и подходяща навигация*. Рядко се срещат сайтове с реално функциониращи онлайн услуги в контекста на европейската визия. *Дизайнът на общинските сайтове (информационен и графичен) е разнотипен*. Това значително затруднява гражданите и фирмите при използването на тези сайтове, особено като се отчита динамиката на вътрешната миграция и това, че не малко физически и юридически лица се нуждаят от услугите на повече от една общини.

Към горните данни следва да се добави, че делът на общинските служители със служебен имейл е сравнително нисък (29%), като той е малко по-висок сред служителите в общата администрация (31%) в сравнение със служителите в специализираните администрации (27%). Средно на една община 30 служители са със служебен имейл, 20 от които са общата администрация и 10 – в специализираната. За сравнение 73% от общините са отбелязали служебен имейл адрес за кмета, но едва в 43% от случаите той е персонален, а не на общината. Друг особен момент е това, че имейлите преобладаващо са в *abv.bg, mail.bg, orbitel.bg, b-trust.org*, което влияе върху възможността адресите да бъдат лесно разпознаваеми от потребителите на административни услуги.

- На въпроса относно използвани средства за **защита на информацията в електронна форма**, над 17% от анкетираните са посочили, че не разполагат с данни. По-разпространени са софтуерните средства за защита: на сървър(ите) в общината – 68%, на КРМ за служителите – 64%, както и на КРМ за обществен достъп (макар изследването да регистрира малък брой такива компютри – 7,5%).

И все пак, сред разходите за информация и комуникация на **общинските центрове** най-висок дял **имат разходите за достъп до интернет** (0,65% от всички разходи за информация и комуникация средно на 1 община), следвани от разходи за охрана и сигурност, стационарни телефони, мобилни телефони. Значително пониски са средните стойности на разходите за **обучение на персонала по ИКТ**, както и за **защита на информацията** в електронна форма (средно 1567 лв.).

Кметствата имат най-високи разходи за стационарни телефони, следвани от разходите за охрана и сигурност, мобилни телефони, интернет достъп, обучение на персонала по ИКТ и защита на информацията в електронна форма (средно 234 лв.). Разходите на **съставните кметства** са по-значими единствено при мобилните и стационарните телефони. Като се вземе предвид регистрираното ниво на осигуреност с компютри и свързаност с интернет едва ли е учудващо, че разходите за *мобилни и стационарни телефони* при съставните кметства са 39 пъти по-високи от разходите им за достъп до интернет, а при кметствата това съотношение е 13; за сравнение при общинските центрове разходите за стационарни и мобилни телефони са 0,65 от разходите за интернет.

Обобщени данни за **ИКТ-състоянието и развитоста на е-услугите** на изследваните 161 общини и 2024 кметства (от които 237 съставни кметства) са описани в Приложение 1, табл. 27–35 (общо и по категория на общините).

За настъпили промени през следващата 2009 г. по някои от показателите са представени налични данни от НСИ в Приложение 2, табл. 36.

ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ

(1) Въведената през 2004 г. категоризация на общините е комплексен индикатор за тяхното състояние и потенциал за развитие. Тя замени действащата преди това от функционален тип. Както е известно, категорията се определя въз основа на създадена за целта методика и официално е възприета чрез разпоредба на Министерството на регионалното развитие и благоустройството (Заповед № 02-14-256/31.05.2004; ДВ бр. 52 от 2004 г.). И все пак, в края на 2008 г. **по-малко от 2/3 (61%)** от анкетираните са **посочили категорията** на общината, докато останалите не са в състояние да отговорят на този въпрос.

Полученият резултат дава основание да се предположи, че съществува известен *проблем с познаването от общинската администрация на нормативните разпоредби*. Причините вероятно са няколко, но очевидно имат връзка и с „текучеството“ на служители в администрацията. Както вече беше подчертано, обновяването на персонала на изследваните общини след последните местни избори е средно 15–16%, но не е с еднакъв обхват. В същото време от служителите в общинската администрация се изисква не само висок професионализъм и познаване на местните проблеми, но също така познаване на нормативната уредба. Високият дял на обновяване на персонала обаче се отразява на качеството на работата в администрацията.

(2) ИКТ-квалификацията на общинската администрация влияе пряко върху възможността за пълноценно интегриране на общините в ИО. Не може да се очаква развитие на ИКТ-практиките без подготвен за прилагането им персонал. Особено тревожно е положението в кметствата и съставните кметства, където близо половината от техните служители, а така също и служителите от техните информационни центрове се нуждаят от обучение за компютърна грамотност.

Регистрираният от проучването през 2008 г. проблем относно неразбирането на „ИТ-подготовка“ и „ИТ-сертификат“ в смисъла на е-правителството подсказва и *съпътстващ проблем*: наред с много *ниските стойности* на получените все пак някакъв сертификат (най-вече за компютърна грамотност), съществува *непознаване на изискванията* за ниво на знания и умения в сферите на ИКТ. Това е сериозно препятствие пред реализирането на европейската концепция за развитие на ИО, за функциониращо е-правителство и е-община.

Преодоляването на изброените по-горе проблеми може да се постигне чрез планирани действия в две посоки:

- определяне на организационни, финансови и времеви ресурси за подготовка на общинската администрация в технологиите на ИО;
- сертифициране на критичен брой ИТ-специалисти с възможност за управление на информационните потоци.

В обратния случай моделът Е-община няма как да функционира ефективно, да бъде действаща структура на е-правителството и да бъде в услуга на гражданите и фирмите.

(3) Все още **най-често предлаганите административни услуги** се прилагат традиционно, чрез познато от десетилетия обслужване „на гише“ (макар в много случаи това да се случва в Център за „обслужване на едно гише“). Тези услуги са предназначени за физически и юридически лица и се отнасят предимно до *Гражданското състояние, Технически и Данъци и такси*. Значително по-малко са *Финансовите услуги* и тези, свързани със *Социалните дейности*, особено услуги за *Образование, Здравеопазване, Култура*. Над 4/5 (88%) от изследваните общини не предлагат **услуги онлайн**. Едва **около 1/10 (12%) от изследваните общини са заявили, че предлагат онлайн услуги**.

Ето защо има основание да се направи заключението, че макар общините вече да разполагат с компютри и да имат необходимата връзка за мрежова комуникация, все още **не са в състояние да предложат пълноценно онлайн взаимодействие** както с физическите, така и с юридическите лица – реалните потребители на административни услуги.

(4) **Заплащането на таксите за различните административни услуги** се извършва на гише-каса или на гише и по банков път (само *един общински център* е отбелязал, че предлага и онлайн заплащане на таксите). Това с особена сила важи за кметствата, в които делът на обслужване чрез гише-каса е близо 4/5. Ето защо може да се направи заключението, че използваните средства за заплащане с потребителите на административни услуги също са „традиционни“, а практиките на електронните технологии в тази сфера все още не се прилагат.

Разбира се, върху проблема оказват влияние както нагласите на потребителите (особено по-възрастните, живеещи в малките кметства), така и общото ниво на развитост на онлайн заплащанията в страната. Но е налице неподготвеност на общините да предложат подобни форми на заплащане, чрез което да участват по-активно в разпространението им сред гражданите и фирмите в България.

(5) В проучването беше предвидена възможност анкетираните сами да оценят *нивото на развитост на предлаганите от тяхната община услуги, сравнено с европейските изисквания*. Получените данни дават основание да се направи заключението, че независимо от сравнително подобрената ситуация с ИКТ-оборудването и интернет достъпа в общините, **предлагането на интерактивни онлайн услуги е много слабо застъпено в практиката**. Очевидно тези структури на властта все още **не са в състояние да отговорят на европейския модел** за ИКТ-развитие, както и да участват пълноценно в онлайн обмяна на данни и информация в ЕС.

(6) Данните относно наличните компютри и компютризирани работни места дават основание да се направи заключението, че на пръв поглед общините в нашата страна разполагат с достатъчно техника, но качественият анализ подсказва **недостиг на компютри в кметствата**, както и сравнително **остаряла техническа база**. Например компютризираните работни места на 100 служители в община са 76, но от тях 31 КРМ са с нови компютри; едва 1/2 от всички КРМ са с инсталиран специален софтуер (средно на община 38 КРМ) и само 9% от изследваните общи-

ни имат функциониращи ГИС; критично ниски са стойностите за налични *компютри за обществен достъп*.

Може да се направи изводът, че поради неравномерното разпределение на наличната в общините компютризирана техника, както и моралното ѝ остаряване, е налице **затруднен електронен или онлайн обмен** на данни, информация и документи. Очертава се **вертикална и хоризонтална неравнопоставеност на кметствата** спрямо общинските центрове. Освен това, върху прилагането на ИКТ-практиките влияе отрицателно и нивото на подготовка на *персонала в кметствата*. Неравномерно е развитието и между различните общински центрове.

(7) Делът на общините, свързани с **интернет** е сравнително висок, като 3/4 от всички компютри имат осигурен такъв достъп, но едва около 2/3 от тях имат високоскоростен интернет. Освен това 9/10 от общинските центрове имат изградена **локална мрежа (LAN)**, но едва 1% от кметствата имат такава. Нисък е делът на общините с екстранет (по-малко от 1/10).

Ето защо може да се каже, че на пръв поглед общините в нашата страна вече разполагат с връзка към Мрежата, но в същото време се очертават **технологични проблеми** относно възможността за онлайн обмен на информация **на три нива**: (а) между структурите на общините (общински център – кметства), (б) между различните общини, (в) между общините и кметствата в тях, от една страна, и потребителите на административни услуги, от друга.

(8) Почти 4/5 от общините с LAN са заявили, че използват мрежата за обмен на информация и комуникация между структурните си звена, че използват интернет за електронен обмен на данни и информация съответно с образователни и културни институции, както и с ресорното и други министерства, че обменят данни и информация с финансови организации; около 2/3 обменят информация с неправителствени организации и с бизнес организации. На въпроса обаче дали **общинската администрация използва интернет за връзка с кметствата** над 2/3 са отговорили отрицателно.

Получените данни подсказват, че общините използват интернет по-активно за *външна комуникация*, но не и за вътрешен обмен на данни и информация със собствените си структури. Това вероятно се дължи на **по-слабо развитото ИКТ-състояние на кметствата**, както и на липсата на разработени и утвърдени електронни форми за данни, правила за вътрешен електронен обмен и пр.

(9) На въпроса относно използвани средства за **защита на информацията в електронна форма**, близо 1/5 не разполагат с такива данни. По-разпространени са софтуерните средства за защита. Това поражда съмнения относно надеждната защита не само на локално достъпната информация, но и на информационните потоци при мрежови обмен.

(10) Сред разходите за информация и комуникация на *общинските центрове* най-висок дял имат разходите за достъп до интернет. *Кметствата* имат най-високи разходи за стационарни телефони. Разходите на *съставните кметства* са по-значими единствено при мобилните и стационарните телефони. Очевидно кметст-

вата (особено съставните) значително изостават в прилагането на интернет достъпните средства за комуникация. Показателно в това отношение е регистрираният от изследването факт, че разходите за мобилни и стационарни телефони при съставните кметства са 39 пъти по-високи от разходите им за достъп до интернет, а при кметствата това съотношение е 13.

Тези данни са свидетелство за дълбочината на проникване на интернет в различните типове общини. Освен това, те очертават наличие на потенциал за съкращаване на разходите за традиционна комуникация (телефони – стационарни и мобилни) чрез по-активно използване на подобни услуги чрез интернет.

(11) Къде се коренят част от проблемите относно слабо развитата вътрешна комуникация в общините? Резултатите сочат, че близо 9/10 от общините имат **собствен уебсайт**, но едва около 1/5 от тях са с възможности за вътрешна и международна двупосочна комуникация, а около 1/10 – с осигурен онлайн достъп до архиви.

Сайтовете на повечето общини *не са с подходяща функционална структура и информационно съдържание* от гледна точка на потребителите: дизайнът им (информационен и графичен) е разнотипен; навигацията им – затруднена; единични са случаите на функциониращи онлайн услуги в контекста на европейската визия. Това затруднява гражданите и фирмите при използването на тези сайтове, особено ако се отчете динамиката на вътрешната миграция и това, че немалко физически и юридически лица се нуждаят от услугите на повече от една общини.

Независимо от регистрираните нива на разходи за мобилни телефони, може да се каже, че *електронните средства за комуникация* (особено уеббазираните, например чрез имейл) между общинските структури и потребителите на административни услуги са *слабо развити*. Например по-малко от 1/3 от общинските служители и по-малко от 1/2 от кметовете на общини имат служебен имейл адрес.

Като цяло може да се направи заключението, че преобладаващо общините в България вече разполагат с някакъв сайт, но не всички възприемат *уебпространството като динамична медия* и средство за връзка с обществеността в условия на двупосочна комуникация. Очевидно се налага и стимулиране на служителите в общините, включително кметовете, за по-активно прилагане на имейл комуникацията.

Направените по-горе изводи свидетелстват за **дигиталното изоставане на общините в нашата страна спрямо европейските ИКТ-практики**, независимо от причините за това. Ето защо са необходими специални мероприятия за **повишаване на капацитета на общините** в тази област. Това може да се постигне например чрез полагане на усилия в национален мащаб за достигане до *дигитална равнопоставеност* на различните общински структури (общински центрове, кметства, съставни кметства). За целта е необходимо:

– да бъде възприета *единна (национална) система за имейл и уебадреси* на общините и кметствата, така че гражданите да могат лесно да разпознават тези адреси и да се свързват с тях;

– да се изгради *банка от електронни форми за документи*, свързани с административните услуги на общините на национално ниво;

– да се разработят необходимите материали за изграждане на национална електронна база от *правила и методически указания* за ефективна вертикална и хоризонтална комуникация: (а) вътрешна, между структурите на местната власт в страната, и (б) външна, между общините и потребителите на административни услуги;

– да се утвърди и приложи *единна система за защита на информацията*,

– осигуряване на подготвен персонала за поддържане на електронната и най-вече мрежовата комуникация чрез изграждане на *национална система за перманентно обучение* на заетите в структурите на местната власт;

– да се проведе специализирано проучване на *функционалните възможности на общинските уебсайтове*, както и качествен анализ на информационното им съдържание в контекста на настоящото проучване, включително перспективата общините ефективно да използват възможностите на модела Е-община;

– да се унифицират общинските уебсайтове чрез уеднаквяване на информационната им структура и предлагани онлайн услуги.

Като резултат ще се създадат условия за:

– техническа и технологична съвместимост (количествена и качествена), както между различните общини, така и между централната и местната власт в страната;

– еднотипно осигуряване и предлагане на онлайн достъп до административни услуги, електронни форми на документи и бази от данни;

– надеждна защита на данните и информационните потоци.

Така българските общини ще имат възможността да се превърнат в ключови актьори на информационното общество в нашата страна, както и да се интегрират пълноценно в европейския обмен.

П Р И Л О Ж Е Н И Я

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

ОБОБЩЕНИ ДАННИ ЗА ИКТ-СЪСТОЯНИЕТО НА ИЗСЛЕДВАНИТЕ ОБЩИНИ (2008)

Таблица 27. ИКТ-състояние и е-услуги на изследваните общини ⁷³

№	Група	Индикатор	Общ брой	Процент	Средно на една община
1	Телематика	Общински центрове със СOT	104	65%	0,6
		Кметства със СOT	23	1,1%	1,1
		Общински центрове с пожарна система	54	34%	0,3
		Кметства с пожарна система	16	0,8%	0,8
		Общински центрове с видео наблюдение	55	34%	0,3
		Кметства с видео наблюдение	6	0,3%	0,003
2	Компютризация	Общ брой компютри в общините	13 166	100%	82
		Общ брой нови компютри в общините	5013	-	31
		Дял на новите компютри в общините от общия брой компютри	-	38%	-
		Общо КРМ за служители в общинската администрация	12 327	94% от всички компютри	76,6
		КРМ за служители в <i>общата</i> общинска администрация	8155	62% от всички компютри 66% от всички КРМ	50,6
		КРМ за служители в <i>специализираната</i> общинска администрация	4172	32% от всички компютри 34% от всички КРМ	25,9
		КРМ за служители в общинската администрация, <i>непосредствено извършващи административни услуги</i>	2990	23% от всички компютри 24% от всички КРМ	18,6
		КРМ на 100 служители в общината	76	-	-
		КРМ с нов компютър на 100 служители в общината	31	-	-
		Общо компютри в Център за информация и административно обслужване	738	7% от 11 182 компютъра в общинския център	4,6
		Компютри в общината за обществен достъп	73	0,6% от 11 182 компютъра в общинския център	0,45
		Компютри за обществен достъп в Център за информация и административно обслужване	14	0,1% от 11 182 компютъра в общинския център 1,9% от компютрите в центъра за информация	0,1
		3	Софтуер	Преобладаваща базова операционна система Windows	160
Наличие на друга операционна система (Linux, DOS)	5			3	-
КРМ със специализиран софтуер	6 058			-	37,6
Дял на КРМ със специализиран софтуер от общия брой КРМ	-			54% от 11 182 компютъра в общинския център 59% от 10 636 КРМ в общинския център	-
Общини с функционираща ГИС	14			8,7	-
4	Мрежова свързаност	Компютри в общинската администрация с осигурен достъп до интернет	9 869	75% от всички компютри	-
		Общини с високоскоростен интернет	104	64,6%	-
		Компютри в общинската администрация с осигурен достъп до интернет на 100 служители	61	-	-
		Общини с изградена локална мрежа (LAN)	145	90% от 161 общински центъра	-
		Кметства с локална мрежа (LAN)	20	1% от 2024 кметства	-
		Общини с екстранет	12	7,4% от 161 общински центъра	-

⁷³ Данните в табл. 27 се отнасят до 161 изследвани общини, включително кметствата (общо 2024) и са валидни към дата 31.12.2008 г.

5	Онлайн услуги	Общини, използващи собствен LAN за обмен на информация и комуникация между структурните звена	144	89%	-
		Общини със собствен уебсайт на български език	144	89%	-
		Общини със собствен уебсайт на чужд език	44	27,3% от 161 30,5% от 144	-
		Общини с осигурен онлайн достъп до архивите им	19	11,8% от 161 13,2% от 144	-
		Общини със собствен уебсайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен на информация между структурните звена	32	19,9% от 161 22,2% от 144	-
		Посещения в уебсайтовете на общините средно на месец	804 603	-	4 998
		Онлайн достъпни услуги за физически лица, предлагани от общините	255/от 19 общини	-	-
		Онлайн достъпни услуги за юридически лица, предлагани от общините	230/от 17 общини	-	-
		Общини с електронен подпис	146	90,7%	-
		Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с:			
		- Образователни и културни институции	136	84,5%	-
		- Неправителствени организации	111	68,9%	-
		- Бизнес организации	100	62,1%	-
		- Финансови организации	132	81,9%	-
		- Ресорно министерство	135	83,8%	-
		- Други министерства	137	85,1%	-
		- Други организации	6	3,7%	-
6	Персонал	Общо персонал, зает в общинската администрация към момента	16 138	100%	-
		Общо персонал в специализираната администрация	5674	35% от всички служители	-
		Общо персонал в общата администрация	10 464	65% от всички служители	-
		Общински служители, непосредствено извършващи административни услуги	4129	26% от всички служители	26 души
		Общински служители с базова компютърна грамотност	10 921	68% от всички служители	68 души
		Общински служители, непосредствено извършващи административни услуги, с базова компютърна грамотност	3251	20% от всички служители; 79% от тези служители	20 души
		Общински служители със специална ИТ-подготовка	861	5% от всички служители	5 души
		Общински служители с ИТ-сертификат	2170	13% от всички служители	13 души
		Служители в общинската администрация със служебен имейл адрес	4759	29% от всички служители	30 души
		Служители в общата администрация на общината със служебен имейл адрес	3216	31% от общата администрация	20 души
		Служители в специализираната администрация на общината със служебен имейл адрес	1543	27% от спец. администрация	10 души
		Кметове със служебен имейл адрес	69	43%	-
		Служители в специализираната администрация с КРМ	4172	74% от спец. администрация	24 души
		Служители в общата администрация с КРМ	8155	78% от общата администрация	42 души
Служители в общинската администрация, непосредствено извършващи административни услуги с КРМ	2990	72% от извършващите услуги	12 души		

Таблица 28. ИКТ-състояние на общините от първа категория

Категория 1: брой общински центрове – 18, брой кметства – 375 (от тях 2 съставни кметства)			
	Общо	Процент общини	Средно на община / кметство
Осигуреност с компютърна техника			
Общ брой компютри в изследваните общини	4460	-	-
Общ брой компютри в администрацията на общинските центрове	3939	88% от всички компютри	219
Общ брой компютри в администрацията на кметствата	521	12% от всички компютри	1,4
От тях: общ брой компютри в администрацията на съставните кметства	2	-	-
Брой нови компютри в общинските центрове	1647	42% от компютрите в общинските центрове	92
Брой нови компютри в кметствата	93	18% от компютрите в кметствата	0,2
От тях: брой нови компютри в съставните кметства	0	0%	0
Общ брой КРМ в изследваните общини	4001	-	-
Брой КРМ в общата администрация на общинските центрове	2166	55% от компютрите в общинските центрове	120
Брой КРМ в общата администрация на кметствата	340	65% от компютрите в кметствата	0,9
От тях: брой КРМ в общата администрация на съставните кметства	2	-	-
Брой КРМ в специализираната администрация на общинските центрове	1475	37% от компютрите в общинските центрове 68% от КРМ в общинските центрове	82
Брой КРМ в специализираната администрация на кметствата	20	4% от компютрите в кметствата 6% от КРМ в кметствата	0,05
От тях: брой КРМ в специализираната администрация на съставните кметства	0	0%	0
Брой КРМ за извършващите услуги в общинските центрове	604	15% от компютрите в общинските центрове 28% от КРМ в общинските центрове	34
Брой КРМ за извършващите услуги в кметствата	327	63% от компютрите в кметствата 96% от КРМ в кметствата	0,9
От тях: брой КРМ за извършващите услуги в съставните кметства	2	-	-
Брой компютри за обществен достъп в общинските центрове	13	0,3% от компютрите в общинските центрове	0,7
Брой компютри за обществен достъп в кметствата	0	0%	0
От тях: брой компютри за обществен достъп в съставните кметства	0	0%	0
Общини с примен „Център за информация и административно обслужване“ („обслужване на едно гише“)	18	100%	1
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване	185	5% от компютрите в общинските центрове 4% от всички компютри	10
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване за обществен достъп	6	0,2% от компютрите в общинските центрове 3% от компютрите в центровете за административно обслужване	0,3
Софтуерна осигуреност			
Преобладаваща ОС Windows	18	100%	1
Брой КРМ в общинската администрация със специализиран софтуер	2179	49% от всички компютри 54% от всички КРМ	121
Общини с функционираща ГИС	5	28%	0,3
Мрежова свързаност			
Брой компютри в администрацията на общинските центрове с осигурен достъп до интернет	3174	81% от компютрите в общинските центрове	176
Брой компютри в администрацията на кметствата с осигурен достъп до интернет	275	53% от компютрите в кметствата	0,7
От тях: брой компютри в администрацията на съставните кметства с осигурен достъп до интернет	2	-	-
Общини с високоскоростна връзка с интернет	16	89%	-
Общински центрове с LAN	17	94%	-
Кметства с LAN	2	0,5%	-
От тях: съставни кметства с LAN	0	-	-
Общини с екстранет	5	28%	-
Онлайн услуги			
Общини със собствен уебсайт на български език	18	100%	-
Общини със собствен уебсайт на чужд език	10	55%	-
Общински центрове със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	4	22%	-
Кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	1	0,3%	-
От тях: съставни кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	0	-	-
Общински центрове, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	17	94%	-
Кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	2	0,5%	-
От тях: съставни кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	0	-	-
Общини с осигурен онлайн достъп до архиви на общината	3	16%	-
Кметове със служебни имейл адреси	17	94%	-

От тях: с персонални служебни имейл адреси	15	83%	-
Брой служители в общата администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	1482	36% от служителите в общата администрация на общинските центрове	82 души
Брой служители в общата администрация на кметствата със служебни имейл адреси	241	-	-
От тях: брой служители в общата администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	2	-	-
Брой служители в специализираната администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	552	29% от служителите в специализираната администрация на общинските центрове	31 души
Брой служители в специализираната администрация на кметствата със служебни имейл адреси	0	-	-
От тях: брой служители в специализираната администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	0	-	-
Общини с електронен подпис	15	83%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с образователни и културни институции	14	78%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с неправителствени организации	13	72%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с бизнес организации	12	67%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с финансови организации	14	78%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с ресорното министерство	15	83%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с други министерства и ведомства	15	83%	-
Общ брой достъпни онлайн услуги за физически лица	163	-	-
Общ брой достъпни онлайн услуги за юридически лица	164	-	-
Брой общини с достъпни онлайн услуги по тематични направления:			
- технически	6	33%	-
- гражданско състояние	4	22%	-
- социални дейности	1	6%	-
- образование	1	6%	-
- култура	1	6%	-
- здравеопазване	0	0%	-
- финансови	0	0%	-
- данъци и такси	3	17%	-
- друго	7	39%	-
Охрана и сигурност			
Общински центрове със СОТ	16	89%	-
Кметства със СОТ	4	1%	-
От тях: съставни кметства със СОТ	0	-	-
Общински центрове с пожарна система	11	61%	-
Кметства с пожарна система	2	0,5%	-
От тях: съставни кметства с пожарна система	0	-	-
Общински центрове с видео наблюдение	13	72%	-
Кметства с видео наблюдение	2	0,5%	-
От тях: съставни кметства с видео наблюдение	0	-	-
Общински центрове с друга охрана	16	89%	-
Кметства с друга охрана	4	1%	-
От тях: съставни кметства с друга охрана	1	-	-
Общини с някакви (софтуерни и/или хардуерни) средства за защита на информацията	17	94%	-

Таблица 29. ИКТ-състояние на общините от втора категория

Категория 2: брой общински центрове – 18, брой кметства – 360 (от тях 61 съставни кметства)			
	Общо	Процент	Средно на община / кметство
Общини с електронен подпис	18	100%	-
Осигуреност с компютърна техника			
Общ брой компютри в изследваните общини	2181*	-	-
Общ брой компютри в администрацията на общинските центрове	1884	86% от всички компютри	105
Общ брой компютри в администрацията на кметствата	297	14% от всички компютри	0,8
От тях: общ брой компютри в администрацията на съставните кметства	5	-	-
Брой нови компютри в общинските центрове	562	30% от компютрите в общинските центрове	31
Брой нови компютри в кметствата	84	28% от компютрите в кметствата	0,2
От тях: брой нови компютри в съставните кметства	0	-	-
Общ брой КРМ в изследваните общини	2194*	-	-
Брой КРМ в общата администрация на общинските центрове	1309	60% от всички КРМ	73
Брой КРМ в общата администрация на кметствата	250	11% от всички КРМ	0,7
От тях: брой КРМ в общата администрация на съставните кметства	5	-	-
Брой КРМ в специализираната администрация на общинските центрове	604	27% от всички КРМ	34
Брой КРМ в специализираната администрация на кметствата	31	1,4% от всички КРМ	0,09
От тях: брой КРМ в специализираната администрация на съставните кметства	0	-	-
Брой КРМ за извършващите услуги в общинските центрове	355	18% от КРМ в общинските центрове	20
Брой КРМ за извършващите услуги в кметствата	119	42% от КРМ в кметствата	0,3
От тях: брой КРМ за извършващите услуги в съставните кметства	0	-	-
Брой компютри за обществен достъп в общинските центрове	13	0,7% от компютрите в общинските центрове	0,7
Брой компютри за обществен достъп в кметствата	0	-	-
От тях: брой компютри за обществен достъп в съставните кметства	0	-	-
Общини с приеман „Център за информация и административно обслужване“ („обслужване на едно гише“)	17	94%	-
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване	133	7% от компютрите в общинските центрове	7
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване за обществен достъп	2	0,1% от компютрите в общинските центрове 1,5% от компютрите в центровете за административно обслужване	0,1
Софтуерна осигуреност			
Преобладаваща ОС Windows	18	100%	-
Брой КРМ в общинската администрация със специализиран софтуер	1092	50% от всички компютри 57% от КРМ в общинските центрове	61
Общини с функционираща ГИС	3	17%	0,2
Мрежова свързаност			
Брой компютри в администрацията на общинските центрове с осигурен достъп до интернет	1527	81% от компютрите в общинските центрове	85
Брой компютри в администрацията на кметствата с осигурен достъп до интернет	119	40% от компютрите в кметствата	0,3
От тях: брой компютри в администрацията на съставните кметства с осигурен достъп до интернет	0	-	-
Общини с високоскоростна връзка с интернет	12	67%	-
Общински центрове с LAN	17	94%	-
Кметства с LAN	3	0,8%	-
От тях: съставни кметства с LAN	1	-	-
Общини с екстранет	4	22%	-
Онлайн услуги			
Общини със собствен уебсайт на български език	17	94	-
Общини със собствен уебсайт на чужд език	4	22%	-
Общински центрове със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	2	11%	-
Кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	1	0,3	-
От тях: съставни кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	1	-	-
Общински центрове, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	18	100%	-
Кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	2	0,6%	-
От тях: съставни кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	1	-	-
Общини с осигурен онлайн достъп до архиви на общината	3	17%	-
Кметове със служебни имейл адреси	15	83%	-
От тях: със личен служебни имейл адреси	13	72%	-
Брой служители в общата администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	493	33% от общата администрация в общинските центрове	27 души

Брой служители в общата администрация на кметствата със служебни имейл адреси	70	-	-
От тях: брой служители в общата администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	0	-	-
Брой служители в специализираната администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	431	45% от специализираната администрация в общинските центрове	24 души
Брой служители в специализираната администрация на кметствата със служебни имейл адреси	50	-	-
От тях: брой служители в специализираната администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	0	-	-
Общини с електронен подпис	18	100%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с образователни и културни институции	15	83%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с неправителствени организации	14	78%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с бизнес организации	13	72%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с финансови организации	15	83%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с ресорното министерство	13	72%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с други министерства и ведомства	15	83%	-
Общ брой достъпни онлайн услуги за физически лица	11	-	-
Общ брой достъпни онлайн услуги за юридически лица	1	-	-
Брой общини с достъпни онлайн услуги по тематични направления:			
- технически	4	22%	-
- гражданско състояние	4	22%	-
- социални дейности	1	6%	-
- образование	1	6%	-
- култура	1	6%	-
- здравеопазване	0	0%	-
- финансови	0	0%	-
- данъци и такси	0	0%	-
- друго	0	0%	-
Охрана и сигурност			
Общински центрове със СОТ	16	89%	-
Кметства със СОТ	2	0,6	-
От тях: съставни кметства със СОТ	1	-	-
Общински центрове с пожарна система	5	28%	-
Кметства с пожарна система	2	0,6%	-
От тях: съставни кметства с пожарна система	1	-	-
Общински центрове с видео наблюдение	8	44%	-
Кметства с видео наблюдение	1	0,3%	-
От тях: съставни кметства с видео наблюдение	1	-	-
Общински центрове с друга охрана	11	61%	-
Кметства с друга охрана	3	0,8%	-
От тях: съставни кметства с друга охрана	1	-	-
Общини с някакви (софтуерни и/или хардуерни) средства за защита на информацията	14	78%	-

* Разминаването в данните за общия брой компютри и броя на компютризираните работни места се дължи на разлики в отговорите на анкетираните относно общинските центрове – посоченият брой на КРМ е по-голям от общия брой на компютрите.

Таблица 30. ИКТ-състояние на общините от трета категория

Категория 3: брой общински центрове – 50, брой кметства – 639 (от тях 85 съставни кметства)			
	Общо	Процент	Средно на община / кметство
Осигуреност с компютърна техника			
Общ брой компютри в изследваните общини	3343	-	-
Общ брой компютри в администрацията на общинските центрове	2761	83% от всички компютри	55
Общ брой компютри в администрацията на кметствата	582	17% от всички компютри	0,9
От тях: общ брой компютри в администрацията на съставните кметства	23	-	-
Брой нови компютри в общинските центрове	1078	39% от компютрите в общинските центрове	22
Брой нови компютри в кметствата	216	37% от компютрите в кметствата	0,3
От тях: брой нови компютри в съставните кметства	1	-	-
Общ брой КРМ в изследваните общини	3249	97% от всички компютри	-
Брой КРМ в общата администрация на общинските центрове	1594	58% от компютрите в общинските центрове 60% от КРМ в общинските центрове	32
Брой КРМ в общата администрация на кметствата	466	80% от компютрите в кметствата 80% от КРМ в кметствата	0,7
От тях: брой КРМ в общата администрация на съставните кметства	8	-	-
Брой КРМ в специализираната администрация на общинските центрове	1073	39% от компютрите в общинските центрове 40% от КРМ в общинските центрове	22
Брой КРМ в специализираната администрация на кметствата	116	20% от компютрите в кметствата 20% от КРМ в кметствата	0,2
От тях: брой КРМ в специализираната администрация на съставните кметства	1	-	-
Брой КРМ за извършващите услуги в общинските центрове	504	18% от компютрите в общинските центрове 19% от КРМ в общинските центрове	10
Брой КРМ за извършващите услуги в кметствата	320	55% от компютрите в кметствата 55% от КРМ в кметствата	0,5
От тях: брой КРМ за извършващите услуги в съставните кметства	6	-	-
Брой компютри за обществен достъп в общинските центрове	1	0,04% от компютрите в общинските центрове	0,02
Брой компютри за обществен достъп в кметствата	10	1,7% от компютрите в кметствата	0,02
От тях: брой компютри за обществен достъп в съставните кметства	0	-	-
Общини с приемен „Център за информация и административно обслужване“ („обслужване на едно гише“)	43	86%	-
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване	217	8% от компютрите в общинските центрове 6% от всички компютри	4,3
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване за обществен достъп	1	0,04% от компютрите в общинските центрове 0,5% от компютрите в центровете за административно обслужване	0,02
Софтуерна осигуреност			
Преобладаваща ОС Windows	50	100%	-
Брой КРМ в общинската администрация със специализиран софтуер	1674	50% от всички компютри 52% от всички КРМ	33,5
Общини с функционираща ГИС	4	8%	0,08
Мрежова свързаност			
Брой компютри в администрацията на общинските центрове с осигурен достъп до интернет	2143	78% от компютрите в общинските центрове	43
Брой компютри в администрацията на кметствата с осигурен достъп до интернет	247	42% от компютрите в кметствата	0,4
От тях: брой компютри в администрацията на съставните кметства с осигурен достъп до интернет	1	-	-
Общини с високоскоростна връзка с интернет	34	68%	-
Общински центрове с LAN	45	90%	-
Кметства с LAN	7	1%	-
От тях: съставни кметства с LAN	1	-	-
Общини с екстранет	1	2%	-
Онлайн услуги			
Общини със собствен уебсайт на български език	48	96%	-
Общини със собствен уебсайт на чужд език	11	22%	-
Общински центрове със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	9	18%	-
Кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	4	0,6%	-
От тях: съставни кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	1	-	-
Общински центрове, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	46	92%	-
Кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен	12	2%	-

между структурните си звена			
От тях: съставни кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	0	-	-
Общини с осигурен онлайн достъп до архиви на общината	6	12%	-
Кметове със служебни имейл адреси	36	72%	-
От тях: с персонални служебни имейл адреси	18	36%	-
Брой служители в общата администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	425	18% от общата администрация на общинските центрове	8,5 души
Брой служители в общата администрация на кметствата със служебни имейл адреси	41	-	-
От тях: брой служители в общата администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	0	-	-
Брой служители в специализираната администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	258	17% от специализираната администрация на общинските центрове	5 души
Брой служители в специализираната администрация на кметствата със служебни имейл адреси	13	-	-
От тях: брой служители в специализираната администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	0	-	-
Общини с електронен подпис	48	96%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с образователни и културни институции	41	82%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с неправителствени организации	31	62%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с бизнес организации	33	66%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с финансови организации	38	76%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с ресорното министерство	42	84%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с други министерства и ведомства	44	88%	-
Общ брой достъпни онлайн услуги за физически лица	67	-	-
Общ брой достъпни онлайн услуги за юридически лица	54	-	-
Брой общини с достъпни онлайн услуги по тематични направления:			
- технически	5	10%	-
- гражданско състояние	5	10%	-
- социални дейности	0	0%	-
- образование	0	0%	-
- култура	0	0%	-
- здравеопазване	0	0%	-
- финансови	0	0%	-
- данъци и такси	3	6%	-
- друго	2	4%	-
Охрана и сигурност			
Общински центрове със СОТ	36	72%	-
Кметства със СОТ	9	1,4%	-
От тях: съставни кметства със СОТ	1	-	-
Общински центрове с пожарна система	16	32%	-
Кметства с пожарна система	5	0,8%	-
От тях: съставни кметства с пожарна система	1	-	-
Общински центрове с видео наблюдение	17	34%	-
Кметства с видео наблюдение	1	0,15%	-
От тях: съставни кметства с видео наблюдение	0	-	-
Общински центрове с друга охрана	30	60%	-
Кметства с друга охрана	2	0,3	-
От тях: съставни кметства с друга охрана	0	-	-
Общини с някакви (софтуерни и/или хардуерни) средства за защита на информацията	42	84%	-

Таблица 31. ИКТ-състояние на общините от четвърта категория

Категория 4: брой общински центрове – 48, брой кметства – 428 (от тях съставни кметства – 69)			
	Общо	Процент	Средно на община / кметство
Осигуреност с компютърна техника			
Общ брой компютри в изследваните общини	2255	-	-
Общ брой компютри в администрацията на общинските центрове	1857	82% от всички компютри	39
Общ брой компютри в администрацията на кметствата	398	18% от всички компютри	0,9
От тях: общ брой компютри в администрацията на съставните кметства	42	-	-
Брой нови компютри в общинските центрове	736	40% от компютрите в общинските центрове	15
Брой нови компютри в кметствата	205	52% от компютрите в кметствата	0,5
От тях: брой нови компютри в съставните кметства	1	-	-
Общ брой КРМ в изследваните общини	2071	92% от всички компютри	-
Брой КРМ в общата администрация на общинските центрове	1150	62% от компютрите в общинските центрове 66% от КРМ в общинските центрове	24
Брой КРМ в общата администрация на кметствата	291	73% от компютрите в кметствата 89% от КРМ в кметствата	0,7
От тях: брой КРМ в общата администрация на съставните кметства	18	-	-
Брой КРМ в специализираната администрация на общинските центрове	595	32% от компютрите в общинските центрове 34% от КРМ в общинските центрове	12
Брой КРМ в специализираната администрация на кметствата	35	9% от компютрите в кметствата 11% от КРМ в кметствата	0,08
От тях: брой КРМ в специализираната администрация на съставните кметства	17	-	-
Брой КРМ за извършващите услуги в общинските центрове	355	19% от компютрите в общинските центрове 20% от КРМ в общинските центрове	7
Брой КРМ за извършващите услуги в кметствата	190	48% от компютрите в кметствата 58% от КРМ в кметствата	0,4
От тях: брой КРМ за извършващите услуги в съставните кметства	19	-	-
Брой компютри за обществен достъп в общинските центрове	8	0,4% от компютрите в общинските центрове	0,2
Брой компютри за обществен достъп в кметствата	0	-	-
От тях: брой компютри за обществен достъп в съставните кметства	0	-	-
Общини с приеман „Център за информация и административно обслужване“ („обслужване на едно гише“)	39	81%	-
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване	129	6% от всички компютри 7% от компютрите в общинските центрове	2,7
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване за обществен достъп	1	0,05% от компютрите в общинските центрове 0,8% от компютрите в центровете за административно обслужване	0,02
Софтуерна осигуреност			
Преобладаваща ОС Windows	48	100%	-
Брой КРМ в общинската администрация със специализиран софтуер	865	38% от всички компютри 42% от всички КРМ	18
Общини с функционираща ГИС	2	4%	-
Мрежова свързаност			
Брой компютри в администрацията на общинските центрове с осигурен достъп до интернет	1545	83% от компютрите в общинските центрове	32
Брой компютри в администрацията на кметствата с осигурен достъп до интернет	144	36% от компютрите в кметствата	0,3
От тях: брой компютри в администрацията на съставните кметства с осигурен достъп до интернет	5	-	-
Общини с високоскоростна връзка с интернет	26	54%	-
Общински центрове с LAN	43	90%	-
Кметства с LAN	6	1,4%	-
От тях: съставни кметства с LAN	0	-	-
Общини с екстранет	0	-	-
Онлайн услуги			
Общини със собствен уебсайт на български език	41	85%	-
Общини със собствен уебсайт на чужд език	14	29%	-
Общински центрове със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	13	27%	-
Кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	1	0,2%	-
От тях: съставни кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	0	-	-
Общински центрове, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	43	90%	-
Кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен	6	1,4%	-

между структурните си звена			
От тях: съставни кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	0	-	-
Общини с осигурен онлайн достъп до архиви на общината	4	8%	-
Кметове със служебни имейл адреси	33	69%	-
От тях: с персонални служебни имейл адреси	18	38%	-
Брой служители в общата администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	298	18% от общата администрация на общинските центрове	6 души
Брой служители в общата администрация на кметствата със служебни имейл адреси	56	-	-
От тях: брой служители в общата администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	2	-	-
Брой служители в специализираната администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	174	20% от специализираната администрация на общинските центрове	4 души
Брой служители в специализираната администрация на кметствата със служебни имейл адреси	2	-	-
От тях: брой служители в специализираната администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	0	-	-
Общини с електронен подпис	41	85%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с образователни и културни институции	41	85%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с неправителствени организации	34	71%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с бизнес организации	26	54%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с финансови организации	42	88%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с ресорното министерство	41	85%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с други министерства и ведомства	40	83%	-
Общ брой достъпни онлайн услуги за физически лица	14	-	-
Общ брой достъпни онлайн услуги за юридически лица	11	-	-
Брой общини с достъпни онлайн услуги по тематични направления:			
- технически	3	6%	-
- гражданско състояние	3	6%	-
- социални дейности	2	4%	-
- образование	0	0%	-
- култура	1	2%	-
- здравеопазване	0	0%	-
- финансови	2	4%	-
- данъци и такси	2	4%	-
- друго	0	0%	-
Охрана и сигурност			
Общински центрове със СОТ	29	60%	-
Кметства със СОТ	6	1,4%	-
От тях: съставни кметства със СОТ	0	-	-
Общински центрове с пожарна система	15	31%	-
Кметства с пожарна система	5	1,2%	-
От тях: съставни кметства с пожарна система	0	-	-
Общински центрове с видео наблюдение	12	25%	-
Кметства с видео наблюдение	2	0,5%	-
От тях: съставни кметства с видео наблюдение	1	-	-
Общински центрове с друга охрана	28	58%	-
Кметства с друга охрана	1	0,2%	-
От тях: съставни кметства с друга охрана	1	-	-
Общини с някакви (софтуерни и/или хардуерни) средства за защита на информацията	43	90%	-

Таблица 32. ИКТ-състояние на общините от пета категория

Категория 5: брой общински центрове – 27, брой кметства – 222 (от тях 20 съставни кметства)			
	Общо	Процент	Средно на община / кметство
Осигуреност с компютърна техника			
Общ брой компютри в изследваните общини	927	-	-
Общ брой компютри в администрацията на общинските центрове	741	80% от всички компютри	27
Общ брой компютри в администрацията на кметствата	186	20% от всички компютри	0,8
От тях: общ брой компютри в администрацията на съставните кметства	2	-	-
Брой нови компютри в общинските центрове	311	42% от компютрите в общинските центрове	12
Брой нови компютри в кметствата	81	44% от компютрите в кметствата	0,4
От тях: брой нови компютри в съставните кметства	5	-	-
Общ брой КРМ в изследваните общини	812	88% от всички компютри	-
Брой КРМ в общата администрация на общинските центрове	463	62% от компютрите в общинските центрове 69% от КРМ в общинските центрове	17
Брой КРМ в общата администрация на кметствата	126	68% от компютрите в кметствата 89% от КРМ в кметствата	0,6
От тях: брой КРМ в общата администрация на съставните кметства	2	-	-
Брой КРМ в специализираната администрация на общинските центрове	207	28% от компютрите в общинските центрове 31% от КРМ в общинските центрове	8
Брой КРМ в специализираната администрация на кметствата	16	9% от компютрите в кметствата 11% от КРМ в кметствата	0,07
От тях: брой КРМ в специализираната администрация на съставните кметства	0	-	-
Брой КРМ за извършващите услуги в общинските центрове	127	17% от компютрите в общинските центрове 19% от КРМ в общинските центрове	5
Брой КРМ за извършващите услуги в кметствата	89	48% от компютрите в кметствата 63% от КРМ в кметствата	0,4
От тях: брой КРМ за извършващите услуги в съставните кметства	2	-	-
Брой компютри за обществен достъп в общинските центрове	38	5% от компютрите в общинските центрове	1,4
Брой компютри за обществен достъп в кметствата	27	14% от компютрите в кметствата	0,1
От тях: брой компютри за обществен достъп в съставните кметства	0	-	-
Общини с приемен „Център за информация и административно обслужване“ („обслужване на едно гише“)	17	63%	-
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване	74	8% от всички компютри 10% от компютрите в общинските центрове	2,7
Брой компютри в Центровете за информация и административно обслужване за обществен достъп	4	0,5% от компютрите в общинските центрове 5% от компютрите в центровете за административно обслужване	0,1
Софтуерна осигуреност			
Преобладаваща ОС Windows	26	96%	-
Брой КРМ в общинската администрация със специализиран софтуер	248	27% от всички компютри 30% от всички КРМ	9
Общини с функционираща ГИС	0	-	-
Мрежова свързаност			
Брой компютри в администрацията на общинските центрове с осигурен достъп до интернет	605	82% от компютрите в общинските центрове	22
Брой компютри в администрацията на кметствата с осигурен достъп до интернет	90	48% от компютрите в кметствата	0,4
От тях: брой компютри в администрацията на съставните кметства с осигурен достъп до интернет	1	-	-
Общини с високоскоростна връзка с интернет	16	59%	-
Общински центрове с LAN	23	85%	-
Кметства с LAN	2	0,9%	-
От тях: съставни кметства с LAN	1	-	-
Общини с екстранет	2	7%	-
Онлайн услуги			
Общини със собствен уебсайт на български език	20	74%	-
Общини със собствен уебсайт на чужд език	5	18%	-
Общински центрове със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	4	15%	-
Кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	2	0,9%	-
От тях: съставни кметства със собствен сайт, имащ възможност за вътрешна комуникация и обмен	2	-	-
Общински центрове, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	19	70%	-
Кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен	2	0,9%	-

между структурните си звена			
От тях: съставни кметства, използващи собствена LAN за комуникация и обмен между структурните си звена	1	-	-
Общини с осигурен онлайн достъп до архиви на общината	3	11%	-
Кметове със служебни имейл адреси	17	63%	-
От тях: с персонални служебни имейл адреси	5	18%	-
Брой служители в общата администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	98	12% от общата администрация на общинските центрове	4 души
Брой служители в общата администрация на кметствата със служебни имейл адреси	12	-	-
От тях: брой служители в общата администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	0	-	-
Брой служители в специализираната администрация на общинските центрове със служебни имейл адреси	61	15% от специализираната администрация на общинските центрове	2 души
Брой служители в специализираната администрация на кметствата със служебни имейл адреси	2	-	-
От тях: брой служители в специализираната администрация на съставните кметства със служебни имейл адреси	0	-	-
Общини с електронен подпис	24	89%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с образователни и културни институции	25	93%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с неправителствени организации	19	70%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с бизнес организации	16	59%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с финансови организации	23	85%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с ресорното министерство	24	89%	-
Общини, използващи интернет за електронен обмен на данни и информация с други министерства и ведомства	23	85%	-
Общ брой достъпни онлайн услуги за физически лица	0	-	-
Общ брой достъпни онлайн услуги за юридически лица	0	-	-
Брой общини с достъпни онлайн услуги по тематични направления:			
- технически	1	3,7%	-
- гражданско състояние	2	7%	-
- социални дейности	0	0%	-
- образование	0	0%	-
- култура	0	0%	-
- здравеопазване	0	0%	-
- финансови	0	0%	-
- данъци и такси	1	3,7%	-
- друго	0	0%	-
Охрана и сигурност			
Общински центрове със СОТ	7	26%	-
Кметства със СОТ	2	0,9%	-
От тях: съставни кметства със СОТ	0	-	-
Общински центрове с пожарна система	7	26%	-
Кметства с пожарна система	2	0,9%	-
От тях: съставни кметства с пожарна система	1	-	-
Общински центрове с видео наблюдение	5	18%	-
Кметства с видео наблюдение	0	-	-
От тях: съставни кметства с видео наблюдение	1	-	-
Общински центрове с друга охрана	13	48%	-
Кметства с друга охрана	0	-	-
От тях: съставни кметства с друга охрана	0	-	-
Общини с някакви (софтуерни и/или хардуерни) средства за защита на информацията	17	63%	-

Таблица 33. Самооценка за налична онлайн услуга, предлагана от общината (%)

Оценка: 0 – планира се; 1 – разработва се; 2 – чрез уебсайт се предлага форма за разпечатване, но тя се попълва и подава на гише/на хартия; 3 – чрез уебсайт се предлага електронна форма, която се попълва и подава онлайн; 4 – чрез уебсайт услугата се ползва изцяло онлайн, без да се налагат други формални процедури.			
Вид услуга	Етапи		
	2	3	4
Плащане на данъци върху доходите (стандартна процедура за подаване на декларация за данъци върху доходите)	9,3	1,2	0,6
Търсене на работа, предлагано от бюрата по труда (стандартна процедура за получаване на предложения за работа, организирана от официалните бюра по труда без частни пазарни инициативи)	0,6	-	-
Получаване на социални помощи (например за безработни, помощи за деца, възстановяване на плащания, покрити от здравното осигуряване или директно плащане и др.)	1,2	-	-
Лични документи (стандартни процедури за получаване на лична карта, международен паспорт, шофьорска книжка)	1,2	0,6	-
Регистриране на кола (стандартни процедури за регистрация на нова, втора употреба или внесена кола)	5,6	-	-
Разрешение за строителство (стандартна процедура за получаване на разрешително за личен строеж или ремонт)	14,3	3,1	-
Декларация в полицията (например в случай на кражба)	-	-	-
Публични библиотеки (осигурен достъп до библиотечни е-каталози и средства за търсене на библиотечна информация)	-	-	0,6
Свидетелства (за раждане, брак; искане и доставка)	14,9	3,1	1,2
Смяна на адрес на лице в страната (адресна регистрация)	13,0	0,6	1,9
Здравни услуги (интерактивни съвети за наличността на услуги в различни болници, назначаване на срещи/час при лекари в болници)	-	-	-
Социални осигуровки за работещите (деклариране на социалните осигуровки за работещите)	1,2	1,2	0,6
Корпоративни данъци (деклариране, известяване/съобщение)	1,2	-	-
Деклариране на ДДС (съобщения/известия)	0,6	1,2	0,6
Регистриране на нова фирма	1,2	-	-
Подаване на данни за статистическите служби (към Националния статистически институт)	2,5	1,9	0,6
Митнически декларации (от страна на фирмите)	-	-	-
Разрешителни, свързани с опазването на околната среда (стандартна процедура за получаване на разрешение от фирми)	6,8	1,2	-
Обществени поръчки/публични доставки/търгове (стандартна процедура за обявяване на търг за публична доставка)	11,2	1,2	0,6

Таблица 34. Оценка за налична онлайн услуга, предлагана от общината по категория (2008 г.)

Услуга	Оценка (0 – планира се; 1 – разработва се; 2 – чрез уебсайт се предлага форма за разпечатване, но тя се попълва и подава на гише/на хартия; 3 – чрез уебсайт се предлага електронна форма, която се попълва и подава онлайн; 4 – чрез уебсайт услугата се ползва изцяло онлайн, без да се налагат други формални процедури)										Не е приложимо		Не разполагат с данни		Без отговор	
	0		1		2		3		4		брой	%	брой	%	брой	%
	брой	%	брой	%	брой	%	брой	%	брой	%						
Плащане на данъци върху доходите	33	20,5	9	5,6	15	9,3	2	1,2	1	0,6	55	34,2	19	11,8	27	16,8
Търсене на работа, предлагано от бюрата по труда	9	5,6	2	1,2	1	0,6	-	-	-	-	81	50,3	39	24,2	29	18,0
Получаване на социални помощи	11	6,8	-	-	2	1,2	-	-	-	-	85	52,8	34	21,1	29	18,0
Лични документи	11	6,8	1	0,6	2	1,2	1	0,6	-	-	86	53,4	32	19,9	28	17,4
Регистриране на кола	17	10,6	5	3,1	9	5,6	-	-	-	-	79	49,1	25	15,5	26	16,1
Разрешение за строителство	39	24,2	7	4,3	23	14,3	5	3,1	-	-	43	26,7	16	9,9	28	17,4
Декларация в полицията (например в случай на кражба)	7	4,3	1	0,6	-	-	-	-	-	-	86	53,4	38	23,6	29	18,0
Публични библиотеки	9	5,6	5	3,1	-	-	-	-	1	0,6	79	49,1	36	22,4	31	19,3
Свидетелства (за раждане, брак; искане и доставка)	45	28,0	10	6,2	24	14,9	5	3,1	2	1,2	39	24,2	12	7,5	24	14,9
Смяна на адрес на лице в страната (адресна регистрация)	43	26,7	8	5,0	21	13,0	1	0,6	3	1,9	47	29,2	12	7,5	26	16,1
Здравни услуги	7	4,3	-	-	-	-	-	-	-	-	84	52,2	40	24,8	30	18,6
Социални осигуровки за работещите	10	6,2	4	2,5	2	1,2	2	1,2	1	0,6	81	50,3	31	19,2	30	18,6
Корпоративни данъци (деклариране, известяване/съобщение)	13	8,1	3	1,9	2	1,2	-	-	-	-	77	47,8	36	22,4	30	18,6
Деклариране на ДДС (съобщения/известия)	10	6,2	2	1,2	1	0,6	2	1,2	1	0,6	82	50,9	34	21,1	29	18,0
Регистриране на нова фирма	10	6,2	3	1,9	2	1,2	-	-	-	-	78	48,4	36	22,4	32	19,9
Подаване на данни за статистическите служби	15	9,3	2	1,2	4	2,5	3	1,9	1	0,6	72	44,7	31	19,3	33	20,5
Митнически декларации (от страна на фирмите)	6	3,7	1	0,6	-	-	-	-	-	-	89	55,3	36	22,4	29	18,0
Разрешителни, свързани с опазването на околната среда	22	13,7	4	2,5	11	6,8	2	1,2	-	-	66	41,0	26	16,1	30	18,6
Обществени поръчки/публични доставки/търгове	31	19,3	8	5,0	18	11,2	2	1,2	1	0,6	54	33,5	16	9,9	31	19,3
<p>Изписано в позиция „друго“ (по 0,6% за отговор): Административни технически услуги; Административни услуги по селско стопанство и екология; Административни услуги – търговия, туризъм, транспорт (оценка 2) Към момента се разработва възможността чрез уебсайт да се разпечатват документи, след което да се подават на гише на хартия – отнася се до всички услуги Приложен списък на е-услуги с универсален електронен подпис – 16 бр.; Приложен списък на е-услуги без универсален електронен подпис – 14 бр. Приложен списък с 49 услуги (издаване на удостоверения, визи и пр.)</p>																

Таблица 35. Електронни адреси на изследваните общини, изписани в анкетните карти (2008 г.)

Област	Община	Имейл	Имейл на кмета	Уебадрес
Благоевград	Струмяни	strumyai_oba@yahoo.com	strumyani_oba@yahoo.com	www.strumyani.org
Благоевград	Сандански	-	anton_totev@sandanskibg.org	-
Благоевград	Якоруда	oba_yda@abv.bg	oba_yda@abv.bg	www.yakoruda.gatway.bg
Благоевград	Кресна	obshtina_kresna@abv.bg	-	kresna.cbbg.com
Благоевград	Петрич	oa_petrich@mbox.contact.bg	ob_petrich@mbox.contact.bg	www.petrich.bg
Благоевград	Банско	obabansko@dir.bg	-	www.bansko.bg
Благоевград	Гоце Делчев	oba@gocenet.net	-	www.gotsedelchev.bg
Бургас	Несебър	secretary@nesebar.bg	mer@nesebar.bg	www.nesebar/info.com
Бургас	Созопол	sozopol_obshtina@abv.bg	reyzi@sozopol.net	www.sozopol.bg
Бургас	Руен	obshtina_ruen@mail.bg	-	obshtinaruen.con
Бургас	Приморско	obshtina_primorsko@mail.bg	obshtina_primorsko@mail.bg	-
Бургас	Бургас	obshtina@burgas.bg	mayor@burgas.bg	www.burgas.bg
Бургас	Карнобат	karnobat@mail.bg	-	www.karnobat.acstre.com
Варна	Варна	mkulikov@varna.bg	kyordanov@varna.bg	www.varna.bg
Варна	Ветрино	wetrino@yah00.com	-	-
Варна	Бяла	mayor@byala.org	mayor@byala.org	www.byala.org
Варна	Суворово	suvorovo@mail.bg	suvorovo_kmet@abv.bg	www.suvorovo.bg
Варна	Девня	kmet@devnia.bg	kmet@devnia.bg	devnya.bg
Велико Търново	Полски Тръмбеш	obshtina_pt@abv.bg	-	www.trambesh.eu
Велико Търново	Лясковец	obshtina@liaskovets.com	-	liaskovets.com
Велико Търново	Свищов	obshtina@svishtov.com	blagov@svishtov.bg	www.svishtov.bg
Велико Търново	Суходол	obsuhindol@b-trust.org	-	http://suhindol.bg
Велико Търново	Павликени	obshtina@pavlikeni.bg	a_genov@pavlikeni.bg	www.pavlikeni.bg
Велико Търново	Стражица	postmaster@strazhitsa.e-gov.bg; obstr@abv.bg	postmaster@strazhitsa.e-gov.bg	http://strazhitsa.e-gov.bg
Велико Търново	Златарица	ob_zlatarica@mail.bg	-	www.zlataritsa.net
Видин	Чупрене	ob_chuprene@abv.bg	ob_chuprene@abv.bg	chuprene.com
Видин	Кула	kulacom@mail.orbitel.bg	-	www.kuls.hit.bg
Видин	Брегово	-	-	-
Видин	Ружинци	rujinci@infotel.bg	rujnici@infotel.bg	-
Враца	Оряхово	oba_oriahovo@e-gov.bg] oba@oriahovo.bg	gpenkov@oriahovo.bg	www.oriahovo.bg
Враца	Роман	romanoa@abv.bg	romanoa@abv.bg	www.roman_bg.com
Враца	Хайредин	hayredin_ob@mail.bg	-	-
Враца	Мизия	obsh.mz@abv.bg	-	-
Враца	Борован	ob_borovan@abv.bg	-	www.borovan.bg
Враца	Враца	obshtinavr@b-trust.org	tmladenov@vratza.bg	vratza.bg
Враца	Козлодуй	obshtina_kozloduy@mail.orbitel.bg	kmet@kozloduy.net	www.kozloduy.acstre.com
Габрово	Севлиево	sevlievo@sevlievo.net	sevlievo@sevlievo.net	sevlievo.net
Габрово	Трявна	obtriavna@globcom.net	obtriavna@globcom.net	obtriavna.org
Габрово	Габрово	secretar@gabrovo.bg	donchev@gabrovo.bg	www.gabrovo.bg
Добрич	Генерал Тошево	mail@toshevo.org	mail@toshevo.org	www.toshevo.org
Добрич	Добрич	dobrich@dobrich.bg	dobrich@dobrich.bg	www.dobrich.bg
Добрич	Каварна	obshtina@kavarna.bg	kmet@kavarna.bg	www.kavarna.bg; http://portal.kavarna.bg
Добрич	Крушари	krushari@dobrich.net	-	www.krushari.bg
Кърджали	Кирково	oba_kirkovo@kv.link.bg	-	kirkovo.net
Кърджали	Крумовград	minkrum@abv.bg	minkrum@abv.bg	www.kromovgrad.bg
Кърджали	Джебел	kmet_dj@abv.bg	kmet_dj@abv.bg	www.dzhebel.com
Кюстендил	Невестино	obshtinanevestino@abv.bg	dstamenkov@abv.bg	-
Кюстендил	Бобов дол	obshtina@bobovdol.eu	kmet@bobovdol.eu; bdol_kmet@abv.bg	www.bobovdol.eu
Кюстендил	Трекляно	-	-	-
Кюстендил	Кочериново	obst_kocherinovo@mail.bg	-	-
Кюстендил	Рила	-	kabzimalski@gmail.com	-

Кюстендил	Кюстендил	p.paunov@kyustendil.e-gov.bg; rdei@kn@abv.bg	p.paunov@kyustendil.e-gov.bg	www.kyustendil.bg
Ловеч	Угърчин	ugarchin@mail.bg	vgarchin@mail.bg	www.ugarchin.com
Ловеч	Троян	moyor@troyan.bg	moyor@troyan.bg	www.troyan.bg
Монтана	Брусарци	brusarts@data.bg	brusarts@data.bg	www.brusarts.org
Монтана	Чипровци	chiprovci@mail.bg	chiprovci@mail.bg	в момента се разработва
Монтана	Монтана	-	mayor@montana.bg	-
Монтана	Бойчиновци	mhub@mail.orbitel.bg	slavey.kostodinov@mbox.contact.bg	boychinovtsi.bg
Монтана	Лом	obshtina.lom@mail.bg	-	www.lom.bg
Монтана	Вършец	admin_varshetz@mail.bg	admin_varshetz@mail.bg	-
Монтана	Медковец	medkovec@mail.bg; obshtina@medkovec.com	medkovec@mail.bg; obshtina@medkovec.com	http://medkovec.com
Пазарджик	Лесичово	oba_lesichovo@abv.bg	-	www.lesichovo.com
Пазарджик	Белово	kmet@belovo.eu	kmet@belovo.eu	www.belovo.eu
Пазарджик	Пазарджик	secretary@pazardjik.bg	secretary@pazardjik.bg	-
Пазарджик	Стрелча	strelcha11@mail.bg	-	strelcha.bg
Пазарджик	Септември	municipality@septemvri.org	secretary@septemvri.org	www.septemvri.org
Пазарджик	Панагюрище	gggerginekov@b-trust.org	gggerginekov@b-trust.org	www.panagurishte.org
Пазарджик	Велинград	velingrad@mbox.contact.bg	-	www.velingrad.bg
Пазарджик	Пещера	mayor@peshtera.bg	varsanov@peshtera.bg	http://peshtera.bg
Пазарджик	Брацигово	kmet@bratsigovo.bg	kmet@bratsigovo.bg	www.bratsigovo.bg
Перник	Радомир	obshtinaradomir@abv.bg	obshtinaradomir@abv.bg	www.radomir.bg
Плевен	Белене	obshtinabl@abv.bg; obshtinabl@gmail.com	obshtinabl@abv.bg; obshtinabl@gmail.com	http://obshtina.belene.net
Плевен	Искър	iskar@atlantis.bg	iordanov@mbox.contact.bg	iskarbg.eu
Плевен	Левски	oblevski@mail.orbitel.bg	oblevski@mail.orbitel.bg	oblevski.com
Плевен	Долни Дъбник	mun_dabnik@mail.bg	mun_dabnik@mail.bg	dolni_dabnik.acstre.com
Плевен	Плевен	mayor@pleven.bg	mayor@pleven.bg	www.pleven.bg
Плевен	Пордим	obshtina_pordim@abv.bg	-	-
Плевен	Червен бряг	municipality@chervenbryag.bg	dvalov@chervenbryag.bg	www.chervenbryag.bg
Плевен	Никопол	-	-	-
Пловдив	Перущица	perushtitsa_ob@abv.bg	perushtitsa_ob@abv.bg	-
Пловдив	Първомай	obaparv@parvomai.escom.bg	-	www.parvomai.bg
Пловдив	Калояново	kaloianovi@mail-bg.com	kaloianovo.kmet@mail-bg.com	www.kaloianovo.org
Пловдив	Стамболийски	stamboliyski@mail.orbitel.bg	-	-
Пловдив	Кричим	kmet_krichim@abv.bg	kmet_krichim@abv.bg	-
Пловдив	Пловдив	-	kmet.kmet@plovdiv.bg	-
Пловдив	Карлово	obshtina@karlovo.bg	kmet@karlovo.bg	www.karlovo.bg
Пловдив	Садово	obsadowo@abv.bg	obsadowo@abv.bg	sadowo.com
Пловдив	Раковски	oa_rakovski@rakovski.bg	-	www.rakovski.bg
Пловдив	Марица	obshtina@maritsa.org	obshtina@maritsa.org	www.maritsa.org
Пловдив	Хисаря	obhisar@hisar.bg	kmet@hisar.bg	www.hisar.bg
Пловдив	Асеновград	obass@gec.rakursy.com	-	www.assenovgrad.com
Пловдив	Куклен	kmet@kuklen.org	kmet@kuklen.org	-
Пловдив	Сопот	vessopot@abv.bg	-	www.sopot-municipality.com
Пловдив	Съединение	oba_saedinie@abv.bg	-	www.saedinie.org
Разград	Кубрат	kubrat@kubrat.bg	halilov@kubrat.bg	www.kubrat.bg
Разград	Цар Калоян	tsarkaloyan@abv.bg	-	www.tsarkaloyan.com
Разград	Разград	obshtina@razgrad.bg	kmet@razgrad.bg	razgrad.bg
Разград	Завет	zavet@zavet-bg.com	veliev@zavet-bg.com	www.zavet-bg.com
Русе	Бяла, обл. Русе	byala.rs@byala.bg	kmet@byala.bg	www.byala.bg
Русе	Две могили	dvemogili@mbox.digsys.bg	kmetdvemogili@pop-sofia.digsys.bg	www.dvemogili.bg
Русе	Иваново	obshtina@ivanovo.bg	kmet@ivanovo.bg	www.ivanovo.bg
Русе	Ценово	obshtina_cenovo@abv.bg	cenovo@b-trust.org	http://tsenovo.rousse-bg.info
Русе	Русе	mayor@ruse-bg.eu	mayor@ruse-bg.eu	www.ruse-bg.eu
Русе	Борово	borovo@borovo.org	mayor@borovo.org	www.borovo.org
Силистра	Тутракан	obs_tutrakan@b-trust.org	obshtina_tutrakan.1@b-trust.org	www.tutrakan.bg
Силистра	Дулово	dulovokmet@abv.bg	dulovokmet@abv.bg	dulovo.info
Силистра	Силистра	mayor@silistra.bg silistra@silistra.bg	mayor@silistra.bg	www.silistra.bg
Силистра	Алфатар	obshtina_alfatar@abv.bg	-	alfatar.org

Сливен	Нова Загора	obshtina@nova_zagora.org	kmet@nova_zagora.org	www.nova_zagora.org
Сливен	Твърдица	oba_tv@abv.bg; oba_tv@mail.bg	-	www.tvarditsa.org
Смолян	Борино	borino@borino.eu	kmet@borino.eu	-
Смолян	Девин	devin@unacs.bg	devin@unacs.bg	www.devin.bg
Смолян	Чепеларе	mail@chepelare.bg	mail@chepelare.bg	www.chepelare.com
Смолян	Смолян	smol@abv.bg	-	www.smoyan.bg
Смолян	Баните	obbanite@abv.bg	obbanite@abv.bg	www.banite.acstre.com
Смолян	Мадан	madan@unacs.bg	-	www.madan.bg
Софийска	Сливница	slivnitsa@mail.orbitel	slivnitsa@mail.orbitel	-
Софийска	Копривщица	obs_koprivshtica@abv.bg	obs_koprivshtica@abv.bg	www.koprivshtica_bg.com
Софийска	Годеч	obshtina_godech@abv.bg	-	www.bulgaria.domino.bg/godech
Софийска	Своге	kmet@svoge.bg	kmet@svoge.bg	svoge.bg
Софийска	Пирдоп	obshtina_pirdop05@abv.bg	kmet@pirdop.bg	www.pirdop.bg
Софийска	Чавдар, обл. Софийска	obchavdar@abv.bg	obchavdar@abv.bg	www.chavdar.eu
Софийска	Божурище	bojurob@mail.bg	-	www.bozhurishte.org
Пазарджик	Ракитово	rakitovo@abv.bg; obshtina@rakitovo.net	-	www.rakitovo.net
Стара Загора	Опан	opan@mail.bg	-	-
Стара Загора	Чирпан	chirpan@chirpan.com	chirpan@chirpan.com	www.chirpan.bg
Стара Загора	Раднево	obshtina@radnevo.net	vodenicharov@radnevo.net	obshtina.radnevo.net
Търговище	Търговище	obshtina@targovishte.bg	kmet@targovishte.bg; mirev.k@targovishte.bg	www.targovishte.bg
Хасково	Тополовград	oba_top.drad@abv.bg	oba_top.grad@abv.bg	topolovgrad.net
Хасково	Любимец	oba@lyubimets.org	oba@lyubimets.org	www.lyubimets.org
Хасково	Маджарово	madjarovo@abv.bg	madjarovo@abv.bg	www.madzharovo.bg
Хасково	Симеоновград	obshtina_simeonovgrad@abv.bg	-	simeonovgrad.com
Хасково	Димитровград	obshtina@dimitrovgrad.bg	kmet@dimitrovgrad.bg	dimitrovgrad.bg
Хасково	Ивайловград	oba_ivaylovgrad@abv.bg	oba_ivaylovgrad@abv.bg	ivaylovgrad.org
Шумен	Шумен	mayor@shumen.bg	mayor@shumen.bg	www.shumen.bg
Шумен	Велики Преслав	info@velikipreslav.bg	info@velikipreslav.bg	www.velikipreslav.bg
Шумен	Никола Козлево	obankozlevo@mail.bg	obankozlevo@abv.bg	www.nikolakozlevo.free.bg
Шумен	Венец	obs_vn@abv.bg	obs_vn@abv.bg	www.venets.bg
Шумен	Върбица	i_mehmed@abv.bg	i_mehmed@ro-ni.net	-
Ямбол	Болярово	boliarovokmet@abv.bg	boliarovokmet@abv.bg	www.bulgaria.domino.bg/bolyarovo/
Ямбол	Стралджа	straldjainf@yahoo.com	kmet@straldja.net	straldzha.net
Ямбол	Елхово	obelhovo@mbox.contact.bg	kmet.elhovo@infotel.bg	www.elhovobg.org
Шумен	Каспичан	kaspichan@icon.bg	kaspichan@icon.bg	-
Добрич	Балчик	kmetstvo@balchik.net; mayor@balchik.bg	mayor@balchik.bg	www.balchik.bg
Ловеч	Ловеч	obshtina@lovech.bg	kmet@lovech.bg	lovech.bg
Стара Загора	Казанлък	mayor@kazanlak.bg	mayor@lovech.bg	www.kazanlak.bg
Варна	Провадия	provadia@dir.bg	g_yanev@provadia.bg	www.provadia.bg
Софийска	Драгоман	obshtina_dragoman@abv.bg	kmet_dragoman@abv.bg; kmet_obshtina@abv.bg	-
Варна	Дългопол	obshtina@dalgopol.org	kmet@dalgopol.org	dalgopol.org
Видин	Макреш	makresh@bsbg.net	makresh@bsbg.net	-
Варна	Аврен	avren_kmet@abv.bg	mayor_avren@b_trust.org	avren.org
Плевен	Долна Митрополия	obshtina@dolnamitropolia.bg	obshtina@dolnamitropolia.bg	www.dolnamitropolia.bg
Разград	Лозница	obloznica@abv.bg	kmet@loznitsa.bg	www.loznitsa.bg
Хасково	Свиленград	obshtina@svilengrad.bg	kmet@svilengrad.bg	svilengrad.bg
Ловеч	Ябланица	kmet_yablanitsa@mail.bg	kmet_yablanitsa@mail.bg	yablanitsa.org
Монтана	Якимово	qkimovo@net-surf.net	qkimovo@net-surf.net	www.iakimovo.org
Ямбол	Ямбол	obsv@obshtinayambol.org	mayor@obshtinayambol.org	www.yambol.bg
Перник	Брезник	obshtina_breznik@abv.bg	obshtina_breznik@abv.bg	www.breznik.info
Габрово	Дряново	dryanovo@dryanovo.bg	kmet@dryanovo.bg	www.dryanovo.bg
Хасково	Минерални бани	min_bani@abv.bg	-	-
Варна	Белослав	obstinabeloslav@abv.bg	emildichev@abv.bg	www.beloslav.org

Вълчи дол	50	50	48	-	50	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Девня	34	34	34	2	32	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Долни чифлик	86	86	69	4	81	1	1	-	-	-	1	1	1	1	1
Дългопол	59	59	58	-	59	-	1	-	-	-	1	1	1	1	-
Провадия	92	92	71	3	89	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Суворово	48	48	27	-	47	1	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Добрич	692	692	504	22	667	3	8	5	4	4	8	8	8	5	8
Балчик	95	95	46	8	86	1	1	1	1	-	1	1	1	-	1
Генерал Тошево	65	65	65	-	65	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Добрич	131	131	76	10	121	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Добрич – град	182	182	171	4	176	2	1	-	-	1	1	1	1	1	1
Каварна	63	63	36	-	63	-	1	1	-	-	1	1	1	1	1
Крушари	40	40	30	-	40	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1
Тервел	36	36	30	-	36	-	1	-	-	-	1	1	1	1	1
Шабла	80	80	50	-	80	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Търговище	458	433	386	5	424	4	4	3	3	2	4	3	3	3	4
Антоново	45	45	44	-	45	-	1	1	1	1	1	-	-	-	1
Омуртаг	80	80	80	-	80	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Опака	31	31	30	-	31	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Попово	114	114	114	5	108	1	1	1	1	-	1	1	1	1	1
Търговище	188	163	118	-	160	3	1	-	-	-	1	1	1	1	1
Шумен	640	624	541	14	606	14	9	5	4	6	9	8	9	-	10
Велики Преслав	66	66	54	-	66	-	1	1	1	-	1	1	1	-	1
Венец	18	18	11	3	15	-	1	1	-	-	1	1	1	-	1
Върбица	39	39	38	3	36	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1
Каолиново	44	44	12	-	40	4	1	-	1	1	1	1	1	-	1
Каспичан	34	34	34	-	32	2	1	-	-	1	1	1	1	-	1
Никола Козлево	45	41	35	-	41	-	1	-	-	1	1	1	1	-	1
Нови пазар	80	70	50	-	77	3	1	1	1	1	-	-	-	-	1
Смядово	48	46	46	1	45	-	1	-	-	1	1	1	1	-	1
Хитрино	31	31	31	2	29	-	1	1	-	-	1	1	1	-	1
Шумен	235	235	230	5	225	5	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Югоизточен	3 409	3 348	2 443	135	2 710	467	31	19	22	20	29	22	25	14	21
Бургас	1 528	1 510	950	46	978	449	13	10	10	10	13	12	12	3	8

Айтос	80	80	40	10	70	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-
Бургас	420	415	140	-	32	385	1	1	-	1	1	1	1	-	1
Камено	50	50	50	-	48	2	1	-	1	1	1	1	1	-	-
Карнобат	86	86	76	-	86	-	1	1	-	1	1	1	1	1	1
Малко Търново	39	29	20	2	27	2	1	1	1	-	1	1	1	1	1
Несебър	210	210	210	-	210	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Поморие	140	140	38	17	23	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Приморско	60	60	58	2	58	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Руен	142	142	56	-	142	56	1	1	1	1	1	-	-	-	-
Созопол	84	84	84	-	84	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Средец	82	82	50	-	82	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-
Сунгурларе	75	72	68	15	56	4	1	-	-	-	1	1	1	-	1
Царево	60	60	60	-	60	-	1	-	1	-	1	1	1	1	-
Сливен	641	621	511	54	563	4	4	1	3	3	2	1	2	1	1
Котел	38	38	18	-	38	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-
Нова Загора	161	161	145	-	160	1	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Сливен	390	370	300	50	317	3	1	-	1	1	1	-	1	-	-
Твърдица	52	52	48	4	48	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Стара Загора	875	860	683	16	828	12	9	5	5	4	9	6	7	6	7
Братя Даскалови	33	33	29	-	32	1	1	-	-	-	1	1	1	1	1
Гурково	36	25	25	-	25	-	1	-	-	-	1	-	-	1	-
Гълъбово	38	38	38	-	38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Казанлък	154	154	123	10	143	1	1	1	1	1	1	-	1	-	1
Мъглиж	52	52	52	-	52	-	1	1	1	-	1	1	1	-	1
Николаево	35	33	25	-	33	-	1	-	-	-	1	1	1	1	1
Опан	30	30	26	-	30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Павел баня	42	42	38	-	42	-	1	1	1	1	1	-	-	-	-
Раднево	85	83	72	6	70	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Стара Загора	305	305	215	-	298	7	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Чирпан	65	65	40	-	65	-	1	-	-	-	1	1	1	1	1
Ямбол	365	357	299	19	341	2	5	3	4	3	5	3	4	4	5
Болярово	41	41	41	-	41	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Елхово	56	56	30	13	43	-	1	1	1	1	1	-	1	1	1
Стралджа	52	47	37	-	52	-	1	-	1	1	1	1	1	1	1

Тунджа	65	62	44	6	56	-	1	1	1	-	1	-	-	1	
Ямбол	151	151	147	-	149	2	1	-	-	-	1	1	1	1	
Югозападна и Южна централна България	9 468	9 119	7 361	766	8 190	162	120	74	72	78	117	82	99	42	78
Югозападен	4 854	4 687	3 905	462	4 171	44	62	41	35	42	65	45	55	22	44
Благоевград	791	791	680	73	717	1	13	8	8	9	12	7	8	1	8
Банско	41	41	41	-	41	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Белица	29	29	23	2	27	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Благоевград	152	152	73	22	129	1	1	1	1	1	1	-	1	-	-
Гоце Делчев	50	50	50	9	41	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Гърмен	35	35	34	-	35	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1
Кресна	35	35	33	1	34	-	1	-	-	-	1	1	-	-	-
Петрич	75	75	60	5	70	-	1	-	1	1	1	-	-	-	1
Разлог	92	92	90	-	92	-	1	1	1	1	1	-	1	-	-
Сандански	100	100	100	-	100	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
Сатовча	28	28	25	4	24	-	1	1	1	1	1	-	-	-	1
Симитли	40	40	37	-	40	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-
Струмяни	36	36	36	-	36	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Хаджидимово	42	42	42	30	12	-	-	-	-	-	1	1	1	-	1
Якоруда	36	36	36	-	36	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Кюстендил	456	442	317	26	419	7	7	4	4	1	8	7	8	-	5
Бобов дол	55	55	48	6	47	2	1	1	1	-	1	1	1	-	-
Бобошево	30	30	26	6	24	-	1	-	1	-	1	1	1	-	-
Дупница	83	83	83	-	83	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1
Кочериново	21	21	21	2	19	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1
Кюстендил	146	146	70	-	146	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Невестино	31	27	10	4	23	-	1	1	1	-	1	1	1	-	1
Рила	31	31	31	4	27	-	-	1	-	-	1	1	1	-	-
Сапарева баня	44	35	28	4	35	5	1	-	-	-	1	-	1	-	1
Трекляно	15	14	-	-	15	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Перник	426	392	317	27	364	1	4	2	2	2	5	3	4	-	4
Брезник	52	48	38	2	46	-	1	-	-	1	1	1	1	-	1
Земен	29	23	9	4	18	1	-	-	-	-	1	1	1	-	1

Ковачевци	20	20	3	6	14	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1
Перник	225	205	190	5	200	-	1	1	1	1	1	-	-	-	1
Радомир	63	59	40	-	59	-	1	1	1	-	1	-	1	-	-
Трън	37	37	37	10	27	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
София	1 014	985	826	34	921	4	18	13	14	13	17	16	17	11	12
Антон	17	16	16	-	17	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1
Божурище	44	40	39	-	44	-	1	1	1	1	-	1	-	1	1
Ботевград	75	75	60	5	68	2	1	1	1	1	1	1	1	1	-
Годеч	36	36	33	-	36	-	1	-	-	1	1	-	1	1	1
Горна Малина	42	42	33	5	34	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-
Долна баня	30	30	30	-	30	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Драгоман	50	50	40	-	50	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-
Елин Пелин	61	61	61	7	54	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Етрополе	45	45	43	-	44	1	1	-	1	1	1	1	1	1	1
Златица	38	38	4	10	28	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ихтиман	61	61	31	-	36	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Копривщица	31	21	12	-	21	-	1	1	-	-	1	1	1	-	-
Костенец	54	54	54	7	47	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-
Костинброд	55	55	49	-	55	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Мирково	25	25	22	-	23	-	1	1	1	-	-	1	-	1	1
Пирдоп	35	35	35	-	35	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-
Правец	32	28	28	-	25	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Самоков	116	116	86	-	116	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Своге	95	86	79	-	86	-	1	1	1	-	1	1	1	-	-
Сливница	38	38	38	-	38	-	1	-	-	1	1	-	1	-	1
Чавдар	15	14	14	-	15	-	1	-	-	-	1	1	1	-	-
Челопеч	19	19	19	-	19	-	-	-	-	-	1	1	1	1	1
София (столица)	2 167	2 077	1 765	302	1 750	31	20	14	7	17	23	12	18	10	15
Столична	650	635	450	-	635	-	1	1	1	1	1	-	-	1	1
Общо райони на гр. София	1 517	1 442	1 315	302	1 115	31	19	13	6	16	22	12	18	9	14
Банкя	46	35	34	33	-	1	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Витоша	90	90	81	-	90	-	1	-	-	-	1	-	1	-	1
Връбница	58	58	58	46	12	-	1	1	1	1	1	-	1	1	1

Велинград	90	90	90	10	80	-	1	-	-	1	-	1	1	1	
Лесичово	33	31	29	4	27	-	1	1	1	-	-	-	-	-	
Пазарджик	361	303	230	-	216	62	-	1	1	1	-	1	-	1	
Панагюрище	84	84	45	-	81	3	1	1	1	1	-	-	-	1	
Пещера	65	65	65	-	65	-	1	-	-	1	1	1	1	1	
Ракитово	60	60	45	-	60	-	1	1	1	1	1	1	1	-	
Септември	93	93	83	10	83	-	-	1	1	-	1	-	-	1	
Стрелча	57	57	52	-	57	-	1	1	1	1	-	-	-	1	
Пловдив	1 753	1 689	1 507	94	1 567	44	22	13	17	14	18	10	15	8	15
Асеновград	173	160	120	20	120	20	1	-	1	1	1	1	1	-	1
Брезово	32	32	15	-	30	2	1	1	1	-	1	-	-	-	1
Калояново	55	45	39	-	45	-	1	1	1	1	1	-	-	-	-
Карлово	192	189	172	10	177	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-
Кричим	40	40	32	15	25	-	1	-	-	1	1	1	1	1	1
Куклен	43	43	41	2	41	-	1	1	1	-	1	-	1	1	-
Лъки	32	32	32	12	20	-	1	-	-	-	1	1	1	1	1
Марица	145	129	96	-	129	-	1	-	1	1	1	-	1	-	1
Перущица	31	31	31	2	29	-	1	-	-	-	1	1	1	1	-
Общо райони на гр. Пловдив	251	251	239	7	241	7	5	3	3	3	5	4	5	-	5
<i>Западен</i>	48	48	48	-	48	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
<i>Източен</i>	54	54	52	-	54	-	1	-	-	-	1	-	1	-	1
<i>Северен</i>	37	37	37	7	27	7	1	-	-	-	1	1	1	-	1
<i>Тракия</i>	35	35	35	-	35	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
<i>Централен</i>	40	40	30	-	40	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Южен</i>	37	37	37	-	37	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Пловдив	256	256	256	-	251	5	1	-	1	1	1	-	-	-	1
Община гр. Пловдив	507	507	495	7	492	12	6	3	4	4	6	4	5	-	6
Първомай	72	72	50	-	70	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Раковски	65	65	65	-	60	5	1	1	1	1	-	-	-	-	-
Родопи	89	87	87	10	77	-	1	1	1	1	-	-	-	1	-
Садово	42	42	29	10	32	-	1	-	1	-	1	-	1	-	-
Сопот	54	54	54	-	54	-	1	1	1	1	-	-	-	-	1
Стамболийски	51	50	47	6	44	1	1	1	1	1	-	-	-	1	-

Съединение	60	46	37	-	60	-	1	-	1	-	1	1	1	1	1
Хисаря	70	65	65	-	62	-	1	1	1	1	1	-	1	-	1
Смолян	494	489	405	33	455	1	10	6	5	4	10	10	10	3	6
Баните	43	43	35	3	39	1	1	1	-	1	1	1	1	1	1
Борино	36	36	23	-	36	-	1	1	1	-	1	1	1	-	-
Девин	45	45	45	-	45	-	1	-	-	-	1	1	1	-	-
Доспат	26	26	14	2	24	-	1	1	1	-	1	1	1	-	1
Златоград	55	50	50	-	50	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Мадан	60	60	25	20	40	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1
Неделино	40	40	40	8	32	-	1	-	-	-	1	1	1	1	1
Рудозем	39	39	36	-	39	-	1	1	1	1	1	1	1	1	-
Смолян	97	97	84	-	97	-	1	1	1	1	1	1	1	-	-
Чепеларе	53	53	53	-	53	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1
Хасково	838	795	495	133	670	5	10	4	5	7	10	6	9	2	5
Димитровград	134	134	50	15	119	-	1	-	-	1	1	-	1	-	-
Ивайловград	41	41	24	-	41	-	1	-	-	1	1	-	1	-	-
Любимец	48	48	48	7	41	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-
Маджарово	28	25	25	-	28	-	1	-	-	-	1	-	1	-	-
Минерални бани	35	35	20	12	23	-	1	-	-	-	1	1	1	1	1
Свиленград	96	96	95	-	96	-	1	-	1	-	1	1	1	-	-
Симеоновград	55	50	34	12	38	-	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Стамболово	57	57	57	30	37	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Тополовград	57	57	34	23	34	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Харманли	62	62	51	4	58	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1
Хасково	225	190	57	30	155	5	1	1	1	1	1	1	1	-	1

Забележка. Според Закона за Регионалното развитие, в сила от 31.08.2008 г. (обн. ДВ, бр. 50 от 30 май 2008 г., изм. ДВ, бр. 47 от 23 юни 2009г., изм. ДВ, бр. 82 от 16 октомври 2009г., изм. ДВ, бр. 93 от 24 ноември 2009 г.), районите са както следва: Северозападен район, включващ областите Видин, Враца, Ловеч, Монтана и Плевен; Северен централен район, включващ областите Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра; Североизточен район, включващ областите Варна, Добрич, Търговище и Шумен; Югоизточен район включва областите Бургас, Сливен, Стара Загора и Ямбол; Югозападен район, включващ областите Благоевград, Кюстендил, Перник, Софийска и София; Южен централен район, включващ областите Кърджали, Пазарджик, Пловдив, Смолян и Хасково.

INTEGRATION OF BULGARIAN MUNICIPALITIES IN THE INFORMATION SOCIETY

(SUMMARY)

About the Book

To what degree Bulgarian municipalities are ready to participate in the information society by supplying and maintaining e-services to physical and juridical persons? Have these municipalities enough capacity to undertake the initiatives dedicated to overcoming the digital divide, increasing the quality of e-information services and the e-government? This is only a part of the questions, to which the authors of the book "Integration of Bulgarian municipalities in the information society" attempted to answer. The answers were based on three types of data sources: (1) a special survey on the ICT use for a better municipality governance, assigned by the Ministry of Regional Development and Public Works, which has been accomplished during the periods of August-September 2008; (2) the National Statistical Institute observation „Local authorities in Republic of Bulgaria" (as of 31.03.2009); (3) different publications on the topic and official documents for the 2001-2010 periods.

Content

Introduction / 7

Structure, authorities and development of the municipality in Republic of Bulgaria / 11

Historical development of the municipality self-governance / 13

Municipality structure / 15

Municipality plan for development / 22

The European Union politics of the e-government development and the incorporation of municipalities in the information society / 24

From traditional to e-government / 24

Public services in the European Union politics / 27

Development of online public services in the European Union / 29

Review of the e-government development in Bulgaria / 30

Internet activity in Bulgaria / 37

Dependence of the online public services spreading from the penetration rate of the ICT / 45

Status of the e-municipalities in Bulgaria / 50

Issues of the e-government and e-municipalities in Bulgaria / 57

Information and communication condition of the Bulgarian municipalities / 60

Organization and functioning of the researched municipalities / 64

Municipalities' human resources / 70

Services to physical and juridical persons / 75

Technical and technological equipment / 79

Security and safety / 88

Revenues and expenditures for ICT providing, maintaining, and application in municipalities / 89

ICT status of the researched municipalities according their category / 91

Summarized data on the ICT status of the researched municipalities / 96

Conclusions and recommendations / 101

Appendixes

Appendix 1. Summarized data on the ICT status of the researched municipalities (2008) / 107

Appendix 2. National Statistical Institute data on the ICT status of Bulgarian municipalities (2009) / 124

Оля Борисова Харизанова
Желю Дечев Владимир
Йордан Стойчев Ботев

ИНТЕГРИРАНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ОБЩИНИ В
ИНФОРМАЦИОННОТО ОБЩЕСТВО

Българска
Първо издание

Редактор Елеонора Николова

Формат 60/90/8

Печатни коли 17

Софийски университет
„Св. Климент Охридски“
Стопански факултет